

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

OKUL ÖNCESİ HİKÂYE KİTAPLARINDAKİ TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNİN KİTABIN METİNSEL İÇERİĞİ VE KİTABIN RESİMLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba YENER

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

ŞUBAT, 2020

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**OKUL ÖNCESİ HİKAYE KİTAPLARINDAKİ TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNİN KİTABIN METİNSEL İÇERİĞİ VE KİTABIN RESİMLERİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tuba YENER
(Y1712.410011)

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aylin SÖZER

ŞUBAT, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Okul Öncesi Hikaye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’ da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Tuba YENER

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Aylin SÖZER ÇAPAN' a teşekkür ederim. Ayrıca çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen kıymetli babam Kemalettin KAYA' ya, tezimin başından sonuna kadar desteklerini esirgemeyen düzeltmeleri yapmamda yardımcı olan sevgili eşim Burak YENER' e, yapılması gereken her işte benimle birlikte yorulan biricik ablam Rabia KAYA' ya, tüm aileme, bu süreçte yanımda olan herkese teşekkürü bir borç bilirim.

Şubat 2020

Tuba YENER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
KISALTMALAR	viii
TABLO LİSTESİ	viii
ÖZET	ixx
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	6
1.2 Amaç ve Alt Amaçlar.....	6
1.3 Araştırmanın Önemi.....	7
1.5 Sınırlılıklar.....	9
1.6 Sayıtlar.....	9
1.7 Tanımlar.....	9
2. İLGİLİ LİTERATÜR	10
2.1 Okul Öncesi Dönem.....	10
2.2 Okul Öncesi Çocuğunun Genel Özellikleri.....	10
2.3 Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimi.....	14
2.3.1 Bilişsel gelişim.....	15
2.3.2 Sosyal gelişim.....	16
2.3.3 Duygusal gelişim.....	18
2.3.4 Psikomotor gelişim.....	19
2.3.5 Dil gelişimi.....	20
2.3.6 Özbakım becerisi.....	21
2.4 Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi.....	21
2.5 Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Türleri.....	22
2.5.1 Hikaye (Öykü).....	23
2.5.2 Masalımsı hikayeler.....	24
2.5.3 Resimli kitap.....	25
2.6 Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Özellikleri ve Çocuğa Etkileri.....	28
2.6.1 İçerik özellikleri.....	28
2.6.2 Şekil özellikleri.....	29
2.6.3 Biçim özellikleri.....	31
2.7 Toplumsal Cinsiyet.....	34
2.7.1 Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet.....	35
2.7.2 Toplumsal cinsiyet algısı.....	36
2.7.3 Toplumsal cinsiyet gelişimine etki eden faktörler.....	41
2.7.4 Toplumsal cinsiyet kuramları.....	42
2.7.5 Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları etkileyen faktörler.....	44
2.7.6 Örtük programda toplumsal cinsiyet.....	46
2.8 İlgili Araştırmalar.....	48
2.8.1 Yurtdışında yapılan araştırmalar.....	48

2.8.2 Yurtiçinde yapılan araştırmalar	51
3. YÖNTEM	56
3.1 Araştırmanın Modeli	56
3.2 Çalışma Grubu	59
3.3 Verilerin Toplanması.....	59
3.3.1 Acıkmadım ki –Rebecca Cobb (İngiltere)	62
3.3.2 Aslan ve kuş – Marianne Dubuc (Fransa)	66
3.3.3 Bay kaplan yabana çıkıyor –Peter Brown (Amerika).....	70
3.3.4 Farklı ama aynı – Feridun Oral (Türkiye)	74
3.3.5 Hayır! - Marta Altes (Avusturalya)	77
3.3.6 Hiçbir şey yapmama günü – Beatrice Alemagna (Fransa)	81
3.3.7 Nokta –Peter H. Reynolds (Amerika).....	86
3.3.8 Öpücük ne renktir? – Rocia Bonilla (İspanya).....	89
3.3.9 Yüzyüz – Leo Lionni (İngiltere)	93
3.4 Verilerin Analizi	96
4. ARAşTIRMA BULGULARI	98
4.1 Eserlerin Ayrıntılı Analizi	98
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	109
5.1.Tartışma ve Sonuç.....	109
5.2.Öneriler	117
KAYNAKLAR.....	119
EKLER.....	125
ÖZGEÇMİş	134

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
CILIP	: Chartered Kütüphane Enstitüsü ve Bilgi Uzmanları Enstitüsü
ÇGYD	: Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği
Dr.	: Doktor
FNLIJ	: Brezilya Çocuk ve Gençlik Kitapları Organizasyon Ödülü
KAGİDER	: Kadın Girişimcileri Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MEGEP	: Mesleki Eğitim ve Öğretimin Güçlendirilmesi Projesi
Öğr.	: Öğretim
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1: Öğretmenlerin Ödüllü Yazar /Ödüllü Kitap Görüşleri.....	61
Tablo 3.2: Eserlerin Ayrıntılı Analizi	62
Tablo 4.1: Kitabın Kahramanının Temsil Ediliş Biçimi	98
Tablo 4.2: Kitabın Yazarının/ Çizerinin Cinsiyeti.....	98
Tablo 4.3: Kitabın Kahramanlarının Cinsiyeti	98
Tablo 4.4: Kitap Metninde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kavramların Oluşu	99
Tablo 4.5: Kitap Kapağında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dişil / Eril özellik bulundurma	99
Tablo 4.6: Kitapta Cinsiyete Yönelik Renk Seçimi.....	99
Tablo 4.7: Kitabın Resimlerinde Cinsiyetçi Yapı Bulundurma Durumu.....	100
Tablo 4.8: Kahramanın Dışında Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Roller	100
Tablo 4.9: Kitapta Cinsiyetle Resmedilen Oyuncaklar	101
Tablo 4.10: Kitabın Karakterleri İle İlişkilendirilmiş Oynanan Oyunlar	102
Tablo 4.11: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Eylemler.....	103
Tablo 4.12: Cinsiyetle ilişkilendirilmiş Aksesuar	104
Tablo 4.13: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Meslek Seçimi.....	105
Tablo 4.14: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Karakter/ Kişilik Özelliği	106
Tablo 4.15: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Mekân	107

OKUL ÖNCESİ HİKÂYE KİTAPLARINDAKİ TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN KİTABIN METİNSEL İÇERİĞİ VE KİTABIN RESİMLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ödüllü okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki metinsel ve görsel içeriklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemektir.

Yapılan çalışmada kitap seçme aşamasında 50 okul öncesi öğretmenine okulda sıklıkla okudukları kitapların nelerdir sorusunda alınan geri bildirimlerde kitapların büyük kısmı ödül alan yazarlardan ya da ödüllü kitaplardan oluşmakta olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmenler Türkiye'nin çeşitli illerinde aktif görev yapan veya yüksek lisans, doktora yapan akademik öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmanın veri toplama sürecinde ilk olarak ödüllü kitapların listesi belirlenmiş ve bu kitaplar tekrardan öğretmenlerin görüşlerine sunulmuştur. Öğretmenlere bu kitapların toplumsal cinsiyet açısından çocukların gelişime yönelik en çok hangilerinin katkıda bulunabileceği sorulmuş ve en fazla tercih edilen 9 adet yazarı ve çizeri aynı olan ödüllü okul öncesi dönem hikâye kitabına karar verilmiştir. Araştırma nitel bir araştırma olup, seçilen okul öncesi kitapların metinsel içeriği ve resimleri incelenerek toplumsal cinsiyet rolü üzerine hazırlanan kriterler üzerinden kitapların doküman analizi yöntemi ile içerik analizleri yapılmıştır. Kitaplara uygulanan değerlendirme formları araştırmacı tarafından revize edilen bir değerlendirme formu göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Kriter Alabay (2014)'ın Oyuncak Reklamlarının Mesajı: "Bana Cinsiyetini Söyle, Sana Oyuncağını Söyleyeyim..." adlı çalışmasında geliştirdiği bir değerlendirme formu olup, ilk geliştiren kişinin görüşleri de alınarak kitapların incelenmesinde kullanılmak üzere uyarlanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ödüllü okul öncesi hikâye kitaplarının metinsel ve resimleri incelendiğinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin alt başlıkların genelinde toplumsal cinsiyet açısından olumlu durum sergilendiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Okul öncesi, hikâye, kitap, toplumsal cinsiyet.*

ANALYSIS OF THE GENDER ROLLER IN THE PRE-SCHOOL STORY BOOKS IN TERMS OF THE TEXT'S CONTENT AND THE PICTURES OF THE BOOK

ABSTRACT

The purpose of this study is that in most studies on gender, negative examples are often chosen as a sample in the study of books, which are one of the important sources that contribute to the development of children, in form and content. These choices are of course thought to negatively affect the results of the research. From this point of view, it is necessary to see and examine what kind of findings should be done about gender findings in case of choosing award-winning story books as a sample group.

In the study, it was observed that the majority of the books consisted of award-winning authors or award-winning books in the feedback received on the question of what are your books that they frequently read in school to 50 preschool teachers during the book selection phase. Teachers engaged in active duty in the various provinces of Turkey or graduate, is composed of academic doctorate students. In the data collection process of the research, firstly, the list of awarded books was determined and these books were presented to teachers' opinions again. Teachers were asked which of these books could contribute to the development of children in terms of gender, and the award-winning preschool storybook with the same 9 most preferred writers and illustrators was decided. The research is a qualitative research, and the textual content and pictures of selected preschool books are examined, and content analyzes are carried out using the document analysis method of the books based on the criteria prepared on the role of gender. The evaluation forms applied to the books were examined by considering an evaluation form revised by the researcher. Message of Toy Ads by Alabay and Yagan (2014): It is an evaluation form developed in his work called "Tell Me Your Sex, Let Me Tell You Your Toy ..." and it was adapted for use in the review of the books by taking the opinions of the first developer. As a result of the study, when the textual and pictures of the award-winning preschool story books are examined, it is observed that there is a positive situation in terms of gender in the subtitles regarding gender roles.

Keywords: *Preschool, story, book, gender.*

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlarına ve tanımlara yer verilmiştir.

Okul Öncesi Eğitim Programı Kitabı (MEB, 2016) okul öncesi eğitimi “doğumdan zorunlu eğitim yaşına kadar olan sürede, çocukların gelişim özellikleri, bireysel farklılıkları ve yetenekleri göz önüne alınarak fiziksel, duygusal, dil, sosyal ve zihinsel yönden gelişimlerinin zengin çevre uyarıcılarıyla desteklendiği, yaratıcı yönlerinin ortaya çıkarıldığı, ebeveyn ve eğitimcilerin etkin olduğu sistemli eğitim sürecidir” şeklinde tanımlamıştır.

MEB (2006) okul öncesi eğitimin önemini şöyle belirtmiştir. “Okul öncesi dönem insan hayatının temelini oluşturur. Okul Öncesi dönem öğrenme hızının fazla olduğu bir dönemdir. Aynı yaş aralığında olan çocukların birbirine benzer davranışlar göstermesi beklenir. Her ne kadar bir dönemin özelliği herkes için aynı olsa da her çocuğun kendine özel olduğu göz önünde bulundurulmalıdır”.

Akçum (2005) okul öncesinin eğitimin önemini “Okul öncesi eğitimin amaçları düşünüldüğünde bunlardan en önemlisi çocuğun sosyal yönden gelişmesini ve toplum içinde uygun davranışları sergileyebilmesini sağlamaktır. Bu bakımdan eğitimimizin ilk kademesi olan okul öncesi eğitim hayatımızda önemli bir yere sahiptir” şeklinde açıklamaktadır.

Okul öncesi eğitimin önemli bir amacı da çocukları ilköğretime hazır hale getirmektir. Farklı aile ortamların da yetişerek okul öncesi eğitim kurumuna gelen çocuklara uygulanan farklı eğitimlerle ihtiyaçları neyse o konularda destek olunarak ilköğretime hazır hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Görüldüğü üzere okul öncesi eğitim insan hayatında önemli bir yere sahiptir. MEB (2013)’e göre okul öncesi eğitimin ilkelerinden biri de "Okul öncesi eğitim çocuğun sosyal-duygusal, psiko-motor, bilişsel ve dil gelişimini desteklemeli, özbakım

becerilerini kazandırmalı ve onu ilköğretime hazır duruma getirmelidir" şeklinde belirlenmiştir.

Yılmaz (2008) ve Duran (1997) araştırmalarında okul öncesi dönemdeki çocukların öğrenme etkinliğini en kalıcı şekilde yaşadıklarını bununla birlikte bilişsel, zihinsel ve dil gibi çeşitli alanlarda hızlı bir gelişim gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Bireylerin yaşamları boyunca davranış ve tutumları, yaşadığı toplumdan ve kültüründen etkilenmektedir. Toplumsal cinsiyet de kişilerin yaşadıkları toplum ve kültürden etkilenerek şekillenmektedir.

Okul öncesi dönem içerisinde toplumsal cinsiyetin çocuklara öğretilmesi büyük önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyeti okul öncesi çocuklara öğretilirken kullanılan yöntemlerden biri de kitaplardır. Kitaplar okul öncesindeki çocuk hayatında önemli bir yeri olduğu çok sık dile getirilir. Çocuğun kitapla ilişkisi bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterse de genellikle bir yaş civarında başlamaktadır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren iyi ve nitelikli kitap okuma ve anlatma; onların deneyimlerini genişletmekte, kelime bilgilerini artırmakta ve dile karşı hassasiyetlerini geliştirmektedir. Okul öncesi dönemde çocuğun ömür boyu sürdüreceği temel kişiliği oluşmaktadır. Nitelikli ve istenilen özelliklerde hazırlanmış, yaşa, gelişim özelliğine, ilgi ve ihtiyaca uygun seçilmiş çocuk edebiyatı ürünlerinin bu dönemde aile ve eğitimciler tarafından seçilerek kullanılması önerilmektedir (Tür ve Turla, 2005).

Çocuk gelişiminin bilişsel gelişim (dil gelişimi, ahlak gelişimi, oyun gelişimi, vb.), duygusal gelişim (kişilik gelişimi, sosyal gelişim) ve psikolojik gelişim gibi çeşitli alanları vardır. Tüm gelişim alanları farklı hızlarla ve farklı şekillerde ilerleme göstermektedir. Örneğin; dil gelişimi diğer gelişim planlarına göre daha yavaş ilerlemekte, bilişsel yeteneklerin gelişmesi için kavramların yerleşmesi gerekmektedir. İki yaşında bir çocuk bazı kavramları algılayabilmekte, sözel ifade kullanmadan bu bilgisini anlatabilmekte; fakat sözel ifade kullanması istendiğinde başarısız olabilmektedir. Çocuğun kavram bilgisi de bu bilgiyi kullanabilmesi de yaş ilerledikçe artmaktadır. "Algının kesinleşmesi, artan ve çeşitlenen deneyimler ve gelişen söz dağarcığı ile çocuğun kavramları farklılaşmaya başlamaktadır". Okul öncesi dönemde

çocuk zihnindeki kavramlar kendi deneyimleri ve faaliyetleri ile yalandan ilişkilidir. Bu nedenle bu dönemdeki kavramlar basit ve genellikle nesnelere algısal özellikleri ile ilgilidir. “Sınıflandırma işleminde, beş yaşın üstündeki çocukların çoğunluğu, nesnelere herhangi bir özelliğini (renk, şekil veya büyüklük gibi) dikkate alarak gruplayabilmektedirler. Fakat beş yaşın altındakiler bunu yapamamaktadırlar.” Gelişim hızında eğitimin ve çevre şartlarının etkisi bilinmektedir. İlk eğitime ailede başlayan çocuk, çevresiyle sürekli etkileşim içindedir. Çocuğun çevresiyle olumlu etkileşimi öğrenim ve eğitimi hızlandırmaktadır. Bu etkileşimin önemli öğelerinden biri de çocuk yayınlarıdır (Alpöge, 2006).

Çocuk kitaplarının çocuklar tarafından sevilmesi, dinlenmesi ve okunması için biçim (kullanılan malzeme, boyut, ağırlık, kapak ve ciltleme, punto, mizanj ve resimleme) ve içerik (tema, konu, karakterler, dil ve üslup) açısından belli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Kocabaş'ın (1999) da belirttiği gibi, “dış görünüşüyle çocuğu kendine çeken kitaplar, içeriğiyle de çocuğa doğru şeyler vererek bir bütünlük oluşturmaları; diğer taraftan fiziksel özellikler, dayanıklılığı belirlemek açısından da önem taşımaktadır”.

Çocuk kitapları, okumaya bağlı olarak çocukların, bazı özelliklerinin gelişmesine de yardımcı olmaktadır. Bu özellikler şu şekilde sıralanmıştır:

Fiziksel gelişim: Çocuklar, çocuk kitapları sayesinde kendi fiziksel özelliklerini tanıma ve keşfetme fırsatını yakalarlar.

Zihinsel gelişim: Çocuk kitabı, çocuğa çeşitli bilgiler vererek, zihinsel gelişimine katkıda bulunur.

Dil gelişimi: Çocuk kitabı çocuğa, kendisinin veya başkasının okuması yoluyla dilinin gelişmesine yardımcı olur.

Duygusal gelişim, kişilik gelişimi, ahlaki gelişim, ruhsal gelişim ve sosyal gelişim: Çocuk kitabında yer alan konu, olaylar, karakterler, duygular ve bunların özellikleri, kitabın verdiği mesaj ve bu mesajın etkileri çocuğun duygusal, ahlaki, ruhsal, sosyal ve kişilik açısından gelişimine katkıda bulunur (Kocabaş, 1999).

Sonuç olarak, biçim ve içerik olarak uygun hazırlanmış kitaplar okul öncesi hikâye kitapları çocuğun bütün gelişim alanlarını ve eğitimini destekleyebilmektedir.

Birçok faktör çocuğun cinsiyetten beklenen davranışları öğrenmesinde katkı sağladığı gibi, bunlardan biri de kitaplardır. Kitaplar, çocukların yaşamında karşılaşılabileceği olayları ve aralarındaki ilişkileri anlayabilmesine, bu olayları gelişim sırasına ve neden-sonuç ilişkisine göre kavrayabilmesine olanak sağlayan doğal bir öğrenme ortamı yaratacaktır. Kitapta iyi kurgulanmış, çocukların doğasına uygun olaylar dizisi, çocukların hem kendi yaşamını ve birikimlerini tanımalarına, hem de sanatçı tarafından kurgulanmış yaşam durumlarından yeni deneyimler edinmelerine katkı sağlayacaktır (Sever, 2003). Kendi kültürünün değerlerini tanımasını kolaylaştırm. İşte bütün bunları edinebilmesi için çocuğun okumayı sevmesi ve okuması gerekecektir. Okumayı sevdirmeye daha okumaya başlamadan önce başlanmalıdır (Alpöge, 2006).

Okumak çocuğun dünyayı tanımasını, başka kültürlere karşı hoşgörülü olmasını sağlar. Belki hiç yaşayamayacağı serüvenleri kitaplar yoluyla yaşar. Çocuk kişiliğinin gelişiminde model aldığı kişi ile kendini özdeşleştirir. Eğer öykünün kahramanı ile özdeşleşebiliyorsa kendini anlamasına yardımcı olur. Yavuzer'e göre çocuğun modeli başlangıçta, anne-baba ve yakın akrabasıyken, zamanla yerini arkadaşına, film ve kitap kahramanlarına bırakır. Kendisinden de bazı davranış örneklerini taşıyan olay kahramanlarının özellikleri çocuklar tarafından daha kolay benimsenmektedir. Bu bakımdan kitap kahramanlarının ahlaki ve sosyal açıdan sağlıklı olması, çocuğun kendini kötü bir modelle özdeşleştirmesine neden olur (Şen, 2004).

Okul öncesi dönemdeki çocuk kitaplarında görsellik özellikle ön plandadır, 'resimli kitaplar' olarak adlandırılan okul öncesi öykü kitaplarında öykü metinlerini görselleştiren resimler çok önemlidir. Bu durumda, çocuğun en duyarlı olduğu yıllarda, 'resimli kitaplar' göz ve kulak yolu ile zihin ve duygularını uyarmak için çocuğun yaşamına girerler. Her türlü olgu çocuğa iletilebilir. Ancak önemli olan neyin iletileceği değil, nasıl iletileceğidir. Öykülerde yaratılan kalıp yargılar, aslında kültürün bir aktarıcısı durumuna dönüşmektedir. Çocuk öykü kitaplarında inşa edilen her türlü kalıp yargı, çocuk üzerinde etkili olacaktır. Burada çocuk, kendisinin ait

olduğu kategoriye seçer ve sosyal ortamını belirler. Örneğin; cinsiyet kategorisinde kadın mıdır, erkek midir, yaş kategorisinde genç midir yaşlı mıdır, büyük müdür küçük müdür, iyi midir kötü müdür, güzel midir çirkin midir vs. gibi sınırlı kategori içinde yerini alır (Çatalcalı, 2004). Kategori içinde kimliğini belirlemeye başlayacak olan çocuk ister istemez ön yargılar edinmeye de başlar. İnsan olarak sahip olması gereken sorumluluk ve görevlerden ziyade kadın ve erkek olarak yüklenen görevleri benimser. Bir özelliği veya eksikliği kişiye yorumlamak yerine kadın ya da erkek cinsiyetine geneller. Bir erkeğin ağlaması veya bir kadının şoför olması dayatılan kalıplara göre kişiye yargı oluşturup onu kötü hissettirebilir. Oysaki herkes biriciktir ve karakter özellikleri farklıdır. Bir erkek utanmadan duygularını rahatça ifade eden ağlama yöntemini seçmiş ise bu onun tercihidir. Erkek adam ağlamaz gibi kalıp yargılarla ya da araba kullanma mesleğini seçen bir kadın şoföre elinin hamuruyla erkek işine karışma kalıp yargısıyla insanlara önyargıda bulunmaktan öteye gidilemeyecektir.

Ülkemizde okul öncesi hikâye kitaplarındaki toplumsal cinsiyet hakkında birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda okul öncesi dönem hikâye kitaplarının toplumsal cinsiyeti öğretmede çok büyük önem taşıdığı belirtilmiştir. Araştırılan kitapların birçoğu rastgele örnekleme seçilmiş, resimli olması ve okul hikâye kitabına uygun olması kriteri uygulanmıştır. Yaptığımız çalışmada kitap seçme aşamasından öğretmenlerden okulda okudukları kitaplarını nelerdir sorusunda aldığımız geri bildirimlerde kitapların büyük kısmı ödül alan yazarlardan ya da ödüllü kitaplardan oluşmakta olduğu gözlemlenmiştir. Öğretmenlerin kullandıkları materyallerde ve kitaplarda daha seçici olması sebebiyle ödül almış ya da belli bir başarısı olan kitaplar incelenmiştir. Bu kriterde ülkemizde incelenen başka tez olmaması sebebiyle çalışmamızdan elde edilen bulgular çocuklarla çalışan eğitimcilere, psikologlara, yayınevlerine, kitap yazarlarına ve çizerlere, okul öncesi hikâye kitaplarının metin ve resimleri ile birlikte değerlendirip toplumsal cinsiyet rollerinin değerlendirilmesi açısından yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Toplumsal cinsiyet konusunda yapılan çoğu çalışmada, çocukların gelişimlerine katkıda bulunan önemli kaynaklardan biri olan kitapların biçim ve içerik olarak incelenmesinde genellikle örneklem olarak olumsuz örneklerin seçildiği görülmüştür.

Bu seçimlerin elbette araştırmaların sonuçlarını negatif ölçüde etkilediği düşünölmektedir. Buradan yola çıkarak örneklem grubu olarak ödüllü hikâye kitaplarının seçilmesi durumunda toplumsal cinsiyete dair ne gibi bulgulara ulaşılacağı konusunda bir çalışma yapılması gereği görölmüştür.

1.1 Problem Durumu

Bu araştırmanın problem durumu “Ödüllü okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki metinsel ve görsel içeriklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından değerlendirilmesi nasıldır?” olarak belirlenmiştir.

1.2 Amaç ve Alt Amaçlar

Bu araştırmanın amacı ödüllü okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki metinsel ve görsel içeriklerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan alt problemler aşağıdaki gibidir.

- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarının türlerine göre dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarının yazarlarının cinsiyetlerine göre dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki kahramanların cinsiyetlere göre dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki metinlerin toplumsal cinsiyet rollerini vurgulayıp vurgulamamasına göre dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitap kapaklarındaki resimlerde toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin özelliklerin dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarının cinsiyete yönelik renk seçimi dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarının resimlerinin cinsiyetçi yapı (görsel vurgulanan içerik) bulunup bulunmamasına göre dağılımı nedir?

- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki ana kahramanın dışındaki diğer kahramanların cinsiyete ilişkin rolleri nelerdir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki oyuncakların cinsiyete dair dağılımları nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki çocukların oynadıkları oyunların cinsiyete dair dağılımları nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki cinsiyetlerin sergiledikleri eylemlerin cinsiyete dair nelerdir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki cinsiyetlerin tercih ettikleri kıyafetlerin cinsiyete dair dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki cinsiyetlerin tercih ettikleri aksesuarların cinsiyete dair dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarında vurgulanan cinsiyete dair meslek dağılımları nedir?
- Okul öncesi dönem kitaplarında kadın ve erkek ile ilişkilendirilen duygusal edinimler ve kişilik özellikleri nelerdir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki cinsiyetlere göre buldukları iç ve dış mekan oranının dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarının genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi yapı bulunup bulunmamasına göre dağılımı nedir?
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarında bulunan sıra dışı bulgular nelerdir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Araştırmalar çocukluk yıllarında kazanılan davranışları bireyin kişilik yapısını büyük ölçüde biçimlendirdiğini, ortaya koymaktadır. Okul öncesi yıllar çocuğun gelişiminde kritik yıllardır. Gelişimin en hızlı olduğu ve becerilerin temellerinin atıldığı dönem olmasının yanı sıra diğer yaşam dönemleriyle kıyaslandığında

gelişimin farklı yönlerinin birbirleriyle ilişkisinin en fazla olduğu dönemdir. Bu yıllar çocuğun gelişiminde kritik yıllardır (Oktay, 2002). Bu dönemde kazanılan bedensel, psikolojik sosyal ve davranışsal becerilerin temelleri bir sonraki kazanımları olumlu veya olumsuz şekilde etkileyerek onlara temel oluşturmaktadır. Bu araştırmanın amacı, okul öncesi hikâye kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin metinsel içeriği ve kitabın resimleri açısından incelenmesidir.

Bu çalışma ile kendini tanıyan ve ifade edebilen, yaratıcı bir yapıya sahip bireyler yetiştirilmesinde okul öncesi dönemdeki hikâye kitaplarının önemi vurgulanmaktadır. Erken dönemde gelişim özelliklerine ve ilgisine göre uygun yayınlarla karşılaşan çocuğun bilişsel gelişimi (kavram, dil, ahlak), duyuşsal (sosyal, cinsel) gelişimi ve psikomotor gelişimi olumlu yönde etkilenmektedir. Aynı zamanda okul öncesi hikâye kitaplarının çocuk için önemini vurgulanarak anne baba ve öğretmenlerin kitap seçimi hakkında daha dikkatli olunması ve yayınevlerinin de kitapları yayımlamadan önce hem resim hem de metinsel içerik olarak daha ayrıntılı inceleyip toplumsal cinsiyet kalıplarından uzak kitaplarla çocukların buluşmalarını sağlamaları için örnek temsil etmeleri amaçlanmıştır.

Bu araştırma;

- Okul öncesi dönemindeki çocukların her türlü gelişiminde kitabın önemini göstermesi açısından,
- Toplumsal cinsiyet algısının çocukların benlik algılarını etkileyeceğinden, yetişkin oldukları zaman kendilerini ve etraftaki bireyleri tanımlamasında önemi olması açısından,
- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarında vurgulanan toplumsal cinsiyet algılarının çocukların gelecekte cinsiyete dair algılarını etkilemeleri açısından,
- Okul öncesi dönemi hikâye kitaplarının seçilmesinde ailelere ve öğretmenlere daha bilinçli davranmaları gerektiğini vurgulaması açısından,

- Okul öncesi dönem hikâye kitaplarını yayımlayan yayınevlerinin kitapların içeriği ve resimlerinde toplumsal cinsiyet konusunda daha duyarlı kitapları okuyuculara sunması açısından önem taşımaktadır.

1.5 Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Örneklem gurubu olarak seçilen dokuz ödüllü hikâye kitabı ile,
- Seçilen ödüllü kitapların yazar ve çizerinin aynı olması ile,
- 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde çalışan elli öğretmenin önerdiği kitaplar ile sınırlıdır.

1.6 Sayıtlar

Bu araştırmada;

- Seçilen ödüllü kitapların evreni temsil ettiği,
- Ödüllü kitapları incelemede tabi tutulan kriter tablosunun toplumsal cinsiyete dair öğeleri incelemeye yeterli olduğu varsayılmıştır.

1.7 Tanımlar

- Okul Öncesi Dönem: 0-6 yaş arası çocukların bilişsel gelişim, dil gelişim, psiko-motor gelişim, sosyal-duygusal gelişim ve öz bakım becerilerinin büyük oranda tamamlandığı eğitsel dönemdir.
- Toplumsal Cinsiyet: Cinsiyetin toplumsal ve psikolojik yönleridir.
- Hikâye: Belirli zaman ve yerde, bir veya birkaç kişinin başından geçen, gerçeğe uygun bir olayı anlatan kısa yazıdır (Öztürk, 2010).

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2.1 Okul Öncesi Dönem

Okul öncesi ve erken çocukluk dönemi ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde gelişim özelliklerini bilişsel, sosyal ve fiziksel açılardan değerlendiren birçok çalışmanın olduğu fakat değerler eğitimi ifade eden çalışmaların son derece az olduğu görülmektedir (Öcal, 2004).

Erken çocukluk döneminde gelişim adımlarında meydana gelebilecek bir aksamanın diğer alanları da olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilmektedir (Dam, 2017). Çocuğun bilişsel gelişim evrelerine bakıldığında, erken çocukluk dönemindeki çocuklar işlem öncesi evrede bulunmaktadır. Bu dönemin genel özelliği ise çocukların mantıksal çıkarımları yeterince yapamadıkları ve soyut düşüncenin henüz gelişmemiş olmasıdır. Dolayısıyla çocuklar bu evrede kuralları anlama ve uygulama, ilişkiler kurma, mantıksal çıkarımlar yapma, neden ve sonuç ilişkisi kurma gibi durumları yeterince gerçekleştirmeleri beklenmemektedir. Ayrıca bu dönem çocuklarında benmerkezcilik ön planda olup olayları kendisine göre algılama ve yorumlama eğilimindedir. Örneğin kendinin göremediği bir şeyi başkalarının da görmediğini düşünmektedir. Çocuklar bu dönemde Piaget'in animizm olarak ifade ettiği, cansız nesnelere canlıymış gibi davranması ve onlarla arkadaşlık kurabilmesi hatta konuşabildiği görülmektedir.

2.2 Okul Öncesi Çocuğunun Genel Özellikleri

Okul öncesi eğitimi, 0-6 yaş arasındaki dönemde çocuğun bedensel, psikomotor, sosyal, duygusal, zihinsel ve dilsel gelişimine yönelik olan eğitim sürecidir. Birçok yetenekle donanmış halde dünyaya gelen çocuk, çevreden aldığı uyarıcılarla bu yeteneklerini geliştirir. Çocuk karşılaştığı her yeni olay karşısında bir tepkide bulunur, bunları değerlendirir, bu değerlendirme sonucunda kabul ya da reddederek çevreye uyum sağlar. Çevrenin insanın gelişimindeki rolü büyüktür. Çevrenin çocuğun yeteneklerini açığa çıkarma, güçlendirme ve pekiştirme gibi etkileri vardır. Uygun

çevre koşullarının bulunmadığı ya da oluşturulmadığı durumlarda çocuğun yetenekleri körelir (Oruç, 2011).

Okulöncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri incelendiğinde genel olarak şu özellikler ön plana çıkmaktadır (Anne Çocuk eğitim Vakfı [AÇEV], 2015);

- Sorunlara tek yönlü bakış açısıyla yaklaşır. Olgu ve olayların farklı yönlerini düşünemezler.
- Anlatılan hikayelerin belirli bölümlerini akıllarında tutabilir ve bunu ifade edebilirler.
- Dikkatleri uzun süreli değildir.
- Daha çok kendi dünyalarında ve hayali oyunlarla oynamayı severler. Bu oyunlar çocukların diğer canlılara ya da durumlara ilişkin bilgilerini temsil etmektedir. Genellikle belirli rollere sahip olarak oyunlara yönelmektedirler. Örneğin bir çizgi filmin süper kahramanı gibi...
- Renklerin isimlendirir, ayırt edebilir ve sınıflandırabilirler.
- Bazı rakamları söyleyebilirler.
- Nesnelerin sayısını sayarak söyleyebilirler.
- Zaman kavramı gelişir ve belirli zamanlarda yaptıkları faaliyetleri doğru şekilde söyleyebilirler.
- Fizyolojik ihtiyaçlarını kendi başlarına, genellikle yardım almadan yapabilirler.
- Dinleme becerileri gelişmiş olup, 10-15 dakikalık hikâyeleri kesintisiz dinleyebilirler.
- Kelimeleri ve cümleleri doğru anlamlar ifade edecek şekilde yerinde kullanabilirler.
- Kısa kurguya sahip hikâyeleri anlatabilirler.
- Cümlelerin ya da soruları gramere uygun şekilde ifade edebilirler.

- Elbiselerini kendileri giyip çıkarabilir, önünü ve arkasını bilirler.
- Düğmelerini kendileri ilikleyebilirler.
- Büyük kas grupları önemli ölçüde gelişmiş olup, küçük kas hareketlerini de belirli ölçüde yapabilirler.
- Tek ayak üzerinde durabilirler.
- El ve göz koordinasyonlarını sağlayabilirler.
- Farklı yönleri algılayabilir ve ifade edebilirler.
- Yemeklerini kendileri yiyebilir, yetişkin kontrolünde tuvaletlerini kendileri yapabilir.
- Arkadaşlarıyla grup oyunları oynayabilirler.
- Arkadaşlarının duygu ve düşüncelerine anlayabilirler.
- Oyuncaklarını ya da eşyalarını paylaşabilir, paylaşmak istemediğim de bunu sözlü olarak ifade edebilirler.
- Kendi seçimlerini yapabilir becerilerinin farkına varmaya başlarlar.
- Hayal ile gerçek arasındaki ilişkileri ayırt etmekte zorlanabilirler.

Büyüme, kilo ve boy olarak artışı ifade etmektedir. Çocuğun doğumuyla başlayan gelişim süreci doğumundan sonra da hızla devam etmektedir. Okul öncesi dönem çocukların bütün gelişim alanları açısından en hızlı gelişim sağladıkları dönemdir. Bu dönemde bedensel gelişimin hızının yanında, çocukların bilişsel, duygusal, psikolojik, sosyal, ahlaki ve dini gelişimlerinin de önemli ölçüde bu dönemde kazanıldığı ifade edilmektedir. Bu yaş grubunun en önemli özelliği ise öğrenme süreçlerinin hızlı bir şekilde gerçekleşmesidir. Bütün bu öğrenme süreçlerinin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için bedensel sağlığın da iyi olması gerekmektedir. Çocukların bu dönemdeki gelişimlerini etkileyen diğer bir unsur da beslenmedir. Dengesiz ya da yetersiz beslenme sonucunda çocuklarda bir takım sağlık sorunları ve hastalıklar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlar ise çocuklarda bilişsel problemleri beraberinde

getirmektedir. Erken çocukluk döneminde çocukların günlük yaklaşık olarak 10 saat uyumaları gerekmektedir. Yaşamın ilerleyen yıllarında bu süre daha da azalmaktadır. Fiziksel gelişim açısından çocuklarda bireysel gelişim farklılıkları görülmektedir. Bazı çocukların parmakları uzun, boyları kısa, kiloları fazla gibi çeşitli özellikler görülebilir. Bu farklılıklar çocukların öğrenmelerine engel olmadığı gibi, çocukların öğrenmelerinde bireysel farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla çocukların fiziksel gelişim açısından sağlıklı olabilmeleri ve kendilerine güven sağlamaları gerekmektedir. Bu süreçte eğitimcilerle önemli sorumluluklar düşmektedir (Dam, 2017).

Çocukların erken çocukluk dönemi, işlem öncesi dönemi ifade etmektedir. Bu dönemde gelişim, daha sonraki dönemler üzerinde etki bırakabilecek niteliktedir. Bu aşamada çocuklarda kelime dağarcığı sınırlı olup simgesel düşünme hâkimdir. Çocuklar kendileri kavramlarını geliştirir sembolleri anlamlar yüklerler, bu anlamlar çoğu zaman gerçek olmayıp çocuklara özgüdür. Somut nesnelere ve ilişkileri kavrayabilirler fakat olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kuramazlar. Bunun nedeni çocuklarda işlem yapacak zihinsel yeterliliğin henüz gelişmemiş olmasıdır. Erken çocukluk döneminde çocuklar yalnızca şimdiki zamanı kavrayabilirler, geçmiş ve gelecek zamana ilişkin kavramları net olarak ortaya çıkmaz. Miktar ve sayı kavramları genellikle gördükleri ile sınırlıdır. Cansız nesnelere canlıymış gibi oyunlar oynayabilir, onlarla hayal dünyalarında konuşabilirler. Yine bu dönemde çocuklarda taklit yeteneği oldukça ön plandadır. Çevresinde gerek anne babası gerekse eğitimciler tarafından gerçekleştirilen söz ve davranışları çoğu zaman kendilerine model olarak alır ve taklit ederler. Bu yaştaki çocuklardan başkalarının duygu ve düşüncelerini anlamaları beklenmez. Çünkü egosantrik düşünce bu dönemde hâkim olmaktadır. Kendi bildiklerinin başkaları tarafından da bilindiğini düşünürler (Mehmetoğlu, 2003).

Erken çocukluk dönemindeki çocuklarda kuralların ve davranışların öğrenmesi model alma, takdir ya da ceza sistemi ile gerçekleşmektedir. Doğru ya da yanlış davranışları çoğu zaman aile içerisinde ve kreş gibi yakın arkadaş ortamında öğrenirler. Bu öğrenme sürecinde model alma yolu çocuklar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Ne var ki bu davranışlar doğru ya da yanlış olsun çocuklar bunun bilincinde olmazlar.

Doğru ve yanlışın ayrımını ise genellikle davranışın takdir edilmesi ya da cezalandırılması ile anlaşılmaktadır. Dolayısıyla çocuklardaki bu doğru ya da yanlış davranışların kaynağını sosyal çevrelerindeki modellerde aramak daha doğru olacaktır. Çocuklar bu evrede sosyal ilişkilerini ilk olarak aile içerisinde daha sonra ise arkadaş ortamı ve kreş gibi eğitim merkezlerinde geliştirmektedirler. Çocukların hazır bulunuşluğu, olgunlaşması, sosyo-ekonomik durumları ve cinsiyetleri dil gelişimi üzerinde etkili olmaktadır. Çocuğun kazanacağı dil becerileri sayesinde algılama, sorgulama, kendini ifade etme ve hatta hayal kurabilmelerinde olumlu yönde etkiler meydana getirebilmektedir. Çocukların ilk öğretmenlerinin anne-babaları olduğu ve taklit-model almanın bu dönemin temel özelliklerinden biri olduğu dikkate alındığında çocuklarının iyi yetişmelerini isteyen ebeveynlerin ilk olarak kendilerini geliştirmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır (Kurt, 2017).

Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan diğer bir özellikle çocuğun duygusal gelişimidir. Çocuklar istedikleri ya da istemedikleri şeyleri genellikle duyguları ile ortaya koyarlar. Özellikle bu dönemde çocuklarda güven ve sevgi duygusu temel ihtiyaç olarak görülmekte olup yeme içme kadar gereklidir. Aile bireyleri tarafından ilgi ve sevgiye muhatap olan çocukların duygusal gelişimleri de sağlıklı olmaktadır. Bu dönemde çocukların duygusal gelişimi aile ortamı ve okul ortamından doğrudan etkilenmektedir. Çocuklarda istenilen duyguların gelişiminin desteklenmesi ve istenmeyen duyguların da denetim altına alınmasının öğretilmesi gerekmektedir. Bu noktada hem ebeveynlere hem de eğitimcilere önemli görevler düşmektedir (Senemoğlu, 2007).

2.3 Okul Öncesi Dönemde Çocuk Gelişimi

0-6 yaş aralığı, gelişimin hızlı gerçekleştiği, birçok davranış ve alışkanlıkların temelini atıldığı yıllardır. Bu yaşlarda, tatlı ve sevimli olan çocukların çok önemsenmediği, onların geleceğin yetişkinleri olduğu zaman zaman unutulabilmektedir. Sağlıklı fiziksel bir yapının, farkındalık yaratan bir zekânın, iyi alışkanlıkların, başkalarıyla iyi ilişkilerin ve mutlu, güvenli bir yaşam anlayışının geliştirilebileceği çok kritik dönem olan okul öncesi yıllarını iyi değerlendirmek

gerekmektedir. Toplumun ihtiyaç duyduğu bireylerin yetiştirilmesi, okul öncesi yılların etkin bir şekilde kullanılması; her şeyden evvel eğitimle mümkün olacaktır. Okul öncesi eğitim, planlı ve sistemli olarak verilecek eğitimin merkezine çocuğu alır ve ilerleyen süreçte toplumun biçimlenmesine katkı sağlayacak çocukların gelişimi için çalışmalarını sürdürür (Oğuzkan ve Oral, 2002). Bu kritik dönemde, çocukların eğitimine azami şekilde önem verilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı, çocuklara mümkün olduğunca zengin uyaranlar sunulmalı ve gizil güçleri açığa çıkarılarak, gelişimlerine katkıda bulunulmalıdır.

Gelişim, karmaşık ve çok yönlü bir süreçtir. Bundan dolayı gelişim sürecinin etkili bir şekilde değerlendirilebilmesi için gelişimin bütün yönlerinin betimlenmesi ve tanımlanması gerekir. Bu tanımlamayı ve betimlemeyi yapmak için uzmanlar, gelişimi, kendi arasında belli özellikleriyle bütünlük oluşturan ve birbirilerinin gelişim süreçlerini etkileyebilen gelişim dönemleri ve alanlarını oluşturmuşlardır (Senemoğlu, 2007). Okul öncesi eğitimi programı gelişimsel ve bütüncül bir anlayışla, çocuğun bilişsel, sosyal-duygusal, psiko-motor, dil ve özbakım becerileri alanlarını bir bütün olarak ele alır (MEB, 2013).

2.3.1 Bilişsel gelişim

Bilişsel gelişim, bireyin çevre ile iletişim ve etkileşim kurmasını sağlayan, dünyayı anlamasına yarayan, bilgiyi kazanıp kullanılmasını sağlayan ve tüm süreçleri de içine alan bir gelişim alanı olarak tanımlanabilir. Bilişsel gelişimin asıl öğelerinden birisi olan bilgi edinme yöntemi ile zihinsel etkinlikler arasında yakın bir ilişki vardır. Bilgiyi kazanma yöntemi, bilgilerin elde edilmesini, saklanmasını, yorumlanarak yeniden düzenlenmesini, değerlendirilmesini ve kullanılmasını kapsamaktadır. Bilişsel gelişimde bireysel farklılıklar yer almaktadır. Ancak cinsiyete göre farklılık bulunmamasıyla birlikte sosyo-ekonomik durum bilişsel gelişimi etkilemektedir (Poyraz ve Dere, 2006).

2.3.2 Sosyal gelişim

İnsanlar dünyaya biyolojik bir canlı olarak gelirken, zamanla toplumsallaşma aracılığıyla toplumla bütünleşirler. Sosyalleşme aracılığıyla toplumla bütünleşmiş olan kişi içinde yer aldığı toplumla beraber yaşamayı öğrenir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde sosyalleşme bireylerin yaşamında oldukça önemli bir paya sahiptir. Zaten toplumun sürekliliğinin sağlanması bakımından da sosyalleşme önemli bir olgudur. Sosyalleşme kişinin toplumu, toplumun da kişiyi etkilemesi ile meydana gelmektedir. Sosyal ilişkiler çağdaş toplum yapısı içerisinde önemli bir paya sahiptir. Çünkü bireyler yaşamlarının önemli bir kısmını diğer bireylerle etkileşimle geçirmektedir. Dolayısıyla sosyal beceri düzeyi yüksek olan kişilerin toplum içerisindeki diğer bireylerle daha kolay etkileşim sağlayabildikleri ifade edilebilir. Hayatın ilerleyen dönemlerinde diğer bireylerle etkin toplumsal ilişkiler kurabilmenin altında çocukluk dönemlerinde edinilen toplumsal becerilerin önemli bir payı bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çocukluk yıllarında sağlanan sosyal beceriler kişinin yetişkinlik dönemlerinde topluma uyum sürecini de olumlu açıdan etkilemektedir (Kabasakal ve Çelik, 2010).

Sosyal beceriler; davranışsal beceriler, arkadaş kabulü ve sosyal geçerlikler esas alınarak açıklanabilir. Arkadaş çevresi dâhilinde kabul gören ve popüler olan kişilerin sosyal becerileri yüksek olarak değerlendirilir (Topaloğlu, 2013). Bu bağlamda toplumsal gelişim seviyesi düşük olan kişilerde özellikle arkadaş ilişkileri kuramamak gibi toplumsal ve duygusal sorunların ortaya çıktığı bilinmektedir. Sosyal beceriler, hayatın ilk dönemlerinden itibaren desteklenmesi gereken bir beceridir (Özyürek ve Ceylan, 2014). Çünkü okul öncesi çocuklarda sosyal ilişkiler oluşturma ve sosyal becerileri geliştirip, değerler elde etme, oldukça geniş ve tüm gündelik hayatını etkileyen bir durumdur (Tanrıverdi ve Erarslan, 2015). Gökteş'a (2015) göre, okul öncesi eğitimin başladığı 4-6 yaş dönemi çocukların toplumsal becerilerinin gelişimleri bakımından kritik bir süreçtir. Bu dönemde çocuk çevresindeki bireylerle daha kolay etkileşim sağlamaya başlamakta, elde ettiği sosyal becerileri çevre edinme amacıyla kullanabilmektedir.

Çocukların genellikle sahip oldukları becerileri sayesinde bildikleri doğrulara uygun tutum sergilemeseler bile farkındalık sahibi oldukları söylenebilir. Okul öncesi dönemde, hem kendi yaş grupları hem de yetişkinlerle bazı ortak etkinlikler sürdürmeleri ve aldıkları görevleri başarıyla gerçekleştirmeleri beklenir. Bu bakımdan beraber zaman geçirmeye özen gösterilmesi, doğru gerçekleştirdiği faaliyetlerin onaylanarak desteklenmesi, doğru bulunmayanların ise uygun şekilde uyarılarak düzeltilmesi toplumsal gelişim bakımından son derece önemlidir (Tanrıverdi ve Erarslan, 2015).

Okul öncesi süreçten başlayarak çocukların toplumsal becerileri çevreleriyle sağladıkları etkileşime ve yaş aralıklarına göre şekil almaktadır. Çocukların ilk toplumsal ilişkileri anneleri, bakımlarını üstlenen yetişkin bireyler ve diğer aile bireyleri ile sınırlıyken zaman içerisinde toplumsal yaşamın içerisinde akran grupları da girmektedir. Bu bağlamda çocukların toplumsal gelişimlerini daha iyi anlayabilmek için ilk olarak yaş gruplarına göre çocukların toplumsal gelişim özelliklerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Anne-baba tutumlarının toplumsal beceri gelişimine ilişkin etkilerinin incelendiği bir araştırmada anne tutumlarının sosyal beceriler ve okula uyum düzeyine etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya ana sınıfına devam eden 85 öğrenci ile öğrencilerin anneleri dâhil edilmiştir. Araştırma sonucunda anne tutumunun çocukların sosyal becerileri ve okula uyum seviyeleri üzerinde son derece önemli bir belirleyici etken olduğu belirlenmiştir. Buna göre, otoriter ya da izin verici tutum takınan anneye sahip çocukların toplumsal beceri ve okula uyum düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Buna karşın otoriter tutum barındıran anneye sahip çocukların daha yüksek sosyal beceri ve okula uyum düzeyine sahip oldukları sonucuna varılmıştır (Ogelman, Önder, Seçer ve Erten, 2013). Yaş grubu 5-6 arasında olan çocuklar üzerinde gerçekleştirilen diğer bir çalışmada anne tutumları ile çocukların sosyal-duygusal uyum seviyeleri arasındaki ilişkinin irdelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda, otoriter anne tutumuna sahip olan çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin otoriter anne tutumuna sahip olmayan çocuklara göre daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra otoriter ve izin verici anne tutumuna sahip çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerinin otoriter

ve izin verici anne tutumuna sahip olmayan çocuklara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir (Gülay ve Önder, 2011).

Okul öncesi dönemde aileden sonra çocukların toplumsal gelişimlerine etki eden en önemli faktörlerden birisinin arkadaş unsuru olduğu ifade edilmektedir. Arkadaş çevresi içerisinde toplumsal gelişimi en çok etkileyen grupların başında ise akraba veya komşu çocukları gelmektedir. İlerleyen süreçlerde çocuklar eğitim hayatlarına başladıktan sonra yaptıkları okul arkadaşlıkları ve sahip olunan arkadaşların sosyal nitelikleri, çocuğun sosyal beceri gelişimini olumlu ya da olumsuz açıdan etkilemektedir. Yapılan araştırma bulguları da okul öncesi dönemden itibaren arkadaşlar edinilmesine imkan sağlayan eğitim süreci ile sosyal gelişim arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Cartıllı ve Bedel, 2015).

Okul öncesi dönemde sosyal beceri eğitimi de sosyal gelişimi etkileyen diğer bir unsur olarak dikkate alınmakta olup, farklı araştırmacılarca yapılan araştırmalar okul öncesi dönemde sağlıklı bir sosyal gelişim için sosyal beceri eğitiminin önemli bir yere sahip olduğunu vurgular. Çünkü bu süreç sosyal becerilerin hızlı geliştiği kritik bir dönem olarak ifade edilir. Okul öncesi süreçte toplumsal beceri eğitimi almayan, bununla birlikte sosyal beceri sorunu yaşayan çocuklar ilerleyen dönemlerde zihinsel ve bedensel olarak pek çok problemle karşı karşıya kalmaktadır. Hayatın ilk dönemlerinde ortaya çıkan davranış problemlerinin ilerleyen dönemlerde psikolojik problemlere yol açtığı görüşünü desteklemektedir (Topaloğlu, 2013).

2.3.3 Duygusal gelişim

İnsanoğlunun temel parçası olan bebekler duygularla dünyaya gelirler. Bebek, ihtiyaç duyduğu şeylerle ilgili olarak duygusal cevaplar aracılığı ile diğerlerine işaret verir. Örneğin; bebeğin ağlaması, yardım ihtiyacı içinde olduğunu belirtir. Çocuk, sadece kavrama ya da bilişle değil, heyecan, sevinç ve öfkeyi ifade eden, onun duygusal dünyasıyla bağlantılı olan bir insan olarak yetişir (Erden, 2012).

Kandır (2003), çocukların üç yaşından itibaren duygusal tepkilerinin gelişmesi ile tüm duygu türlerini yaşadıklarını, çocuklarda; korku, kaygı, kıskançlık, öfke ve sevincin

sıklıkla gözlendiğini, dört-altı yaşlarında duygusal tepkilerin daha bilinçli bir hal aldığı ve bir becerinin kazanılması karşısında çevresindekilerin olumlu tepkilerinin güven duygusunu geliştirdiğini belirtmiştir (Andı, 2014). Çocuklarda; üç dört yaştan itibaren duygularının neden ve sonuçlarını sözel olarak ifade etme becerisi yeterli hale gelir ve övgü gibi bazı olaylar mutluluk yaratırken bazı olaylar olumsuz duygulara neden olabilir. Dört ve beş yaşındaki çocuklar, başka bir kişinin olumsuz duygularını gidermek için o kişiye yardımcı olabilir ya da öneride bulunabilir. Örneğin, ağlayan kardeşine sarılarak “Ağlama!” diyebilir. Ayrıca bu dönemde çocuklar deneyimleri sayesinde, başka çocukların durumu ile ilgili düşüncelerini geliştirmeye başlarlar. Örneğin; “Arkadaşın neden mutsuz?” diye bir soru sorulduğunda, “Çünkü öğretmenim, onun sevdiği oyuncasını elinden aldı.” diye cevaplayabilir ya da bu durumla ilgili kendi deneyimlerine benzeyen birçok neden gösterebilir. Beş yaşındaki çocuklar, duygu ile ilgili birçok kavramı yetişkine yakın bir şekilde doğal ve doğru olarak kullanabilir (Aksoy ve Dere, 2009).

Waun’a (1998) göre çocuğa, anne ve babanın model olması önemlidir. Örneğin, anne ve babanın kızgınlığını öyle bir yolla yansıtmalıdır ki çocuk olumlu bir örnek görmelidir. Anne baba kızgın olduklarında bir bardak alır, fırlatır ve yüksek sesle konuşursa, çocuk da herhangi bir şeye kızdığı anda oyuncasını alıp duvara fırlatacak ve bağıracaktır. Çocuklar kendi duygularını kelimelerle ifade etmek de yetişkine ihtiyaç duyarlar. Anne ve baba “Arkadaşın ağlıyor çünkü bisikletten düştüğünde dizini incitti.” diyerek yardımcı olabilir (Temiz, 2014).

2.3.4 Psikomotor gelişim

Çocukların gelişimleri arasında motor gelişim de önemli bir yer tutar. Fiziksel olarak büyümenin yanı sıra beyin-omurilik gelişimi sonucu organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanmasına motor gelişim denir ve bireyin boyunda, kilosunda ve kaslarında meydana gelen gelişimlere paralel olarak hareketliliği de artar. Yeni dünyaya gelmiş bebeğin emme-yatma-ağlama refleksleri vardır. Bunlarla birlikte, küme halinde ve gelişigüzel el-kol-bacak-gövde hareketleri de vardır. Düşünülmeden, kontrolsüz olarak yapılan bu hareketler ve refleksler zamanla dış uyarıcılarında

etkisiyle çeşitli motor becerilere dönüşür. Esnek ve uyumlu hale gelerek koordine edilir. Motor becerilerin hız ve uyumu üç-altı yaşlar arası hızlıca artar (Poyraz ve Dere, 2006). İki-altı yaşlar arası, bir başka ifadeyle, çocuğun yürümeye başlamasından sonraki evre, yoğun bir motor gelişim dönemidir. Gelişimi ile birlikte büyümesi de ilerleyen birey, vücudunun farklı kısımlarını kullanması ve bunların arasındaki koordinasyonu sağlamasıyla yeni beceriler kazanır ve deneyimlerini artırır (Yavuzer, 2011).

Motor gelişimin önemli boyutlarından birisi de psiko-motor gelişim sürecidir. Bu süreç psişik ve motor becerilerin birleşmesinden meydana gelir. Psiko-motor gelişim, kavram gelişimi, güdüleme ve duygusal süreçlerle alakalıdır. Kişinin hayatı boyunca devam eden psikomotor gelişimi, yeni becerilerin kazanılması veya bazı motor becerilerin azalması gibi fiziksel gelişim süreçlerinden oluşur. Fiziksel becerilerin gelişmesi çocuğun çevresini daha iyi tanıması için bireye fırsat sunar. Böylece çocuk daha önceden merakla gözlemlediği eşyaları alır ve incelemelerde bulunur. Bu durum çocuğun çevresini yönetmesinde ve bağımsızlığını kazanmasında önemli rol oynar. Etkinliklerin sayesinde çocuk enerjisini boşaltırken hem fiziksel, hem de duygusal olarak rahatlamış olur. Arkadaşlarıyla birlikte vakit geçiren çocuk sosyalleşir ve sosyal uyumu artar (Aral, Kandır ve Yaşar, 2000).

2.3.5 Dil gelişimi

Dil gelişimi; seslerin, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren bir süreçtir. Dil gelişimi, doğumdan itibaren başlar ve yaşam boyu devam eder. Dil gelişimine ilişkin incelemeler çağdaş çocuk psikolojisi araştırmaları arasında en heyecan verici ve yoğun olan çalışmaları oluşturmaktadır. Çünkü çocuğun dile ilişkin yeteneklerinin gelişimi akıl almaz bir hızla gerçekleşmektedir. Tüm kültürlerdeki çocukların hemen hepsi ilk sözcüklerini 12-18 ay dolaylarında söylerler. Dört yaşına geldiklerinde çoğunlukla iyi düzenlenmiş cümleler kurarlar. Hatta zaman zaman düşüncelerini sürpriz sayılabilecek kadar karmaşık cümlelerle ifade edebilirler. Çocuğun dil gelişiminin temelinde; iletişim kurma, başkalarının dikkatini çekme, isteklerini, duygu ve düşüncelerini

iletme gereksinimi bulunur. Çocuk doğduğu andan itibaren konuşma dilini öğrenmeye başlar. Çocuğun dili iletişim aracı olarak kullanabilmesi için dille ilgili sembolleri öğrenmesi, belleğinde saklaması ve gerektiği durumda kullanması gerekir (MEB, 2013).

2.3.6 Özbakım becerisi

Bir çocuğun her dönemde kendi ihtiyaçlarını ve bakımını başka kişilere ihtiyaç duymadan karşılayabilmesi için gerekli olan beceriler özbakım becerileridir. Çocuk doğduktan sonra her zaman diliminde öğrenmesi gereken farklı bir beceri vardır. Bunların öğrenilmesinde aile ve sosyal çevre etkilidir. Özbakım becerilerinin kazanılması fiziksel gelişim ile doğrudan alakalıdır. Örneğin bir çocuğun bağımsız yemek yemesi için öncelikle el kaslarının gelişmesi, ellerini yıkayabilmesi için boyunun belli bir uzunluğa gelmesi gereklidir. İnsan hayatının ilk altı yılı öğrenme hızının yüksek, alışkanlıkların kolay öğrenildiği önemli bir zaman dilimidir. Bu dönemde öğretilmek istenenler güzel yönlendirme ve zamanında yapılan tekrarlarla davranışa dönüşür. Bu davranışlar ve alışkanlıklar çocuğun çevreye uyumunu sağlar. Bu dönemin önemi düşünülerek çocuklara iyi alışkanlıklar kazandırmak gerekir (MEB, 2013).

2.4 Çocuk Gelişiminde Kitabın Önemi

Çocuk, araştıran, bulan ve “ne? , niçin?” sorularına da tıpkı bir bilim insanı gibi cevap arayan bir canlıdır. Görme, dokunma ve sezgilerinin yardımıyla başlangıçta belki pek az, fakat kendilerine yetecek kadar cevaplarlar. Çevreyle ilerde bu yolla ilişki kurarlar. Onların bu özelliklerine yardımcı olacak ve algılarını zenginleştirecek bir ortam gerekir. Günümüz sanatçıların konuyu aktarış biçimleriyle çocuğun anlatım özelliği, gittikçe birbirine yaklaşan bir benzerlik kazanmaktadır. Her geçen gün çocuk resminin önemini artıran bu benzerlik ve orijinalitenin kaybedilmemesi gereklidir. Hikâye, gerçek ya da gerçeğe yakın konuları ele alan, bir ya da birkaç kahramanı olan, yaşamın içinden çıkan olaylarla ilgili bir edebiyat türüdür. Parmak oyunu, bilmece, tekerleme, sohbet, şiir etkinlikleri ile çocuklar hikâye dinlemeye hazırlanırlar. Çocuklara

anlatılacak hikâyelerin konusu, anlatım tekniği, anlatım sırasında kullanılan jest ve mimikler, hikâye anlatımının şekli öğretmen tarafından çocukların gelişim seviyelerine ve yaşlarına uygun şekilde belirlenir. Hikâyenin konusu, çocukların günlük hayatta karşılaştıkları olaylardan gerçek veya gerçeğe uygun bir şekilde yazılmalıdır. Hikâyenin giriş, gelişme, sonuç bölümü bulunur. Gelişme bölümünde yer alan olayların hareketliliği çocukların yaş ve gelişim seviyelerine, ilgi alanlarına, dikkat sürelerine ve ihtiyaçlarına göre düzenlenir. Hikâyelerde eğlence unsurunun bulunması çocukların hikâye dinlemekten daha fazla zevk almasını sağlayacağından çocukların kitaplara ve okumaya ilgilerini artırır. Öğretmen, hikâyeyi anlatmadan önce ön hazırlık yapmalıdır. Hikâyeyi önce kendisi birkaç kez okumalı, çocuklar için uygun olup olmadığına karar vermelidir. Eğer çocuklar için yeterince uygun değilse olaylarda çok abartı veya olağanüstü ve olumsuz öğeler varsa çıkarılır, gerekli düzeltmeler yapılır, anlatım gerçeğe yaklaştırılır. Hikâyelerde farklı özelliklerde karakterlerin bulunması çocuklara yeni görüş açıları kazandırır (Öztürk, 2010).

2.5 Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Türleri

Çocuk edebiyatı geçmişten günümüze kadar farklı sınıflandırmalara tabi olmuştur. Bunlardan bazılarını bakılacak olursa;

Enginün (1987) çocuk edebiyatını iki ana başlık altında değerlendirmişlerdir. Birincisi okuyucu olarak sadece çocukların hedef aldığı eserler. İkincisi ise bütün insanlığın veya bir milletin malı olan değerli eserlerin çocuklar için yeniden işlenmesiyle oluşan eserlerdir. Yalçın ve Aydaş (2012) ise çocuk edebiyatını halk edebiyatı ürünlerine bağlı olanlar, çocuk hikâye ve romanları, çocuk gazete ve dergileri ile diğer çocuk edebiyatı türleri olmak üzere dört ana başlık altında değerlendirmiştir. Kardaş ve Alp (2013) ise çocuk edebiyatı ninni, masal, fabl, bilmece, tekerleme, fıkra, şiir ve hikâye (öykü) olmak üzere sekiz farklı bölümde açıklamışlardır. Mesleki eğitim ve öğretimin güçlendirilmesi projesi modülünde (MEGEP) (2013) çocuk edebiyatı türleri çocuk kitapları, çocuk piyes ve tiyatroları, çocuk gazete ve dergileri ile gölge oyunları olmak üzere dört ana başlık altında anlatmaya çalışmıştır. Civaroğlu (1997) çocuk edebiyatı türlerini masallar, hikâye ve romanlar, biyografi, anılar, gezi yazıları ve çocuk şiirleri

başlıklarında açıklamıştır. Oğuzkan (2006) ise çocuk edebiyatı türlerine Civaroğlu'na ek olarak doğa ve fen olaylarını anlatan eserleri de dâhil etmiştir.

Çocuk edebiyatı türlerinden biri olan hikâyeyi açıklayacak olursak, TDK Büyük Türkçe sözlüğünde gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düz yazı türü, öykü olarak tanımlanmaktadır. Okul öncesi eğitim kurumlarında da özellikle Türkçe- Dil etkinliklerinde çocuğa yönelik resimli hikâye kitaplarından faydalanılmaktadır. Türkçe etkinlikleri, “çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak, sözcük dağarcıklarını geliştirmek ve iletişim becerilerini artırmak için planlanan bireysel ve grup etkinlikleridir”. Programda dil ve iletişimin desteklenebilmesi için akran ilişkilerine ve çocukların yetişkinlerle olan ilişkilerine önem verilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bununla birlikte drama ve oyun gibi etkinlikler sırasında da hikâye kitapları kullanılmaktadır. Okunan bir hikâyenin canlandırılması yapılarak çocukların roller yoluyla etkileşime girmesi ve hayatın sosyal alanına yönelik planlı küçük denemeler yapmaları sağlanabilmektedir. Çocuk edebiyatıyla ilgili materyaller sınıflarda “Kitap Merkezleri” bulunmaktadır. Sınıflarda oluşturulan bu merkezlerin amacı programda, çocukların okuma yazma etkinliklerine ve kitaplara karşı olumlu tutumlar geliştirmesini sağlamak, dil ve iletişim becerilerini desteklemek şeklinde verilmiştir (Öztürk, 2010).

2.5.1 Hikaye (Öykü)

Okul öncesinin son yıllarından başlayarak bütün okul dönemi boyunca öykü ve romanlar çocuğun zihinsel olarak sağlıklı gelişmesini sağlar. Çünkü çocuk masallardan ve fabllardan çok şey öğrenir ama her şey bir hayal alemi içinde akıp gitmektedir. Ama önemli olan belli bir yaştan itibaren çocuğun yere sağlam basmasını sağlamak, gerçekleri görmesine fırsat yaratmaktır. Bu nedenle, kısa oldukları için, önce öyküler, daha sonra öykülerle birlikte romanlar çocuklar için değerli hazinelerdir. Okul öncesi dönemde gün içerisinde yapılan Türkçe etkinlikleri ile çocuklar başkalarının konuşmalarını dinlemeyi ve uygun karşılıklar vermeyi öğrenirler (MEB, 2013).

Öğrenim ve öğretme sürecinin ilk oluşmaya başladığı yıllardan bugüne, özellikle okul öncesi eğitim dönemi olmak üzere eğitimin tüm kademelerinde hikâyeler bilgiyi aktarmak için önemli araçlar olmuşlardır. Okul öncesi dönem çocukların en meraklı, bu nedenle öğrenmeye en açık olduğu dönemdir (Senemoğlu, 2007).

2.5.2 Masalımsı hikâyeler

Masallar okul öncesi dönemle, okul döneminin ilk aşamasına yönelik olarak hazırlanan çocuk kitaplarıdır. İçerik olarak ya insan, hayvan, bitki ya da tümüyle doğa işlenir, ya da peri, cin, dev gibi hayal alemi yaratıklarına yer verilir. Her iki türün bir arada ele alınması da mümkündür. Masalarda insanların hayvanlarla, bitkilerle, cinler, perilerle, ya da insanların hayvanlarla, bitkilerle, cinler, perilerle, ya da rüzgarla yağmurla konuşması çocuğu yadırgatmaz. Atın ya da filin uçması çocuğa ters gelmez. Çocuğun beklentisi, kötünün yenilmesi, iyinin yenmesi, prensin prensesi kurtarması ve mutlu sonudur (MEB, 2013).

Masallar, hayal ürünü yaratıklar yanında tarihten, efsanelerden folklordan da kahramanları anlatması açısından (a) beklentiler, (b) hayal gücünü artırıcı, milli ve evrensel konularda çocuğu bilinçlendirici olmak özelliğini taşır. Milli Kültürü, değer yargılarını yansıtmaları açısından da önemli eserlerdir. Çocuk bir masalı okurken, sadece bir olayı ve olay içinde yer alan davranış biçimlerini, uygulanan değer yargılarını değil ana dilinin yapısını, esnekliğini, güzelliğini de öğrenir. O halde denilebilir ki, masal, çocuğa, hem cesaret, adalet dürüstlük, iyilik, sözünün eri olmak, özveride bulunmak gibi kavramları tanımasına, hem gelenek ve göreneklerini öğrenmesine, hem de dil zenginliğinin ve güzelliğinin tadına varmasına yardım eder. Bu türde çocuk eserlerini hazırlanmasında masal araştırmacılarımızdan Saim Sakaoğlu. Bilge Seyidoğlu. Umay Günay vb. çalışmaları dikkate alınmalıdır. Eserlerindeki derleme metinler çocuklar için yeniden düzenlenmelidir. Bunların yanında suni masallar ortaya koyan Eflatun Cem Güney'in de çalışmaları konuya yardımcı olacaktır (MEB, 2013).

2.5.3 Resimli kitap

Çocuk kitaplarının içerik yönü çocuğun gelişimini doğrudan etkiler niteliğe sahiptir. Nitekim bu konuda çocuk kitabında bulunması gereken iki kavramdan bahsedilmiştir. Bu kavramlar “çocuğa görelilik” ve “yazınsal nitelik”tir. Bu kavramlarla belirtilmek istenen, çocuğun hayal dünyasına, düş gücüne seslenen, onun rahatça, zevk alarak, hoş vakit geçirmesini sağlayarak okuyup anlayabileceği, onun duygularını, düşüncelerini, hayallerini besleyebilen, kurgusu ve olay örüntüsü karmaşık olmayıp, çocuğun anlayabileceği ve anlamlandırabileceği düzeyde olan, dikkat dağıtıcı ayrıntılardan arınmış olan çocuk kitaplarıdır (Dilidüzgün, 2000).

2.5.3.1 Konu

Resimli kitaplarda ele alınan konuların çocukların yaşantılarıyla uyumluluk göstermesi önemli bir unsurdur. Çocukların iletişime geçtikleri kitaplarda kendi yaşantılarından bir şeyler bulmaları, çocuğun kitapla bütünleşmesini sağlayacaktır. Seçilen konu çocuğun yaşantısıyla ilişkili olmadığında ise çocuk kitapta kendinden bir şeyler bulamayınca kitapla verimli bir iletişim kuramayacak ve bir süre sonra sıkılacaktır (Kıbrıs, 2010). Çocuk, çocuk edebiyatı ürünlerinde çevresine yaşadığı ortamın bir benzerini bulduğunda ise yazılan veya anlatılanlarla yaşadığı olaylar arasında bağlantı kurma ve karşılaştırmalar yapma fırsatı bulmuş olur (Karatay, 2007).

Resimli kitaplarda çocuğun yaşamında karşılaşılabileceği her olay konu olarak ele alınabilir. Ancak ele alınan konuların çocuğun ilgisini çekebilecek, çocuğun beklentilerini, ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Bu sağlanırken aynı zamanda çocuğun ruhsal özellikleri, gelişim düzeyi de göz ardı edilmemelidir (Tür ve Turla, 2005). Bunların yanı sıra resimli kitaplarda ele alınan konular çocukların hoş vakit geçirmelerini sağlamalı, çocukları neşelendirmeli mutlu edebilmelidir. Bu dönemdeki çocuklar için onları üzecek, korkutacak, karamsarlığa sevk edecek konuların resimli kitaplarda bulundurulmaması önemlidir (Tür ve Turla, 2005).

Ele alınan konunun, çocukların hoş vakit geçirmelerinin yanı sıra sunuluş biçimi de büyük önem taşımaktadır. Ele alınan konu canlı biçimde işlenmeli, eğlendirici bir

tarzla sunulmalı, bunun içinde güldürücülük ögesine de yeterince yer verilmelidir. Resimli kitaplarda ele alınan konu her ne olursa olsun verilmek istenen ana düşünce okurun kafasında hiçbir soru oluşturmayacak nitelikte açık ve anlaşılır olmalıdır (Kıbrıs, 2010).

Resimli kitapların içerdikleri konuları bakımından incelendiğinde, prososyal davranışların resimli kitaplarda yer alma oranının yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Bu nedenle okulöncesi dönemdeki çocuklar için hazırlanan kitapların içeriğinde paylaşma, yardımlaşma, işbirliği yapma, teselli etme gibi prososyal davranışları destekleyici konulara da yer verilmesi gerekmektedir (Uzmen ve Mağden, 2002).

2.5.3.2 Kahramanlar

Okulöncesi dönem çocuğun çevresindeki yetişkinleri dikkatle izlediği ve model aldığı bir dönemdir. Sadece çevresindeki yetişkinler değil aynı zamanda televizyon programlarında ki, film ya da çizgi filmlerdeki ve hatta resimli kitaplardaki kahramanlarda bu noktada birer model durumundadır. Bu nedenle çocuğa model olan kahramanların çocuğu olumlu etkileyecek özelliklere sahip olması çok önemlidir. Örneğin kitaplardaki kahramanların iyi özelliklere sahip olması halinde çocuk içinde olumlu bir model olacaktır (Tür ve Turla, 2005).

Bunun yanı sıra çocuk kitapları, erken çocukluk döneminden itibaren, çocukların kendilerine yüklediği ya da kendileri için oluşturdukları anlamı güçlendirebilecek, olumlu kişilik özelliklerini kazandırabilecek ve iyi alışkanlıkların farkına varmalarını sağlayacak ve bu alışkanlıklara çocukları özendirilebilecek güce sahiptir. Çocukların bu dönemde bilinçsiz öykünme yoluyla öğrendiği gerçeğinden hareketle, çocuk kitaplarında yer alan kahramanlar, hem çocukların benlik duygularının gelişimini olumlu yönde etkilemeli hem de duygu, düşünce ve eylemleriyle onlara kin, nefret ve düşmanlık gibi duygularla baş etmenin yollarını sezdirmelidir (Sever, 2002). Çocuk kitaplarında çizginin, resimlemenin, tasvirin, dilin anlatım olanaklarıyla çok değişik karakterler, kişilikler hayat bulmaktadır. Çocuk kitaplarında hayat bulan bu karakterler

sayesinde çocuk yaşamı, insanı, çevreyi, hayatı, doğayı deneyimleyebilecektir (Sever, 2003).

Resimli kitaplarda yer alan kişilerin masal ve masalımsı eserler dışında gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeleri tercih edilmelidir. Ayrıca seçilen karakterlerin sayısı çocukların hatırlayabileceği, zihinsel karmaşıklığa sebep olamayacak kadar olmalıdır. Bunun yanı sıra daha çok çocuğun dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından kahramanlar belirlenmelidir (Kıbrıs, 2010). Resimli kitaplardaki karakterleri genellikle yetişkinler, çocuklar, hayvanlar, insan kişiliğine girmiş hayvanlar, makineler ve eşyalar oluşturmaktadır. Çocuklar bu karakterlerin hepsi ile aynı duygusal yakınlığı kurmaktadır. Karakterlerin ırkları veya ülke farkları önemli değildir. Çocuklar bu duygusal yakınlığı yaşayarak kahramanın başından geçen olaylar, yaşadığı güçlükler, edindiği tecrübeler yani genel olarak hayat hakkında yeni bilgiler kazanacaklardır (Güleç ve Geçgel, 2006).

2.5.3.3 Tema

Herhangi bir sanat eserinde işlenen ana konu tema olarak adlandırılır. Tema ana konu olsa da öykünün gerekli bir parçası olmalı, ancak öykü üzerinde fazla etkili olmamalıdır. Yazar tarafından temanın anlaşılıp anlaşılmama kaygısıyla, öykünün sonunda bir yorum yapmasına hiç gerek yoktur. Çocuk kitaplarında çok çeşitli temalara rastlanabilmektedir. Arkadaş ilişkileri, cesaret gibi genel temaların yanı sıra her bireyin farklı olduğu, kendi kararlarımızı kendimizin vermesi gerektiği gibi daha özel temalara da kitaplarda rastlanabilmektedir. Yine kıskançlık, korku, fiziksel özür gibi temalara kitaplarda sıkça kullanılmaktadır. Bu temaların yer aldığı kitaplar, benzer problemleri olan çocuklara bu problemlerini çözme noktasında yardımcı olabilmektedir (Güleç ve Geçgel, 2006).

2.5.3.4 Üslup, dil ve anlatım

Yalın, sade anlatımdan kuru ve çocuksu bir anlatım anlaşılmamalıdır. Çünkü kuru ve çocuksu bir anlatımın hakim olduğu, eğitimden çok yapay öğreticilik içeren yayınların

çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına yanıt vermeyeceği, bununla birlikte çocuk ve kitap arasında kurulacak ilişkiyi zedeleyeceği bilinmesi gereken çok önemli bir gerçektir (Sever, 2003).

2.5.3.5 Ortam (Yer ve Zaman)

Öyküdeki olay örüntüsünün gerçekleştiği, yaşandığı yeri ve zamanı ortam adıyla adlandırabiliriz. Öykünün yaşandığı yer ve zamanın okuyucu tarafından bilinmesi, okuyucu tarafından öykünün daha çok canlı kılınmasını sağlar. Böylece okuyucu dikkatini ve ilgisini kitap üzerinde yoğunlaştırmakta zorlanmayacaktır. Öyküde olayların geçtiği yer köy, kasaba, şehir gibi geniş mekanların yanı sıra, ev, çiftlik, ya da sınıf gibi dar mekanlarda olabilmektedir. Olayların yaşandığı zaman ise bir veya birkaç gün, hafta, ay, mevsim gibi değişik zaman dilimleri olabilmektedir (Güleç ve Geçgel, 2006).

2.6 Okul Öncesi Çocuk Yayınlarının Özellikleri ve Çocuğa Etkileri

Resimli hikâye kitapları taşınması gereken özellikler bakımından incelendiğinde üç farklı alan karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerik, şekil ve biçimdir.

2.6.1 İçerik özellikleri

İçerik bakımından resimli hikâye kitapları incelenirken, kitabın konusuna, karakterlerine, dil ve üslup açısından nasıl olduğuna bakılır. Nitelikli bir çocuk kitabında bulunması gereken bazı içeriksel özellikler vardır. Bunlar şöyle açıklanabilir (Ural ve Ramazan, 2007):

- Hikâye kitaplarının içeriği öncelikle çocuğa uygunluk ilkesiyle örtüşmelidir. Mecazi anlatımlar kullanılmamalıdır. Birleşik zamanlı fiiller yer almamalıdır. Genel olarak şimdiki zaman ya da geniş zaman kullanılmalıdır. Anlatımda duruluk, akıcılık ve açıklık bulunması gereken en temel özelliklerdir.
- Hikâye kitaplarının konuları evrensel değerler çerçevesinde seçilmelidir. Çocuğun hayatıyla doğrudan ilgili olan gerçeğe uygun konular olmalıdırlar. Ayrıca çocukların ilgi ve beğenilerini de çekebilecek nitelikte konular işlenmelidir. İşlenen konularda çocuklara yeni duygu ve düşüncelerinde

kazandırılması göz ardı edilmemelidir. Şiddet içeren konulardan kaçınılmalıdır.

- Hikâyedeki paragraflar kısa tutulmalı, anlaşılır ve sade bir dil kullanılarak anlatılan hikâyeye, kahramanların konuşmalarıyla birlikte canlılık katılmalıdır. Mümkün olduğunca diyalog ağırlıklı metinlere yer verilmelidir. Bilinci kişi ağzıyla yapılan anlatımların daha ilgi çekici olduğu söylenilebilir. Bununla birlikte gereksiz ayrıntılardan da kaçınılmalıdır.
- Kahramanlar insanlar hayvanlar gibi canlı varlıklar olabileceği gibi eşyalar gibi cansız varlıklar da olabilirler. Ancak bu kahramanlar mükemmel olmamalıdır. Zaten yetişkinlerin dünyasında zayıf konumda olan çocuk bu durum karşısında kendisini yetersiz hissetmesine neden olabilir. Ayrıca hikâyelerde gereğinden fazla kahraman bulunması da çocuğun kafasını karıştırabilir.
- Okul öncesi dönemdeki çocukların algılayış biçimleri bütüncül olduğu için hikâyede bütünden parçaya doğru bir yol izlenmelidir. Kurguda giriş, gelişme, sonuç bölümleri olmalıdır. Hikâyenin sonu boşta kalmamalı, problemler çözülmelidir. Çocukları iyiye, güzele, doğruya yönlendirecek nitelikte olmalıdır.

2.6.2 Şekil özellikleri

Resimleme kelime anlamı olarak Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından “kitap içindeki bir yazıyı açıklayan veya süsleyen resim, illüstrasyon” şeklinde tanımlanmaktadır. Resimlerin iletişimdeki öneminden bahseden Bassa (2013) resimleri anlamının sözcükleri anlamaktan çok daha kolay olduğunu belirtmiştir. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel özellikleri düşünüldüğünde hikâye kitaplarını resimleme özelliklerinin en az içerik özellikleri kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Yavuzer (2017) çocukların dünyayı kendi algıladıkları biçimde gördüklerini dile getirmiştir. Bu da görselliğin önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca çocuklar metin okumadan önce çizim ve resimleri okumayı öğrenirler. Bu durum okul öncesi çocuklara yönelik hazırlanmış kitaplardan resimlemenin önemini artırmaktadır. Çocuk kitaplarında bulunan resimler kitap seçiminde önemli rol oynamaktadır (Şahin, 2005).

Resimli çocuk kitapları A-B-C kitabı, kavram kitabı gibi resimli kitaplar ve resimli hikâye kitapları olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir. Resimli kitaplarda sözcüklerin resimlere yardım edici bir özelliği varken, resimli hikâye kitaplarında ise resimlemenin öykü metnine yardım edici bir özelliği vardır. Resimli hikâye kitaplarında metin tek basma okunduğunda da anlaşılabilir ancak metin ve resimleme arasındaki ahenk dinleyiciyi kendisine daha fazla çekebilecektir. Resimli hikâye kitapları ebeveynler ve eğitimciler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Kitaplar çocuğa yüksek sesle okumak içindir. Çünkü resimli kitaplar genellikle çocuğun okuma seviyesinin üzerinde kelime kullanır. Ayrıca çocukların ilgisini çekmenin en iyi yollarından biri resimli kitap okumaktır. Böylece edebiyat, çocukları zevk sahibi yapacaktır ve muhtemelen ilerleyen dönemlerde hala hevesli okuyucular olmalarını sağlayacaktır. Resimli kitaplar çocukta görsel algılama yoluyla sözlü anlatım becerilerinin geliştirilmesine olanak tanırken çocuğun duyuşsal algıları da harekete geçirecektir (Şahin, 2005).

Resimlemede ilk karışımıza çıkan kapak sayfasıdır. Kapak iç sayfalardan birinin çoğaltılması şeklinde olabileceği gibi bir karakter ya da sahnenin eşsiz manzarasını sergilemek için de olabilir. Her iki durumda da okuyucuyu davet etmelidir. Genel olarak bakıldığında sayfa düzeni rahat ve çekici olmalıdır. Resimler konuya uygun, anlaşılır, gerçekçi, ilgi çekici, çerçeve içinde, kaliteli ve metinle birbirini tamamlayıcı olmalıdır. Ayrıca resimlerde ayrıntılara dikkat edilmelidir. Resimler, sayfanın en uygun yerine konumlandırılmalıdır. Gönen (1988) kahramanların çocuk olduğu kitaplarda resimlemelerin renkli ve sevimli olması ve ayrıca fazla detaylı olmayan çizgilerle oluşturulması gerektiğini belirtmişlerdir. Resimlerin onların yaşlarına ve dünyayı algılayış biçimlerine uygun, ayrıntılar taşıması gerektiğine de vurgu yapmışlardır.

Nitelikli bir çocuk kitabında bulunması gereken bazı resimleme özellikleri vardır. Bunlar şöyle açıklanabilir (Ural ve Ramazan, 2007):

- Hikâyedeki resimler renkli ve sevimli olmalıdır.
- Çocuğun ilgisini çekebilecek şekilde olmalıdır.

- Resimlemeler kelimelerin tamamlayıcısı olmalıdır.

2.6.3 Biçim özellikleri

Çocuk kitapları, kitapların boyutları, kâğıdı, kapak ve cilt durumu, sayfa düzeni ve resimleri incelenerek biçim açısından değerlendirilebilir.

Boyut:

“İlk çocukluk olarak da adlandırılan 2-6 yaş döneminde, çocuklar değişik boyutlardaki kitaplarla karşılaştırılmalıdır. İlk yıllarda çocuğun bir oyuncağı gibi dilediğı yere taşıyabileceğı hacim ve ağırlıkta olan, el ve göz yapısına uygun küçük kitaplar, gittikçe özel biçimli değişik boyutlardaki kitaplarla da desteklenmelidir. Önemli olan, çocuğun hızla değişen ilgi ve gereksinimlerine farklı boyutlardaki kitaplarla yanıt verebilmek; onların kitaba yönelik ilgilerini sürekli kılabilmeğdir.” (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007).

“Kitabın boyu çocuğun yaş düzeyine göre farklılık göstermektedir. Emekleme döneminde ellerin gücü ve görüş açısı büyük boy kitabı tutmasına uygun olmadığından, küçük boy, hafif, sağlam ve yırtılmaya dayanıklı kitaplar tercih edilmelidir. İleriki yaşlarda kitabın boyutları da büyüme göstermekte ancak ilkökul dönemi başladıktan sonra normal boyutlara ulaşarak, yetişkinlerin okuduğı kitap boyutlarına gelmektedir.” (Güleç ve Geçgel, 2015).

Kâğıt:

“Kitabın fiziki yapısı öğrenciyi ilk karşılayan önemli bir unsurdur. Bu karşılaşma ne kadar sıcak ve bilinçli olursa, öğrencinin kitaba olan ilgisi bir o kadar artacaktır. Çocuk kitaplarında yanlış kâğıt kullanımı, bilginin çocuğa ulaşmasını zorlaştırır. Kalın ve çok sayfalı kitaplarda beyaz kâğıt, siyah renkli yazıyla olan zıtlığı artıracağından uzun süreli okuma sürecinde öğrenciyi rahatsız edecektir.” (Koyuncu ve Kaptan, 2005).

“Çocuk kitaplarında kullanılan kâğıt, mat ve dayanıklı olmalıdır. Sayfalarda, resimlerin ve yazıların üst üste binerek birbirine karışması, renklerin dağılması, harflerin iyi okunamaması, çocuğun kitaba duyduğu saygıyı da olumsuz biçimde etkilemektedir. Kitaplarda, kolay kırışmayan, yıpranmayan, göz sağlığı açısından uygun olan birinci ya da ikinci hamur kâğıtların kullanılması gerekir.” (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007).

Kapak - Cilt:

İster çocuk için ister yetişkinler için yazılmış olsun, yazınsal bir üründeki kapak oldukça dikkat çekici ve o kitabı okumaya cezp edici olmalıdır. Kapak resminde kullanılan renkler, çocuğun renkli dünyasına hitap etmelidir.

Ancak bazen, yayıncılar tarafından, içerik ve biçim olarak kötü olan bir kitap etkileyici bir kapakla, kimi zaman da tam tersi olarak okuyucuya sunulabilir. Bu nedenle diğer özellikler için de geçerli olarak, tek bir özelliğe yani kitabın sadece kapağına bakarak kitabı değerlendirmek doğru olmaz.

Sayfa Düzeni:

“Çocuk kitabında yer alan yazı, resim, rakam, fotoğraf, karikatür gibi öğeler sayfa düzenini oluşturan temel bileşenlerdir. Bu bileşenler arasında yaratılan uyum, oluşturulan bütünsellik bir kitabın sayfa düzeninin niteliğini belirler. Sayfa düzeninin estetik özelliği, sayfanın izlenme ve okunma rahatlığı yaratmasıyla ilgilidir. Resim-metin ve sayfa kenarlarındaki boşlukların bir bütünün parçaları olarak göze hoş gelen bir uyum yaratması, kitabın çocuk tarafından okunma izlenme etkisini de artırmaktadır. Öte yandan, estetik bir sayfa düzeni, birçok öğeden oluşan uyumlu bir bütünü örneklendirerek çocukta güzele ilişkin bir duyarlık geliştirebilir. Bu nedenle, okulöncesinden başlayarak çocuklar grafik sanatçılarının sayfa tasarımında sorumluluk üstlendiği kitaplarla buluşturulmalıdır. Bu buluşma, çocuklara sanat eğitimi süreçleri için doğal öğrenme ortamları yaratacaktır.” (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007).

“Her iki sayfanın birden aynı resim için kullanılması bazı problemleri ortaya çıkarır. Resimlerin her iki tarafa uygun olarak yerleştirilmesi gerekir. Ciltleme yapılırken resimlerin kaybolmamasına dikkat edilmelidir.” (Güleç ve Geçgel, 2015).

“Çocuk kitaplarındaki sayfa düzeninin niteliğini sımayabilmek için; Sayfa düzeni içinde yer alan resim, yazı vb. öğeler uyumlu bir bütünlük oluşturuyor mu? , Sayfa düzeninde, sayfa kenarlarındaki boşluklar okuma-izleme rahatlığı yaratıyor mu? , Kitabın tümü, sayfalarda hoş giden, çocukların güzele duyarlılığını artıran görsel bir etki sağlıyor mu? soruları sorulabilir.” (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007).

Resimler:

“Metnin sayfada yer alan paragrafında birkaç farklı mekân ve konudan söz edilebilir. Burada en can alıcı nokta, metnin en zengin kısımlarını öne çıkarıp resimlemektir. Metnin güçlü, hareketli kısmını resme yansıtmak gerek. Bu durumda sahneyi de devinen biçimde tasarlamak anlatımı güçlendirir.” (Deliorman, 2014).

“Çocuğun, resimli kitaplarla etkileşimi, biryandan işitme ya da okuma becerisinin, diğer yandan da görme duyusunun anlama sürecine etkin olarak katılmasını sağlar. 2-3 yaşındaki çocukların kitaplarındaki resimler, çocukların görsel eğitiminin ilk önemli uyarıdır. Resimlerin, görme duyusunu etkilemesi, çocuğun ilgisini uyandıracak yalın özellikler taşıması gerekir. Çocuklar, 3-4 yaşından başlayarak üçte ikilik resim oranının, üçte birlik yazı oranıyla desteklendiği kitaplarla buluşturulmalıdır. Bu kitaplardaki resimler, yazılı metnin kurmaca dünyasını renk ve çizgilerle bütünlemeli; çocuklar, dilsel ve görsel uyarıların kılavuzluğunda düşsel yolculuklara çıkarılmalıdır. Bu yaşlarda, çocukların öykünebileceği nitelikteki resimler, onları resim yapmaya, çizgi ve renklerle kendilerini anlatmaya isteklendirmelidir. 5-6 yaşlarındaki çocuklar, kitaplarındaki resimlere bakarak kendilerince öyküler, masallar uydurabilmelidir. Resimler, metne görsel yorum katan, çocukların düş ve düşünce güçlerini uyaran özellikleriyle, onların yaşamı, insanı ve kendilerini anlamalarına katkı sağlamalıdır. Çocuk kitaplarındaki resimlerden beklenen en önemli işlev, yazılı metne görsel öğelerle yeni anlamlar katmasıdır. Sanatçılar tarafından yapılmış resimlerle, kitaplarda görsel bir metin yaratılır. Bu metin, dilsel kurguya koşturarak çocuğu

bazen düşündürür, bazen güldürür, bazen de hüznendirir. Çocukların düş güçlerini uyararak duygu eğitimlerine; düşünce güçlerini uyararak da kavramsal birikimlerini kullanmalarına olanak sağlar.” (Sever, Dilidüzgün, Neydim ve Aslan, 2007).

“Kitap resmi çizim aşamasında dikkat edilmesi gereken özelliklerden bazıları şunlardır:

- Kitap açıldığında sayfaları bu ayırım noktasına gelecek alan kayba uğrar. Sayfalarımızın bu alanlarına gelecek nesnelere dikkat etmek gerekebilir.
- Metne gereken boşluklar ve rahat okunması, ayırt edilmesi için uygun bir alan sağlanmalı.
- Resim sayfada dengede durmalı. Metin alanına göre resimler ne büyük, ne küçük, ne de taşmış olmalı.
- Sahneler kitabın bitmiş halinin çizimleri olmalı, sonradan sadece ufak tefek eklemeler yapılmalı. Yazara ve yayınevine kitabın tamamına dair gereken izleme şansı vermeli.
- Mantık hatalarını önceden hesaplamalı. Örneğin; aynı mekânda geçen sahnelerde aynı nesnelere kullanılmalı, karakterlerin kıyafetlerinde mevsimlik giysi farkları olmamalı.
- Tarihi dönemleri temsil eden karakterler ve ortam yaratılmışsa, dönemin gerektirdiği özellikler, mekânlar, giysiler vb. durumlar göz önünde bulundurulmalı.” (Deliorman, 2014).

2.7 Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet; en geniş anlamıyla dünyaya gelen bütün canlıların dişi ya da erkek olarak ayrılması, yani cinsel organların türü, baskın hormonlar, üreme ve benzeri fizyolojik özellikler bakımından bir cinse ait olmaları demektir. Cinsiyet bitki, hayvan ve insan için tek bir çeşidine sahip olunarak hayata gelinen biyolojik bir olgudur. Yani; bazı bitkiler, hayvanlar ve insanlar ya dişi ya da erkek olarak doğuştan kazanılan bu zorunlulukla hayatlarını sürdürürler. Her tür tek bir cinsiyetle yaşamaktadır (Bozdemir ve Özcan, 2011).

Cinsiyet bireylerin kadın ya da erkek olarak sahip oldukları özellikler bütünüdür. Doğuştan kazanılan fizyolojik, biyolojik ve genetik özellikler bütünü olan cinsiyet bireyin sergilediği davranışlarına kadar her şeyi etkilemektedir. Bir birey kadın ya da erkek olarak dünyaya geldiği andan itibaren öteki cinsten farklı özellikler taşımakta ve hatta bu doğuştan kazanılan farkla insanlar birbirlerinden ayrılmaktadır. Hiçbir şey yapmadan kazandığımız bu cinsiyet özellikleri her bireyin kişisel özelliklerini de nitelendirmektedir (Özcan, 2012). Cinsiyetimiz aile içinde, okulda, sosyal hayatta, sporda, sanatta ve akla gelebilecek her alanda toplumun bireye karşı davranışlarına yön vermektedir.

“Toplumsal cinsiyet eşitliği” fırsatları kullanmada, kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetleri elde etmede bireyin cinsiyeti nedeni ile ayrımcılığa uğramamasıdır. Cinsiyet eşitliği, her iki cinsiyetin de tüm kamusal alan ve özel yaşam alanlarında eşit seviyede yetki sahibi olması, bu alanlara eşit seviyede katılımı ve bu alanlarda eşit seviyelerde görünür olması anlamına gelmektedir (Çayır, Bağlı ve Esen, 2008). Alanyazında “Toplumsal cinsiyet eşitliği” yasalar önünde kadın ve erkeğe eşit davranılması; aile ve toplum içinde kadın ve erkeğin kaynaklardan, fırsatlardan ve hizmetlerden eşit biçimde yararlanmaları olarak da tanımlanmaktadır. Buna göre; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlarla erkekler ve kız çocuklarıyla erkek çocukların aynı hak, sorumluluk ve fırsatlara erişmesi anlamına gelmektedir. Yani bu hak, sorumluluk ve fırsatlara erişimde cinsiyetin önemli bir unsur olmadığı altını çizmektedir. Buradaki eşitlik kadın ve erkeklerin “aynı” olması anlamına gelmektedir (Seçgin, 2012).

2.7.1 Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet

Cinsiyet kavramı, insanların doğuştan getirmiş oldukları fiziksel ve biyolojik bir özellik olarak tanımlanır ve insanları erkek ve kadın şeklinde iki cinse ayırır. Bu durum bir ayırım olmanın ötesinde canlıların üremesini mümkün kılan bir farklılaşma olarak değerlendirilir (Kirman 2011). Kadın ve erkek, toplumun temel iki unsurudur ve doğuştan atanan özellikleri birbirinden farklıdır. Cinsiyet, bu farklılıklara verilen isimdir (Zeybekoğlu, 2009) Her iki cinsiyet arasında çizilen sınırlar, toplumun

belirlediği rollerle birbirinden ayrılır ve cinsiyetin öneminin ancak toplum içinde var olabileceğini göstermektedir. Böylece cinsiyet terimi, kadın ve erkeğin birbirinden nasıl ayrıldıklarına atıf yapmaktadır. Bu çerçevede cinsiyet, bireylerin doğdukları andan itibaren kazandıkları bir özellik olarak belirtilebilir. Bu bakış açısıyla cinsiyet terimi, daha çok kalıtsal, bedensel ve biyolojik nitelikleri içermektedir (Aydın, 2010). Öte yandan biyolojik cinsiyet kavramının yanı sıra bir de toplumsal cinsiyet kavramı vardır ve bu kavram, son yıllarda sosyal, bilimsel çalışmalarda çok önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

Toplumsal cinsiyet, (gender) kadının ve erkeğin sosyal olarak belirlenen rol ve sorumluluklarını ifade eder. Toplumsal cinsiyet biyolojik farklılıklardan dolayı değil, kadın ve erkek olarak toplumun bizi nasıl gördüğü, nasıl algıladığı, nasıl düşündüğü ve nasıl davranmamızı beklediği ile ilgili tanımlanır. Toplumsal cinsiyet, kadının ve erkeğin toplumsal ve kültürel olarak belirlenen toplumsal rol ve sorumluluklarını ifade etmektedir (Dökmen, 2015). Diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden “kültürel inşalar”ı işaret etmenin bir yoludur.

2.7.2 Toplumsal cinsiyet algısı

Kişinin kendisi ve çevresinde olan her şey hakkındaki düşüncesini belirleyen birtakım etmenler vardır. Bu etmenler arasında en belirleyici olanı algıdır. Bireyin çevreyi ne şekilde algıladığı, düşünceyi oluşturan temel unsurdur. Bu noktada kişinin algıları, bireyi bu sürecin hem öznesi hem de nesnesi yapar. Böylece kişi, kendini nesneleştirebilir ve kendine dışarıdan bakabilir (San ve Artan, 2014). Toplumsal cinsiyet algısının oluşmasında ailenin önemli bir yeri vardır. Çocuk çevreyi algılamaya başladığı andan itibaren ilk olarak aile tarafından algı dünyası oluşturulmaya başlanır. Aile burada çok önemli bir işlevselliğe sahiptir çünkü toplumsal algının yeni nesle iletilmesinde yaşamsal öneme sahiptir. Diğer bir ifadeyle aile toplumsal cinsiyet algısının devamını sağlayan basamaklardan ilkidir. Toplumsal cinsiyet algısı yaşamın ilk yıllarında aile ile başlayıp, eğitim, din, kitle iletişim araçları yoluyla yaşam boyu şekillenir. Bu bağlamda düşünülünce içinde yaşanan toplumun algısına göre şekil

alan dünyada; ailenin erkek egemen yapıda şekillenmesi, erillik/dişilik kavramlarının alt üst ilişkisi şekline dönüştürülmesi, erkeğin güçlü baskın ve aileyi koruyan birey, kadının ise nesneleştiği toplum yapısında, kendisini başkasının gözüyle görmenin koşullarının nasıl oluştuğu kavranabilmektedir. Algının şekillenmesinde önemli yer kaplayan bir diğer alan eğitimidir. Eğitim resmi ve egemen ideolojilerin pekiştirilmesi ve yeniden üretilerek topluma aşılması için kullanılabilen en önemli araçlardan biridir. Toplumda var olan güç ve iktidar ilişkilerinin eğitime doğrudan yansıdığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan incelendiğinde okullar cinsiyet eşitsizliği, haksız iş bölümü ve dayatılan toplumsal rollerin doğal, meşru ve kaçınılmaz olduğunu nesilden nesile aktaran kurumlara dönüşebilmektedir. Kadınların eğitim camiasında sayıca fazla olmalarına rağmen, yönetici ve karar verici pozisyonlarda yeterli düzeyde yer almamaları ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı duyarlı olmayışları, algının nasıl şekillendiğine dair ciddi öneme sahiptir (Tezer, 2010).

Geleneksel eğitim sisteminde, öğretmenlerden genel olarak, resmi sınırları belirlenmiş, yasa ve kurallarla desteklenen erkek egemen müfredatın sorgulanmaksızın nesillere aktarımı beklenmektedir. Özellikle ilköğretim kademesinde; çocuklara, öğretmenlerin erk sistemden etkilenmişlik derecelerine bağlı olarak farklı düzeyde cinsiyet rolleri ve baskın sistemin değerleri benimsetilir. Bunun yanında ders kitaplarının da çocuklar üzerinde, en az öğretmen kadar etkisi olduğu düşünülmektedir. Ders kitaplarının cinsiyetçi mesajlar içermesi, temel kaynak olmaları bakımından ciddi önem arz eder. Örneğin kitaplarda ki öykü ve resimlerde; erkekler, güç, bağımsızlık ve macera gerektiren ev dışı faaliyetlerde, kadınlar ise ev içi etkinliklerde, yemek yaparken ya da ev temizlerken görünürler. Bu durum özellikle okul öncesi çocukların zihinlerinde, buldukları toplumun yapısına paralel şekilde, cinsiyet rollerine dair kalıp yargıları oluşturmaktadır. Bu bağlamda eğitimin yararlılığı, hangi amaç için kullanıldığı noktasında tartışmaya açık bir konuya dönüşmektedir (Gümüsoğlu, 2008).

Tezer'e (2010) göre; "Eğitim, var olan sosyal yapıyı oluşturan toplumsal ve ekonomik yaşamdaki cinsiyetçiliğin yeniden üretilmesini sağlayan bir kurum olmakla birlikte,

bu cinsiyetçi örüntüleri dönüştürebilecek ve her iki cins için de eşit bir yapılanma oluşturabilecek gücü de kendinde barındırır”.

Literatürde, eğitimin algı üzerindeki etkisini inceleyen birçok araştırma vardır. Gümüšoğlu'nun (2008), İlköğretim Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları ile ilgili yapmış olduğu araştırmada, çocukların toplumsal cinsiyetle ilgili algılarının geleneksel kadın-erkek rolleriyle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Çocuklara annelerinin görevi sorulduğunda; çalışıyor dahi olsalar, yemek yapmak ve ev işleri, babanın ise; televizyon izlemek ve gazete okumak olarak belirtilmiştir. Yine Asan' ın (2010), ilköğretim birinci-beşinci sınıflarda okutulan kitapların cinsiyetçilik açısından incelenmesi ve bu okulda görev yapan öğretmenlerin toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmada; öğretmenlerin cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu, ders kitaplarının ise metin ve resim analizlerinde cinsiyetçi mesajlar içerdiği tespit edilmiştir. Uzun ve arkadaşlarının (2017) yürüttüğü, Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Toplumsal Cinsiyet Rollerine Eğitimin Etkisi adlı deneysel çalışmada ise; eğitimin algıyı önemli derecede etkilediği belirtilmiştir (Uzun, Erdem, Güç, Şafak ve Erdem, 2017).

Tarih, edebiyat ve medyanın rolünün de azımsanmayacak derecede algı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Bir metnin veya eserin yaratıcısının aklını taşıdığı gerçekliği, bu aklın neye hizmet ettiği, etkilenmişlikleri ya da kişisel çıkarlarının toplumsal çıkarlarla uyuşup uyuşmadığı noktası, üzerine kafa yorulması gereken bir konudur (Arslan, 2015). Tarih yazımı, içinde seçme ve yorumlama yeteneğini barındırması nedeniyle geçmişin yeniden kurgulanması olarak tanımlanabilmektedir. Ondokuzuncu yüzyıl tarihin bağımsız akademik bir disiplin olarak kabul edilmesine kadar tarihin, rahipler ve devlet tarihçileri tarafından yazıldığı bilinmektedir. Bu boyutuyla düşünüldüğünde, tarihin yazıldığı sistem içinde kolaylıkla ideolojik bir aygıt dönüşebileceği sonucu çıkmaktadır. Her dönemde iktidarın güdümü altında var ola gelmiş resmi tarih, geçmişte yaşanmış bazı deneyimleri dışlamış ve marjinalleştirmiştir. Bu noktada tarihi bilginin kim tarafından kayıt altına alındığı ve yaygınlaştırıldığı önemlidir. Kadının kendine ondokuzuncu yüzyıl sonrasında dahi uzun yıllar yer bulamadığı tarih yazımı,

kadının adının geçmediği, erkeğin günlük pratiklerinin, görkemli savaş kahramanlıklarının tarihini oluşturmaktadır (Arslan, 2015).

Tarih, ekonomi, siyaset alanları gibi edebiyat da kuralları ve çerçevesi erkekler tarafından belirlenen bir alan biçiminde olagelmıştır. İlyada ve Odyssea ile Homeros, Aristophanes, Dante ve Shakespeare gibi yazıldığı dönemden bu yana birçok yapıta kaynaklık etmiş edebi metinlerin erkek edebiyatçıları tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Aynı önemde edebiyat alanındaki varlıklarını anımsamakta zorlandığımız kadınlar; tarih boyunca pasif durumda konumlanmışlardır. İlyada, Akhilleus ve Hektor üzerinden okura; destansı bir mücadeleyi, savaşın, gücün ve yiğitliğin övgüsünü yapan erkeksi bir dünya sunarken, Helen'i savaşın nedeni olarak, talihsiz Hekabe'yi ise oğlunun ölümüne tanıklık etmek durumunda kalan bir anne figürü olarak sunmaktadır. Tıpkı Homeros gibi diğer edebiyatçıların eserlerinde de kadının talihsizliği aynı şekilde devam etmektedir (Arslan, 2015).

Erkek egemen kültürün hegomonik ilişki biçiminin, dayatılan toplumsal cinsiyet rollerinin edebiyat metinlerinde nasıl yansıtıldığını, nasıl sorgulandığını ve yeniden üretildiğini irdeleyen, İngiliz edebiyatının önemli isimlerinden Virginia Woolf (2014) Kendine Ait Bir Oda adlı yapıtında bunu incelemiştir. Woolf yapıtında; Kadınlar yaratıcı ürünler ortaya koyamaz mı, yoksa tek sorun bunun için kendilerine fırsat verilmemesi midir? Shakespeare' in yazar bir kız kardeşi olsaydı neler yaşardı? Kadının yaratıcı yazın üretmesi için neye ihtiyacı vardı? Sorularını sormuştur? Woolf, toplumun yarısına sağlanan eğitim, siyaset, mülk edinme, istihdama katılma hakkının diğer yarısından esirgendiğini, kültür ve sanattan, akademiye uzak tutulmuş ve kamusal alandan dışlanarak özel alana itilmiş kadınların toplumun diğer yarısının hegemonyasına maruz bırakıldığını, tüm yaşamını mutlu bir yuva inşası ve çocuk bakımına adanmış, kendine ait özel bir alanı olamamış kadının, kurgusal yazın alanında erkekten geride kalmasının şaşırtıcı sonuç olmadığını vurgulamıştır. İkinci dalga feminizmin önemli savunucularından Kate Millett da Cinsel Politika adındaki yapıtında aynı şekilde cinsiyetçi ideolojilerin edebiyat alanında nasıl yeniden üretildiğini irdelerken ataerkil sistemin yaşamın her alanına sızdığını ima etmektedir. Ataerkil yapılanmayı toplumun yarısının diğer yarısını denetlediği ve üstün sayıldığı

bir sistem olarak tariflerken, bunun sorgulanmayan hatta doğuştan gelen, farkına varılmayan bir biçim kazandığını söyler. Edebi metinlerde, kadının ve kadın erkek arasındaki güç ilişkisinin nasıl yansıtıldığını sorgularken, cinselliğin güç ilişkisinin en çok görünürlük kazandığı alan olduğuna dikkat çeker. Bu noktada evliliğin, ilişkileri denetleme ve kontrol altına alma açısından, ataerkil sistemin önemli aygıtlarından biri olduğunu, erkeğin mutlak egemenliği üzerine kurulan, kadını, çocuğu erkeğe tabi kılan ve kadının kendini gerçekleştirme önündeki en büyük engel olarak tariflemektedir. Toplumsal cinsiyet algısı üzerinde önemli etkisi olan araçlardan bir diğeri ise medyadır. Televizyonlarda yayınlanan gençlik dizileri, kadın programları, kadın/erkek dergileri, gazete haberleri, haber bültenleri, akşam dizileri, çizgi filimler, internet siteleri ve sosyal medya, toplumsal cinsiyet algısını şekillendiren günlük ritüeller arasında yer almıştır. Medya sadece toplumsal cinsiyet rollerini aktaran ya da yaygınlaştıran değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretildiği bir alan olarak da görülmektedir. Kadınların medyada nasıl temsil edildiği konusu irdelendiğinde; toplumun vazgeçilmez unsuru olarak sunulan çekirdek aile ve bu çekirdek ailede konumlanmış ideal kadın figürleri görülür. Özellikle çok sayıda kadın izleyiciye ulaşan gündüz kuşağı pembe diziler ve yerli diziler, anlaşılması kolay, konusunun önceden tahmin edilebilen türden olduğu; izleyiciye, kadının yerinin aile olduğu vurgusu yaparak, en önemli vazifesinin aileyi bir arada tutmak olduğu aşlanmaktadır. Geniş izleyici kitlesine ulaşan aile programlarında kadının, fedakar anne, namuslu eş ya da kız kardeş rolleriyle sunulması, yalnız kadının algısına değil erkeğin de bu konudaki beklentisine şekil vermektedir. Kadınlar, genel olarak; üretken, güçlü, bağımsız bireylerden öte; güzel, bakımlı, entrika, ihtiras, çatışma dolu yaşamlara sahip, maddi dertleri olmayan ve lüks ortamlarda yaşayan figürler olarak görünürler. Kadının her daim bakımlı olması gerektiği öğretisi; toplumsal yaşamda kadının bakımsız görünmesi halinde üzerinde önemli düzeyde baskı oluşturmaktadır. Bununla beraber yüksek topuklar, uzun tırnaklar vb. bakımlı ve iyi görünme kaygısı, kadının hem konforunu bozup yaşamını zorlaştırmakta hem de Connel' in deyimiyle erkeklerin çıkar ve arzularına hizmet etme şekli olan 'ön plana çıkarılmış kadınlığı' dayatmaktadır (Arslan, 2015).

Toplumsal ilişkilerin merkezine koyulan çekirdek ailede, erkek evin kurallarını ve sınırları belirleyen figür, kadın ise ya cinsel obje olarak ya da geleneksel roller içinde sunulmaktadır. Geleneksel yaşantıyı benimsemeyen, ideal aile modelinden uzaklaşan ya da hükmedici davranan kadının da ya felaketlerle ya da erkek şiddetiyle ehlileştirildiği görülmektedir (Şener, Çavuşoğlu ve Irklı, 2016).

2.7.3 Toplumsal cinsiyet gelişimine etki eden faktörler

Fine (2010) yapılan bir araştırmadan yola çıkarak kitabında, ailelerin bebeklere cinsiyetlerine göre farklı şekillerde davrandıklarını ifade etmiştir. Annelerin kızlarıyla daha fazla konuştuğu ve ilgilendiğini buna bağlı olarak kızların erkeklerden duygusal ve sosyal anlamda daha bağımlı hâle geldiğinden söz etmiştir. Hemen hemen her toplumda kadınlarla erkeklere özgü görülen özellikler farklıdır. Toplumlar kadınlar ve erkekler arasında ayırım yaparak bu özellikleri onlara benimsetmeye çalışırlar (Uluyağcı ve Yılmaz, 2007).

Çocuğun cinsel kimliğinin gelişiminde ve kendi cinsiyetine uygun davranış rollerinin oluşmasında kendi algıları kadar çevresel etkenler önemli bir role sahiptir. Çocuğun cinsel kimlik kazanmasında etkili olan ailede çocuk, öncelikle anne-baba daha sonra çevresindeki ağabey, abla, teyze, amca gibi örneklerden etkilenir. Evde kazanılan cinsel kimlikler, çevrede pekişerek olgunlaşır (Yılmaz, 2011). İnsanlarda cinsiyetin iki ayağı olarak bilinen biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rollerinin edinildiği çocukluk yıllarını anlamak isteyen gerek anne babalar gerekse gelişim uzmanlarının toplumsal cinsiyetin gelişim aşamaları hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerekir. Kuramlar bize bu konu hakkında açıklayıcı bilgiler sunar. Yaşanılan olayların, durumların, gerçekleşen davranışların nasıl ve neden ortaya çıktığına dair açıklamalar sunar. Cinsiyet rollerinin gelişimini açıklayan pek çok kuram vardır: Psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, bilişsel gelişim kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı gibi. Bu farklı kuramlar birbirlerini yanlışlamazlar, aynı davranışın farklı yönlerine ışık tutarlar. Bazı yönlerden çelişir gözükseler bile çoğu zaman birbirlerini tamamlarlar (Dökmen, 2015).

2.7.4 Toplumsal cinsiyet kuramları

2.7.4.1 Psikanalitik kuram

Toplumsal cinsiyetin gelişimine ilişkin olarak getirilen ilk kuramsal açıklamalardan biri Freud tarafından geliştirilen psikanalitik kuramdır. Bu kurama göre kişi, çocukluktan itibaren belirli dönemlerde kendi cinsiyetine uygun rolleri öğrenerek cinsel kimlik kazanmaktadır. Bebeklik ile ergenlik arasındaki “oral”, “anal”, “fallik”, “gizil” ve “genital” gelişim dönemlerini sağlıklı bir şekilde geçiren bireyin kişiliğinin temelleri sağlam atılır ve bu, sonraki yaşamında toplumsal ilişkileri, cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkiler. Freud’un kuramının temelinde cinsel enerji kaynağı olan libido vardır. Libido bireyin gelişim süreci içerisinde yaş grubuna göre farklı dönemlerde değişik özellikler gösterir. Gelişim dönemlerinin ilk aşaması olan oral dönemde (0-1 yaş) haz kaynağı ağızdır. Bebeğin annesine en bağımlı olduğu dönemdir. Bu dönem çocuğun hayatı boyunca sürecek olan bağımlılık duygusunun geliştiği dönem olması nedeniyle önemlidir. Sonraki dönem olan anal dönemde (2-3 yaş) anüs uyarılmanın odak noktasıdır. Bu dönemde tuvalet eğitimi verilmeye başlanır. Bağımsızlık ve kontrol duygusu gelişir. Dört-beş yaş dönemi ise fallik dönemdir. Çocuğun cinsiyetinin farkına varması bu dönemin başlarında gerçekleşir. Cinsel organ, uyarılmanın odak noktasıdır. Erkek çocuk baba ile kız çocuk anne ile kendini özdeşleştirerek cinsel kimliğini ana hattını oluşturmaktadır (Yavuzer, 2017).

2.7.4.2 Sosyal öğrenme kuramı

Bandura’ya ait olan bu kuram bireylerin cinsiyet rollerini toplumsal ödüllendirme yoluyla kazandıklarını iddia etmektedir. Yirmidört ayın bitiminde çocuk kendi cinsiyeti ile birlikte başkalarının cinsiyetlerinin de farkına vararak onların davranışlarını gözlemler, zihnine kodlar ve sonradan bu davranışları kendisi uygular. “Model alma” ve model alınan kişiyi “ taklit etme” toplumsal cinsiyet rollerini edinmede önemlidir. Çocuk ilk olarak anneyi ve babayı model alır. Kız çocuk anneyi erkek çocuk babayı model alır. Sonrasında yakın çevre bu modellere eklenir. Toplumun erkeğe ve kadına yüklediği rollere uygun davranmaya başlarlar. Toplumun

beklediği rollere uygun davranıldıklarında ödüllendirilirler uygun davranmadıklarında cezalandırılırlar (Yılmaz, 2011).

2.7.4.3 Bilişsel gelişim kuramı

Bireyin yaşama dair bilgileri yorumlayarak tutum geliştirme süreci bilişsel gelişim olarak adlandırılmaktadır. Piaget'in bilişsel gelişim süreçlerine dayanarak Lawrence Kohlberg toplumsal cinsiyet rolleri edinimini açıklamıştır. Sosyal öğrenme kuramı, çocuğun toplumsal cinsiyet rollerinin ediniminde çevrenin etkisinin önemine vurgu yaparken çocuğu edilgen, çevreyi ise etken kılar. Bilişsel gelişim kuramında, çocuğun bilişsel gelişim süreci içerisinde kendisinin aktif olarak rolleri edindiğini savunmaktadır. Çocuk belirli bilişsel süreçlerde değişim ve gelişim içinde bu rolleri aşamalarla edinir. Çocuk bu rolleri edinirken üç aşamadan geçer. Temel cinsellik kişiliği aşamasında (2-3, 5 yaş) çocuk, kadın ve erkek arasında fiziksel farkların olduğunu anlar. Cinsel sabitlik aşamasında (3,5- 4,5 yaş) cinsiyetinin büyürken de aynı kalacağını anlar. Cinsel korunum aşamasında (4,5-7) fiziksel görünümünün değişmesi hâlinde de cinsiyetinin aynı kalacağını anlar. Çocukların cinsiyetlere ilişkin tutumları bu evrede şekillenir (Dökmen, 2015).

2.7.4.4 Cinsiyet şemalar yaklaşımı

Sandra Lipsitz Bem'in ileri sürdüğü bu kuram, sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarının temel görüşlerini birleştirir. Kurama göre çocuk, cinsiyetleri ayırtırmayı içinde yaşadığı toplumun kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre zihninde şekillendirmesi bakımından bilişsel gelişim kuramına, cinsiyeti tipleştirme sürecinin öğrenilmiş ve değiştirilebilir bir süreç olduğunu belirterek ise sosyal öğrenme kuramına benzer (Dökmen, 2015).

Şema, bireyin algılarını varsa önceki bilgilerle ilişkilendirip beyne işleyen ya da yeni bir çerçeve oluşturan bir yapıdır. Toplumsal cinsiyet şeması da kadın ve erkek özelliklerinin algılanmasında ve bilginin işlenmesinde temel oluşturan bir çerçevedir. Bunun yanı sıra şematik bilgi işleme, bireye gelen çok sayıda uyarınları önceki şemalarına uygun olarak anlamlandırmadır. Bilgiyi toplumsal cinsiyet şemasına göre işleme, algılanan uyarınları kadınlara ve erkeklere ait oldukları yönünde kategorilere

ayırma işlemidir. Cinsiyet şeması, çocukta, kadınların ve erkeklerin cinsiyetlerindeki farklılıkların farkına varmaya başladığında oluşur. Cinsiyet şemaları, çocuğun kadın ve erkek için neyin uygun ve karakteristik olduğuyula ilgili bilgilerin sınıflandırılmasına yardım eder. Şema teorisine göre bebeklikte cinsiyetle ilgili bilgi yoktur. Sonra her iki cinsiyet için şemalar geliştirilir. Çocuklar her iki cinsiyet için de şemalar geliştirir. Yeni bir şeyle karşılaştığında kendi cinsiyeti ile ilgili olup olmadığını yargılar, inceler, onunla ilgili sorular sorar. Kendi cinsiyetine uygunsu onunla diğerlerinden daha fazla ilgilenir. Bu yolla yeni bir “kendi cinsiyetine ait” şema eklenir. Bu şema çocuğun kendi cinsiyetine uygun şekilde davranmasına yardım eder (Orçan, 2011). Bu süreçte çocuk, kendi cinsiyetini de tanımaya başlar. Bunlar iki-üç yaş dönemlerinde gerçekleşir. Bu süreçte çocuk yeni bir şeyle karşılaştığında kendi cinsiyeti ile ilgili olup olmadığını ayırt eder ve onunla diğerlerinden daha fazla ilgilenir (Dökmen, 2015). Bu dönemde çocuk, erkeklerin oynadığı oyunlar/oyuncaklar kızların oynadığı oyunlar/oyuncaklar diye bir ayırım olduğunu öğrenir. Sonrasında kendi cinsiyetine uygun olduğunu öğrendiği oyunlarla/oyuncaklarla ilgilenir. Sonraki aşamalarda bu şemalardan elde ettikleri kuralları daha esnek hale getirerek her oyunun istenildiğinde kız çocuklar ve erkek çocuklar tarafından oynanabileceğini fark eder (San ve Artan, 2014).

2.7.5 Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları etkileyen faktörler

Toplumsal ilişkilerde kadın ve erkeklere bizzat cinsiyetlerinden dolayı yüklenen farklı roller, cinsiyet farkı nedeniyle kadın ve erkeğin doğuştan itibaren doğal olarak taşıdıkları ve cinsiyetlerine bağlı olmak üzere toplumsal olarak yüklendikleri roller. Rol, kişilerin belli bir alan içinde, belli kalıp ve tutumlara göre davranmasını ifade eder. Kişilerin içinde yaşadıkları toplum, bireylere çeşitli roller yükler. Toplumdaki çoğu insan bu rollere uygun yaşamaya çalışır. Örneğin babalık, askerlik, öğretmenlik, kardeşlik gibi pek çok rol vardır. Toplumsal cinsiyet rollerini bireyler, toplumsallaşma süreci içinde kazanır. Dolayısıyla bu roller çocukluktan itibaren kazanılmaya başlar ve toplumsallaşma sürecinde şekillenir (Çelik, 2008). Toplumsal cinsiyet rolleri literatürde ve gerçek hayatta ikiye ayrılmış durumdadır. Biri feminen (dişil) cinsiyet

rolü yani kadınlara biçilmiş davranış şekilleri iken, bir diğeri maskülen (eril) cinsiyet rolüdür ve erkeklere atfedilmiş davranış şekillerini belirtmektedir. Feminin cinsiyet rolüne sahip bireyler ağır başlı, ciddi, boyun eğen, anlayışlı, hassas, kadınsı gibi özelliklere daha baskın bir şekilde sahiptir. Maskülen cinsiyet rolüne sahip bireyler ise sorumluluk sahibi, duygularını gizleyen, özgüven sahibi, adaletli, cömert, erkeksi, sert, girişken gibi niteliklere sahiptir (Özcan, 2012). Babalar özellikle erkek çocuklar söz konusu olduğunda, annelerden daha fazla cinsiyete göre rol benimseme davranışlarından endişe duyarlar. Oğulları “kadınsı” oyuncaklarla oynadıkları zaman babalar olumsuz tepki gösterirken, anneler olumsuz tepki göstermezler. Toplumsal cinsiyet düzeni, kadınlarla erkeklerden beklentilerin ve onlara biçilen rollerin sergilendiği çeşitli sosyokültürel ortamlarda oluşmaktadır. Buna göre toplumsal cinsiyet düzeni, toplumdaki eğitim sistemi, siyasal ve ekonomik sistemler, yasalar ve kültürle birlikte kurumsallaştırılmaktadır. Bununla birlikte, bireylerin cinsiyetleri dahilinde uygun görülen toplumsal cinsiyet rollerinin sınırlarını çizmektedir (Sayer, 2011).

Toplumsal cinsiyet rolleri, neredeyse bütün kültürlerde bulunmasından ötürü, kültürel bir özellik olmasından ötürü evrensel bir nitelik de kazanmaktadır. Diğer taraftan da her kültürün kendine ait özellikleri bulunmasından dolayı, olabildiğince çeşitlilik ve farklılık gösterebilmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri kavramı, kişinin kendisini kadın ya da erkek olarak tarif ettikten sonra sahip olduğu cinsiyetinin icap ettirdiği rolleri üstlenmesidir. Bireyler, bulunmuş oldukları toplum ve kültürel yapı içerisinde cinsiyet rollerini öğrenmekte ve bu öğrendikleri rollere uygun olarak davranmaktadırlar (Akgül, 2016). Bu nedenle toplumsal cinsiyet rolleri kültürden etkilenmektedir. Kişilerin yaşamış oldukları toplumun kültürü, kadın ve erkek için uygun olan davranış ve değerleri de içinde bulundurmaktadır. Buradan hareket ile her toplum kadına ve erkeğe değişik hayat şekli belirlemektedir. Bu doğrultuda kadına ve erkeğe ayrı ortamlar meydana getirilmekte ve kadın da erkek de bu farklı ortamlarda bazı davranış ve değerlere sahip olmaktadır. Bu davranış ve değerler, insanlar arasındaki ilişkiyi özellikle de farklı cinsler arasındaki ilişkiyi etkilemektedir (Akgül, 2016). Eğitim sistemi gerek sunulan eğitim iklimi, eğitimde kullanılan kitaplar

açısından gerekse öğretmenlerin davranış biçimleri ve yönlendirmeleri açısından çocukların toplumsal cinsiyet kimliklerinin gelişiminde kilit rol oynamaktadır. Okullar, eğitim materyalleri ve öğretmenlerin tutumları toplumun oluşturduğu toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıplarını öğrencilere aktarımını sağlar (Tan, 2000)

Toplumsal cinsiyet rolün gelişmesinde, çocuklara yönelik yayınların ve ders kitaplarının etkisi büyüktür. Ders kitaplarının, cinsiyet rolleri açısından incelenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Milli Eğitim bakanlığında, “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu’ eğitim materyallerinin cinsiyetçi açıdan değerlendirilmesi için 2007 yılında kurulmuştur. Yakın zamana kadar çoğu çocuk kitabında, erkek çocuklar aktif ve sorun çözücü rollerde gösteriliyordu. Kızlar genellikle çok daha pasifti. Hikâye kitaplarındaki kadın karakterler tehlikeli durumlar karşısında korkma ve böyle durumlardan kaçınma eğilimi gösteren, hemen vazgeçen, yardım isteyen ve başka birini bir hedefe ulaştırırken seyreden kişilerdir.

2.7.6 Örtük programda toplumsal cinsiyet

Okul yönetimi kadın erkek eşitliğini resmi olarak savunurken, yönetici ve öğretmen tutumları kız öğrencileri ikincilleştirebilir. Sayılan’a (2012) göre öğrenci ve öğretmenlerin davranış kodları eğitim programında yer almaz, ancak öğrenciler okulda nasıl davranmaları gerektiğini okulun kültürel ortamında öğrenirler. “Çünkü okuldaki hayatın pek çok yönü kurallarla düzenlenmiştir: okul törenlerinden, derslikteki düzenin nasıl sürdürüleceğine, kültürel faaliyetlerden, ilişkilerin nasıl düzenleneceğine kadar beklentiler öğrencilere yazılı olmayan kurallarla iletilir. Bu nedenle gizli müfredat mesajları resmi müfredatı tamamlayabilir ya da onunla çelişebilir” (Sayılan, 2012).

Kızların okuldaki başarılarını etkileyen en önemli neden okulda yaşanan deneyimlerdir. Okulda öğrenilen tüm bilgi ve deneyimler, erkek gücünün önemini vurgular. Öğretmen davranışları da genel olarak kızların kendilerine olan güvenini zedeler. Sınıftaki etkileşim, iletişim, sosyal sistemdeki güç dengesinin bir örneğidir (Türedi, 2008). Sözü edilen bu güç dengesinde gücün, kadınlara değil erkeklerle verildiğini McLaren’in (2011) aktardığı araştırma sonuçlarında görmek mümkündür.

Psychology Today’de yayınlanmış olan bir araştırmaya göre dedikoducu ve geveze kadınlarla ilgili basmakalıp düşünceler o kadar güçlüdür ki, idareci ve öğretmenlere sınıf tartışmasından bir kesit içeren bir film izletilip kimin daha fazla konuştuğu sorulduğunda, öğretmenlerin ezici bir çoğunluğu kızlar diye cevap vermiştir. Halbuki gerçekte, videodaki erkekler kızlara göre üçte bir oranında daha fazla konuşuyorlardı. Aynı çalışma, öğretmenlerin, sınıf tartışmalarına katılan öğrencilerin erkek ya da kız olmasına göre farklı davranışlar sergilediklerini de ortaya çıkarmıştır. Örneğin, erkekler parmak kaldırmadan yorum yaptıklarında, öğretmenler genelde onların yanıtlarını kabul ederlerken, kızlar aynı şeyi yaptığında öğretmenden azar işitmektedirler. Burada verilen gizli mesaj şudur: ‘Erkekler akademik anlamda agresif olmaları gerekirken, kızlar sakin ve pasif olarak kalmalıdır.

Mclaren’ın (2011) aktardığı bu araştırmada görüldüğü gibi; okul örtük programı içerisinde yer alan ve öğrencilere açıkça bildirilmeyen öğrenme çıktıları cinsiyet ayrımcılığına varan bir tablo sergilemektedir. Cinsiyet ayrımcısı olmamak için çok özen gösteren öğretmenler bile kimi zaman cinsiyete ilişkin kalıp yargıları ya da ön yargılarını örtük program aracılığıyla eğitim-öğretim sürecine yansıtabilmektedirler. Okul içinde öğretmen uygulamaları ve erkeklerin sınıftaki hâkimiyeti, kızların kendileri hakkındaki düşüncelerini şekillendirir. “Soğuk iklim” adı verilen bu gibi okul ortamlarında, erkek öğrencilere daha fazla dikkat yöneltilir, kız öğrencilerin başarılarından çok görünüşleri önemsenir, evlilik ve ebeveyn statüleri erkek ve kadın için farklı değerlendirilir (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008). Örneğin okullar, anneliği kadının ana hedefi olarak çizer. Bu durum, örtük program aracılığıyla gizli ama devamlı olarak yaşatılır. Okuldaki “örtük” cinsiyet ayrımı ve bunun etkileri konusunda sadece öğrenciler değil, öğretmenler de nasibini alır. Örneğin, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlerden daha iyi sınıf kontrolü sağladığına dair yazılı olmayan bir düşünce vardır. Erkeklik bu durumda artı bir özellik olarak görülürken, kadınlık bir zayıflık göstergesi olarak sunulur. Görüldüğü gibi okullar fırsat eşitliğini resmi eğitim ideolojisi olarak sürdürürken sistemin nasıl olup da cinsiyetler arası eşitsizliğe doğru işlediği sorusunun cevabı örtük programda yatmaktadır.

2.8 İlgili Araştırmalar

2.8.1 Yurtdışında yapılan araştırmalar

Narahara (1998), resimli hikaye kitaplarındaki cinsiyet stereotiplerinin küçük çocuklarda cinsiyet kimliğinin gelişimi üzerindeki etkisini inceleyen bir literatür taraması gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, resim öykü kitaplarının stereotipleri azaltmada bir miktar iyileşme göstermesine rağmen, hala cinsiyet stereotipleri var. Sonuçlar, erkek yazarlardan neredeyse iki kat daha fazla kadın yazar olmasına rağmen, erkeklerin merkezi rolü kadınlardan üç kat daha fazla oynadığını ve ikincil rollerde kadınlardan daha az erkek olduğunu ve erkeklerin kitaplarda kadınlardan iki kat daha sık görüldüğünü göstermektedir. Bulgular, yazarların çoğunun kadın olmasına rağmen, kitaplarda cinsiyet eşişsizliğinin devam ettiğini göstermektedir. Bu alışma için kategoriler tasarlanırken Narahara (1998) tarafından kullanılan kategoriler dikkate alınmış ve bu çalışmada merkezi rol karakterlerinin cinsiyeti de incelenmiştir.

1995-1999 yılları arasında Gooden ve Gooden (2001) tarafından yapılan bir başka çalışmada, çocuklar için hazırlanan 83 önemli kitap, cinsiyet, illüstrasyon ve kitap başlıkları açısından ana karakterlerin derinlemesine analizi kullanılarak incelenmiştir. Bu çalışmada kadınların önceki yıllara göre ana karakter olarak kitaplara daha sık dahil edildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, nüfusun% 51'ini oluştursalar da kadınların çocuk edebiyatında yeterince temsil edilmediğini ortaya koymuştur. Bu alışmada, Gooden ve Gooden (2001) tarafından ana karakterlerin ve resimlerin cinsiyeti için kullanılan kategoriler de şu anda mevcut olan kitaplardaki cinsiyet tasvirlerini incelemek için kullanılmaktadır.

Brugelles, Cromer ve Cromer (2002) yazarın cinsiyetini araştırmaya yönelik diğer çalışmalardan farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmada, resimli çocuk kitaplarındaki karakterler günlük aktiviteler açısından incelenmiş ve kitap yazarlarının erkek veya kadın karakterlerin karakter seğimini veya özelliklerini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Çalışma sonucunda resimli kitapların hepsinin erkek egemen olduğu ve karakterlerin çoğunlukla yetişkin olduğu görülmüştür. Kitapların hemen göze çarpmayan farklılıkları olan cinsiyetler hiyerarşisine yönlendirildiği

ortaya çıktı. Bu çalışmayı yürüten akademisyenler, kitapların cinsiyet üretimi ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Erkek ve kadın yazarların kadınları erkeklerden daha iyi temsil etmek için birlikte çalıştıkları ve erkek yazarların kitaplarda eril niteliklerini kullanmaya devam ettikleri belirtilmektedir. Bu çalışmada, bu çalışmada kullanılan kategoriler, kadın ve erkek karakterlerin günlük aktivitelerinin incelenmesinde kullanılmıştır.

Nilges ve Spencer (2002) tarafından yapılan bir başka çalışma, Caldecott Madalyası kazanan çocukların edebiyatında üç zaman diliminde (1940–1959, 1960–1979 ve 1980–1999) fiziksel aktivite ve cinsiyetin resimsel temsili ile ilgilidir. Çalışmada 57 Caldecott Madalyası kazanan kitap, kadınların sedanter rollerine katıldığı kitaplar, kadınların aktif rollere katıldığı kitaplar, erkeklerin sedanter rollerine katıldığı kitaplar ve erkeklerin katıldığı kitaplar olmak üzere dört kategori altında incelenmiştir. Sonuçlar, kadınların yetersiz temsil edilme olasılığının daha yüksek olduğunu ve erkeklerin aktif olarak gösterilmelerinin daha muhtemel olduğunu göstermiştir. Üç zaman diliminde bu sonuçlar anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Yerleşik ve aktif roller için kategoriler, bu curretn çalışması için bir temel olarak kullanılır, ayrıca bunları bir başka cinsiyet tasviri yöntemi olarak kullanmaktadır.

Gerçekleştirilen başka bir çalışmada, Anderson ve Hamilton (2005) cinsiyet temsiline farklı bir noktaya odaklandılar ve erkeklerin nispeten yok mu yoksa beceriksiz ebeveynler olarak kalıplaşmış olup olmadıklarının yanı sıra annelerin ve babaların temsiline araştırdılar. Etkili 200 resimli çocuk kitabında gösterilen ebeveyn cinsiyeti rolleri üzerine yapılan içerik analizi sonucunda babaların genellikle kitaplarda yeterince temsil edilmediği ve gölge ve etkisiz erkek ebeveynler olarak sunulduğu sonucuna varmışlardır. Bu çalışma için ve ebeveyn faaliyetleri kategorileri tasarlanırken anne ve babaların portreleri de dikkate alınmaktadır.

Kok ve Findlay (2006) tarafından yapılan bir başka çalışmada, 1970'lerin ortasından 2000'lerin başına kadar yayınlanan Avustralya resimli hikaye kitaplarındaki cinsiyet rolü klişeleştirmesi incelendi. Çalışma, 25 ödüllü Avustralya resimli hikaye kitabının içerik analizi olarak tasarlanmıştır. Araştırmacılar temel olarak üç önemli alana

odaklandılar; merkezi rollerde, başlıklarda, örneklerde ve hayvan karakterlerinde erkek karakterlerin kadın karakterlere oranları; merkezi karakterin faaliyetleri; ve merkezi karakterlerin özellikleri için metnin araştırılması. Çalışmanın bulguları, belirtilen iki zaman diliminde erkek karakterlerin kadın karakterlere oranları arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymaktadır; ancak, başlıklar ve hayvan karakterleri kategorilerindeki erken ve son örnekler arasında eşitlik eğilimleri bulunmuştur. Ayrıca, erkek karakterlerin enstrümantal-bağımsız faaliyetlere katılmadığı ve erkeksi özellikleri kadın meslektaşlarından daha sık sergilediği ve kadın karakterlerin pasif bağımlı faaliyetlerde bulunmadığı ve kadınsı sergilemediği faaliyetlerle ilgili stereotiplere dair bir kanıt bulunmamıştır. Özellikleri erkek karakterlerden daha sıktır. Bu çalışma, erkek karakterlerin kadın karakterlerden daha katı kalıplaşmış olmadığını ima eden önemli sonuçlar sunmaktadır.

McCabe, Fairchild, Granerholz, Pescosolido ve Tope (2011), yirminci yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri'nde yayınlanan 5,618 kitabı (yani Caldecott ödülünü kazananları, Küçük Altın Kitapları ve Çocuk Kataloğunda listelenen kitapları) analiz etmiş ve çalışma bildirilen gelişmelerin tutarlı olmadığını ortaya koymuştur. Dişilerle karşılaştırıldığında, erkekler unvanlarda neredeyse iki kat, merkezi rollerde ise 1.6 kat daha sık temsil edilmektedir. Bu nedenle, bu çalışmanın sonuçları, cinsiyet temsillerinin kültürden kültüre değişebileceğini gösteren merkezi rol temsili açısından Kok ve Findlay'ın (2006) bulgularından farklıdır. Bu anlamda bu çalışmada merkezi rollerin cinsiyeti de incelenmiş ve kitaplardaki ana karakterlerin cinsiyetinin güncel bir analizini sunmaktadır.

Foster (2014), erkeklerin resimli kitaplarındaki erkek ve kadın karakterlerin temsillerini inceledi. Veriler dört kitap örnek grubundan toplanmıştır: kadın kahramanları içeren en çok satan kitaplar, erkek kahramanları içeren en çok satan kitaplar, kadın kahramanları içeren çok kültürlü kitaplar ve erkek kahramanları içeren çok kültürlü kitaplar. Toplam 112 kitap nitel olarak analiz edilerek kitap anlatılarının ve resimlerinin erkek ve kadın karakterleri için somutlaştırılmış deneyimleri nasıl betimlediğini araştırmıştır. Kitaplar iki temel kategoriye göre incelenir. İlki, analiz edilen kitaplar boyunca, özellikle davranış, görünüm ve yetenek alanlarında

gözelemlenen cinsiyet normlarını ve ideallerini tanımladı. İkinci çekirdek kategori, aile ilişkisel süreçlerine ilişkin söylemleri tanımlamıştır. Çalışmanın sonuçları, en çok satan kitaplarda kadınlar arasında görünüme dayalı normların en yaygın olduğunu ve sosyoekonomik durum ve yetenek hakkındaki stereotiplerin, erkeklerin yer aldığı çok kültürlü resimli kitaplarda en yaygın olduğunu ve rolünün çok kültürlü kitaplarda en çok satan kitaplardan daha sık vurgulandı. Bu çalışma aynı zamanda kitaplarda cinsiyet rolü tasvirleri için davranış, görünüm, yetenek ve aile rolü temsili açısından farklı yaklaşımlar sunmaktadır ve bu çalışmada da bu maddeler analize dahil edilmiştir.

2.8.2 Yurtiçinde yapılan araştırmalar

Esen ve Bağlı (2002) 1. sınıflar için Türkçe ve Alfabe dersleri için ders kitaplarındaki resimlerle ilgili yetişkin figürlerini değerlendirmek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Kitaplardaki yetişkin figürler, eylemleri, kendilerine sunulduğu insanlara, gösterildikleri yerlere, etkileşimde buldukları nesnelere eşlik ederek analiz edildi. Çalışma, hem erkeklerin hem de kadınların çoğunlukla “çocuklarla” birlikte sunulduğunu; kadınlar “ev ve ev ortamında”, erkekler “açık havada” sergilendi. Buna ek olarak, resimlere göre, kadınlar çoğunlukla “çocuklara bakmak” ile ilgili eylemlerde bulunurken; Öte yandan, erkekler “kamu ve iş” ile ilgili eylemlerde bulunuyordu. Resimler ayrıca kadın karakterlerin “özel” nesnelere, erkeklerin “kamusal” olanlarla bağlantılı olduğunu ortaya koydu. Sonuç olarak, çalışma cinsiyet kalıpyargılarının ders kitapları yoluyla çocuklara aktarıldığını göstermiştir. Bu çalışma aynı zamanda ders kitaplarındaki cinsiyet rolü tasvirleri için önemli sonuçlar sunmaktadır. “Karakterlerin gösterildiği yerler” de kitaplardaki cinsiyet tasvirleri için önemli bir nokta olarak görülmekte ve bu nedenle bu çalışmada karakterlerin en çok tasvir edildiği yerler incelenmektedir.

Günay ve Gürşimşek (2005) tarafından yapılan bir başka çalışmada, 5 farklı yayınevinden 16 çocuk kitabındaki erkek ve kadın karakterleri aksesuar, giysi, renk, eylem, fiziksel görünüm ve meslekler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda kadınların ve erkeklerin toplum tarafından onaylanmış davranışlar sergilediği ve

fiziksel görünümlerinin kalıplaşmış olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, karakterlerin eylemlerine ve mesleklerine odaklanma açısından diğer çalışmalara benzer; ancak karakterlerin fiziksel görünümlerine, aksesuarlarına, renklerine ve kıyafetlerine de odaklanması nedeniyle diğer çalışmalardan farklı bölümlere sahiptir. Bu nedenle, bu çalışmada, aksesuarlar, kıyafetler ve karakterlerin fiziksel görünümleri ile ilgili kitaplar da incelenmiştir.

Yorgancı (2008), ilköğretimin ilk beş yılında kullanılan tüm ders kitaplarındaki metin ve resimleri, ana ve ikincil karakterleri, insanları, eşlik eden karakterleri, eylemleri, yerleri ve nesnelere incelemeyi amaçlayan bir çalışma yürütmüştür. Erkeklerin resimlerde kadınlardan daha fazla tasvir edildiği bulunmuştur. Kız çocukları evde tasvir edildi; ancak erkek çocuklar dışarıda gösterildi. Ayrıca, kadınlar ev ve anne rolleriyle gösterilse de, erkekler baba olarak ve dışarıda çalışmak olarak tasvir edilmektedir. İlkokul öğrencilerine yönelik ders kitaplarının resim ve metinlerinin incelenmesi sonucunda cinsiyet izlerinin izlendiği belirlenmiştir. Bu çalışma, kadınları anne olarak sunma ve ebeveynlik faaliyetlerine katılma, erkekleri baba ve çalışma olarak gösterme açısından diğer çalışmalarla benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Bu çalışmaya benzer şekilde, bu çalışmada da karakterlerin ebeveyn aktiviteleri incelenmiştir.

Ayrıca söz konusu çalışmalardan farklı olarak Köşeler (2009) okul öncesi hikaye ve masal kitapları üzerine yoğunlaşmıştır ve çalışmaların amacı Gaziantep, Türkiye'de okul öncesi hikaye ve masal kitaplarında cinsiyetin nasıl tanıtıldığını analiz etmek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada 200 hikaye kitabı ve 50 masal kitabı seçilmiş ve belge inceleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı, çalışma sırasında önemli kategorilere odaklandı: erkek ve kadın mesleklerinin ne olduğu, erkek ve kadın figürlerinin kendileriyle nerede sunulduğu, kadın ve erkek figürlerinin tanıtıldığı yerler, kahramanın hangi cinsiyet özelliklerine sahip olduğu, kadın ve erkeklerin nasıl olduğu aile yaşamlarında tasvir edilmiştir. Çalışmanın bulguları kadınların mesleki yaşamının sınırlı alanlarda temsil edildiğini ve işlerinin iyi tanımlanmadığını göstermiştir. Kadın karakterler daha çok annelik rolleri ve görevleri ile ilgiliydi ve benzer şekilde genç kızlar da ev işleri ve rolleriyle ilişkilendirildi (Köşeler, 2009). Bu

çalışma, benzer cinsiyet kategorilerine odaklanma ve benzer sonuç bulma yönündeki diğer çalışmalara benzer; Bununla birlikte, belirli bir şehirde okul öncesi hikaye ve masal kitaplarına odaklandığı için farklı özellikleri korumaktadır.

Çınar-Kitiş (2013), ortaokullarda Türk Eğitim ve Ahlak Kurulu Başkanlığının izniyle okullarda öğretilen Türkçe dil kursunun ders kitaplarının ve öğrenci alıştırmaları kitaplarının görsellerini ve içeriklerini incelemek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. (5. sınıftan 8. sınıfa kadar). Köse (2009) çocukların hikaye kitapları ve masallarına odaklanmış olmasına rağmen, 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından dağıtılan 20 kitap kullanılmıştır. Çalışmada metinlerde ana ve ikincil karakterlerin sıklığı içerik analizi yöntemi kullanılarak yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmiştir. Erkek ve kadın figürleri de “kiminle, hangi eylemlerde, hangi yerlerde ve hangi nesnelere” tasvir edildiğine göre analiz edildi. Çalışmanın sonuçları, incelenen kitaplarda erkeklerin daha belirgin olduğunu ve cinsiyet stereotipleri ile uyumlu olarak görüntülediğini göstermiştir. Dahası, erkekler ana karakter olarak kadınlardan daha fazla görülmüştür. “Anne, öğretmen ve hemşire” rolleri çoğunlukla kadın karakterlerine bağlandı. Böylece çalışma, Türk Dili dersinin ders kitaplarında geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin öğrencilere sunulduğunu ve buna bağlı olarak cinsiyet eşitsizliğinin sürekli olarak yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır. (Çınar-Kitiş, 2013). Bu çalışma aynı zamanda Türkçe dil ders kitaplarında cinsiyet rolü tasvirleri ile ilgili önemli bulgular sunmakta ve ayrıca bu kitaplarda ve hikaye kitaplarında cinsiyet rolü tasvirlerinin karşılaştırılmasına imkan vermektedir.

Özkan (2013) tarafından yapılan bir başka çalışmada, ilköğretim (1-5) ders kitaplarındaki kadın figürlerinin sayısı araştırılacaktır. Çınar- Kitiş (2013) tarafından yapılan araştırmaya benzer şekilde, bu çalışma da 2008-2009 yıllarında Niğde'deki ilköğretim okullarındaki ilköğretim ders kitaplarını incelemiştir. Çalışmanın örneğini 22 ders kitabı oluşturmaktadır. Sonuçlar, erkeklerin sayısının birinci sınıflar için Fen ders kitabı, ikinci sınıflar için Matematik ders kitabı ve beşinci sınıf için Bilim ve Teknoloji ders kitabı hariç, tüm ders kitaplarındaki kadın figürlerinin sayısından fazla olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, meslek ve sporla ilgili konularda kadın-erkek

figürlerinin kullanımındaki ayrımcılık, kitapların görsellerinde dikkate değerdir (Özkan, 2013). Bu çalışma diğer çalışmalara benzer cinsiyet kategorilerine odaklanmaktadır; bununla birlikte, numuneler farklı olmasına rağmen, sonuçlar erkeklerden kadınlardan daha fazla betimlenmesi bakımından birbirine benzerdir.

Dilek (2014) çalışmasında 4-6 yaş arası çocuklar için hazırlanan hikaye kitaplarındaki kadın karakterlerin mesleklerini incelemiştir. Nitel araştırma tasarımı ile yapılan çalışmada 5 yayınevinden 123 kitap incelenmiş ve çeşitli mesleklerde kadın karakterleri betimleyen 19 hikaye kitabı seçilmiştir. Seçilen kitaplardaki kadınlar ev hanımı, öğretmen, hemşire, diş hekimi, terzi, restorancı, avukat, oyuncu ve kameraman gibi unvanlara bağlandı. Ev hanımı, öğretmen, terzi ve restorancı gibi unvanların geleneksel anlayış içinde kadınlar için uygun olduğu belirtildi. Kadınlara uygun olduğu düşünülen sağlık sektöründe hemşire ve diş hekimi gibi unvanlar belirtilirken, avukat, aktör, kameraman gibi unvanların kadınlara atfedilmesi incelenen kitaplarda eşitlikçi bir yaklaşım sergilemiştir. Bu çalışma aynı zamanda karakterlerin mesleklerine de odaklanmaktadır. Bu çalışmaya benzer şekilde, bu çalışmada karakterlerin meslekleri de analiz edilmiştir.

Gündüz (2015), çalışmasında, okul öncesi çocuklar için cinsiyet stereotipleri açısından farklı yerleri tasvir eden 70 hikaye kitabını incelemiştir. Çalışmalarında yer alan kitapları, içerik analizi yoluyla doküman inceleme tekniği ile analiz etmiştir. Analiz sonucunda kadın ve erkeklerin kitaplarda benzer oranlarda temsil edildiği, kadınların erkeklere uygun olduğu düşünülen çeşitli mesleklerde gösterildiği ve yazarların ve çizerlerin çoğunlukla kadın olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, cinsiyet stereotipleri azalmış gibi görünüyordu. Dilek (2014) tarafından yapılan araştırmaya benzer şekilde Gündüz (2015) de karakter mesleklerine odaklanmıştır. Bu çalışma, kitaplarda cinsiyet temsili ile ilgili veriler sağladığı için önemlidir.

Kükrer (2015) ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ortaokul ders kitaplarını analiz etmek için bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmanın amacı, ortaokulda öğretilen Türkçe dersi için hazırlanan ders kitaplarını cinsiyet eşitliği açısından incelemek, bulguları karşılaştırmak ve yorumlamaktır. Geçmişte üç ders kitabı vardı, Kadınlara

Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) imzalanmasından önce üç ders kitabı ve son zamanlarda yayınlanan üç ders kitabı. Türkçe dersi için seçilen tüm ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Eğitim Kurulunun izni ile yayımlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, görsel ve metinlerde erkeklerin mesleki rolleri daha fazla olduğu ve erkeklerin sayısının kadınlardan daha fazla olduğu ve erkeklerin aile rollerinde kadınlardan daha fazla tasvir edildiği bulunmuştur. Çalışma, genel anlamda, incelenen ders kitaplarının cinsiyet eşitliğine zıt ve cinsiyetçi stereotipler içerdiğini ortaya koymuştur. Bu çalışmanın diğer çalışmalarla benzer noktaları vardır, bu çalışmada farklı olarak Türkçe dersi için hazırlanan ders kitapları örnek olarak kullanılmış ve cinsiyet kategorilerine göre incelenmiştir.

Kaynak (2017) “okul öncesi öykü ve masal kitaplarındaki dilsel ve dilsel olmayan göstergeler aracılığıyla toplumsal cinsiyet rolleri nasıl aktarılıyor?” Sorusunu da açıkladı. Bu çalışmada literatürden elde edilen bilgi ışığında oluşturulan kategorilere göre 50 okul öncesi hikaye ve masal kitabı değerlendirilmiş ve analiz formları oluşturulmuştur. Daha sonra bu formlar kitapların incelenmesi üzerine dolduruldu. Değerlendirmeler sonucunda, cinsiyet rolleri hala incelenen kitaplarda geleneksel olarak bulunmasına rağmen, bu rollerin, geleneksel yaklaşımlardan ve stereotiplerden kısmen bağımsız olan eşitlikçi bir şekilde yansıtıldığı belirlenmiştir.

Kaynak'a (2017) benzer şekilde, Rollas-Oğuz (2017) da cinsiyetin okul öncesi hikaye kitaplarında nasıl temsil edildiğini analiz etmek için bir çalışma yürüttü. Kadınlık, erkeklik, analık ve babalık temsilini incelemek için temsili bir örnek oluşturmak üzere üç okul öncesi hikaye serisi seçilmiştir. Sonuç olarak, kadınlık, ajans olmadan, ev içi faaliyetlerle meşgul ve mekânsal olarak pasif anne rolünde temsil edildi; ancak erkeklik, mekânsal olarak ekonomik faaliyetle uğraşan kamusal alanda ajansla aktif bir özne olarak temsil edildi. Çalışmada kızların pasif nesnelere olarak, erkeklerin ise aktif nesnelere olarak temsil edildiği sonucuna varılmıştır.

3. YÖNTEM

Araştırmada kullanılan model, çalışma grubu, verilerin toplanmasına ve verilerin analizine bu bölümde yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bilimsel araştırmalar, öncelikle bir konu çerçevesindeki problemi çözmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca hipotezi doğrulama, araştırma sorusuna cevap verme, değişkenler arasındaki ilişkileri belirleme gibi yollarla ulaşmaktadır. Bilimsel araştırma yöntemi ya da araştırmalardaki yöntem bölümü çalışmanın iskeletini oluşturmaktadır (Higgins ve Green, 2008).

Eğitim bilimine ilişkin çalışmaların araştırma yöntemleri incelendiğinde, aynı işlem basamaklarına ve tanımlara sahip birçok yöntemin farklı isimlendirmelerle kullanıldığı görülmektedir. Bu farklı adlandırma nedenlerinden biri uluslararası yayımların diller arasında çevrilmesidir. Deneysel, tarama modeli vb. araştırma yöntemlerinde bu farklılıklar görülmemesine rağmen içerik analizi ile ilgili tanım farklılıklarının oldukça fazlaştığı; teknik, desen ve yöntemlerin birbirlerinin yerine sıklıkla kullanıldığı literatürde görülmektedir. Buna ek olarak içerik analizinin kullanıldığı birçok çalışmanın (meta-sentez, meta-analiz vb.) derleme çalışması olmasına rağmen yazarların bu çalışmalarını “özgün çalışma” şeklinde sınıflandırdığı da görülmektedir. İçerik analizi ifadesinin hem bir araştırma yöntemi hem de bir veri analiz tekniği olarak kullanılması, buradaki yanılığın nedenleri arasındadır.

Çalışmalarda farklı ifadelere yer verilse de içerik analizine yönelik genel bir tanım yapılabilir. Benzer tanımlamaların derlenmesine dayanarak içerik analizinin tanımını “genel olarak yazılı materyallerin sistematik bir şekilde incelenerek belirli ölçütlerle gruplanıp, bilginin yaygınlaştırılması ve gelecek araştırmalara yol göstermesi için derlenen bilimsel bir yöntemdir” şeklinde verilebilir (Berelson, 1952; Çalık ve Sözbilir, 2014; Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012; Jensen ve Allen 1996; Miller ve Whicker, 1999; Bowen ve Bowen, 2002). Ancak içerik analizinin teknikleri ya da farklı yaklaşımları incelendiğinde birçok yaklaşım ve tanımlama kullanılmaktadır.

Doküman analizi, tarama, meta-analiz, meta-sentez, betimsel içerik analizi, gözlem, görüşme, literatür tarama, kodlama, tümevarımcı, tümdengelimci ifadeler bu yaklaşımlardan bazılarıdır. Ancak bu tanımlamalar incelendiğinde bu yaklaşım ve tekniklerin temelde aynı amaca hizmet ettiği, bazılarının ise yaklaşım değil veri türü (nicel/nitel) ya da veri analiz yöntemi olduğu görülmektedir. Bu durumu destekler nitelikte özellikle metaanaliz ve meta-sentez tanımlamalarında ciddi yanlışlar bulunmaktadır.

Birçok bilim insanı veri toplama ve veri analizinin araştırma yönteminin bir parçası olduğunu ve yöntemin nicel ya da nitel araştırma yöntemi olarak nitelendirilmesi gerektiğini savunabilir. Kısmen bu görüş doğrudur; ancak, buradaki eleştiri sınıflamaya özgüdür. Örneğin önceki çalışmaların sayısal yani nicel verilerini derleyerek analiz eden bir çalışma, hangi tür çalışmaya dahil edilmelidir? Doküman analizi olarak tanımlanması veya derleme yapılması nitel bir çalışma olgusunu öne çıkarsa da nicel verilerin analiz edilmesi bu olguyu tartışılır hale getirmektedir (Cohen, Manion ve Morrison, 2007; Strauss ve Corbin, 1990). Yukarıda belirtilen çelişkilerin çalışmanın ana çatısını oluşturan araştırma yöntemi ile bir alt başlıkta kullanılan veri analizinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmacıların “içerik analizi” terimi kullanırken, bu terimin araştırma yönteminin çatısı ile mi ilgili olduğu ya da veri toplama ve analizi ile ilgili mi olduğunu belirlemeleri önemlidir. Bu belirtmeler için aşağıda içerik analizinin veri analizi ve araştırma yöntemi açısından açıklamalarına yer verilmiştir. Veri analizi bağlamında içerik analizinin en genel tanımı, “nicel ya da nitel verilerin belirli temalar, sınıflamalar çerçevesinde sistematik olarak kodlanması” şeklinde yapılabilir (Cohen et al., 2007; Fraenkel et al., 2007). Uygulamalı, teorik vb. çalışmalarda da içerik analizi kullanılabilir. Örneğin bir ölçme aracındaki kelimelerin gruplanarak sayılması, doküman analizi yapılarak belli temalarda frekans çıkartılması en yaygın örneklerdendir.

Meta-sentezde de içerik analizi gibi iki farklı görüş tartışılmaktadır. Birinci grup (Çalık ve Sözbilir, 2014; Jensen ve Allen 1996; Noblit ve Hare, 1988; Paterson Thorne, Canam ve Jillings, 2001; Zimmer, 2006) metasentezin nitel veriler ile yapılabileceğini savunmakta; diğer bir grup ise her iki veri türü ile yapılabileceğini savunmaktadır

(Bair, 1999; Strobel ve Van Barneveld, 2009). Meta-sentezin doğasını oluşturan yapı incelendiğinde ise birinci grubu referans almanın daha uygun olacağı görülmektedir. Meta-sentez doküman analizi olarak ifade ettiğimiz kavram ile oldukça benzer bir yapıdadır. Ancak doküman analizi veri analiz türlerinden biridir ve doküman analizinde nicel ve nitel veriler kullanılabilir.

Meta-sentez, belirlenen bir konu, tema ya da çalışma alanı hakkındaki benzer çalışmaların belirli ölçütler altında gruplanıp, bu çalışmalara ait nitel bulguların ya da yorumların birleştirilerek - karşılaştırılarak yeniden yorumlanmasıdır (Au, 2007; Campbell et al., 2003; Çalık ve Sözbilir, 2014; Walsh ve Downe, 2005; Zimmer, 2006). Meta-sentezin içerisinde nicel verilere yer verilebilir. Ancak bu durum daha çok çalışmayı betimlemeye yöneliktir.

Bütün bu bilgiler ışığında okul öncesi çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin kitabın metinsel içeriği ve kitapların resimleri açısından incelenmesini amaçlayan bu araştırma toplumsal cinsiyet rollerinin kitaplara ne şekilde yansımaları olduğunu belirlemeye ilişkin gerçekleştirilen bu çalışma, 9 adet yazarı ve çizeri aynı olan 9 kitabın incelenmesi ile oluşturulmuştur.

Kitaplara uygulanacak değerlendirme formları uzman görüşü alınarak hazırlanmıştır. Uzman görüşleri toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. “Betimleme; olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu, açıklamaya çalışır. Betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur” (Kaptan, 1991). “İçerik analizi ise, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenen bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008). Bu çalışmada okul

öncesi çocuk kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin kitabın metinsel içeriği ve kitapların resimleri doğrultusunda betimlenecek ve açıklanacaktır. Belirlenen modellerle yerleşik etik kurallarına uygun bir araştırma yapılmıştır.

Aynı zamanda kitapların yayınevlerine araştırmanın içeriğinden bahsedilerek, kitapların incelenmesi ile ilgili gerekli izinler alınmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırma sonuçlarının geçerli, güvenilir ve kullanılabilir olması için verilerin toplandığı kaynağın özelliği çok önemlidir. En doğru sonuç aranan bilginin elde edileceği kaynağın tümünden elde edilen sonuçtur. Ancak her zaman bu olanaklı değildir. Özellikle kaynak çok büyük ve yaygın olduğunda bunu yapmak son derece zordur. Bunun için araştırmacılar kaynağın tümünü incelemek yerine belirli bir örnek üzerinde çalışmak zorundadırlar (Karasar, 2004).

Araştırmada örneklem modeli olarak “ölçüt (kriter) örnekleme” modeli kullanılmıştır. Ölçüt (Kriter) örnekleme, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Ölçüt araştırmacı tarafından oluşturulur ya da daha önceden hazırlanmış ölçütler listesi kullanılabilir (Marshall ve Rossman, 2014). Bu örneklem grubundaki ölçütler araştırmanın içeriğine bağlı olarak araştırmacı ve uzman görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur.

Nitel bir çalışma olan araştırmamızda incelenecek kitapların örneklem seçimi için aktif olarak görevde bulunan veya yüksek lisans, doktora gibi akademik alanda öğrenci ya da öğretmen olan okulöncesi öğretmenlerine mail atılmış. Çıkan sonuçlara göre ortak olan paydalar göz önüne alınarak kitaplar seçilmiştir. Örnekleme belirlemek için yapılan çalışmalar ve ilgili tablolar verilerin toplanması aşamasında ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.3 Verilerin Toplanması

Yaptığımız çalışmada kitap seçme aşamasında elli okul öncesi öğretmenine okulda okudukları kitaplarımız nelerdir sorusuna alınan geri bildirimlerde kitapların büyük kısmı ödül alan yazarlardan ya da ödüllü kitaplardan oluşmakta olduğu

gözelemlenmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde ilk olarak ödüllü kitapların listesi belirlenmiş ve bu kitaplar 2018-2019 eğitim-öğrenim dönemindeki elli okul öncesi öğretmeninin görüşlerine sunulmuştur. Öğretmenlere bu kitapların toplumsal cinsiyet açısından çocukların gelişime yönelik en çok hangilerinin katkıda bulunabileceği sorulmuş ve öğretmenlerin görüşleri tablo 3.1’de sunulmuştur. Görüş bildiren öğretmenlerin seçiminde eğitimciler süreçten haberdar edilmiş ve gönüllük esasıyla sürece dâhil edilmişlerdir. Seçilen okul öncesi kitapların metinsel içeriği ve resimleri incelenerek toplumsal cinsiyet rolü üzerine hazırlanan kriterler üzerinden kitapların analizleri yapılmıştır.

Öğretmenlerin bildirdikleri görüşe göre belirlenen kitaplar araştırmacı tarafından revize edilen bir değerlendirme formu göz önünde bulundurularak incelenmiştir. Kriter Alabay (2014)’ın Oyuncak Reklamlarının Mesajı: “Bana Cinsiyetini Söyle, Sana Oyuncağımı Söyleyeyim...” adlı çalışmasında geliştirdiği bir değerlendirme formu olup, ilk geliştiren kişinin görüşleri de alınarak kitapların incelenmesinde kullanılmak üzere uyarlanmıştır. Alabay (2014)’ın öne sürülen nitelikler çerçevesinde belirlenen yeni uyarlama ile ilgili ölçütler, toplumsal cinsiyet ve çocuk edebiyatı alanında çalışan araştırmacılardan uzman görüşleri alınarak nihai hale ulaştırılmıştır.

Tablo 3.1: Öğretmenlerin Ödüllü Yazar /Ödüllü Kitap Görüşleri

Kitap İsimleri	Tercih Sayısı
1. Acıkmadım Ki	9
2. Aç Tırtıl	2
3. Altıncı Keman	-
4. Aslan Ve Kuş	7
5. Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	8
6. Bir Fikirle Ne Yaparsın?	3
7. Bir Kabuğu Paylaşmak	2
8. Büyük Macera	1
9. Çirkin beşli	-
10. Dalış	-
11. Değnek Adam	3
12. Dünyanın En Yüksek Dağı	4
13. En Sevdiğim Oyuncak	2
14. Farklı Ama Aynı	8
15. Fil'in Sorusu	-
16. Guguklu Saatin Küçük Kuşu	1
17. Hayır	7
18. Hiçbir şey Yapmama Günü	10
19. İyi Yürekli Dev Memo	3
20. Kâğıt Bebekler	4
21. Kayıp Maymun	2
22. Kırmızı Elma	6
23. Kırmızı Kanatlı Baykuş	5
24. Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kızdan	4
25. Kimin Yuvası	3
26. Köstebek Kuki	1
27. Minik Balık Okyanus Macerası	4
28. Nokta	8
29. Öpücük Ne Renktir?	9
30. Pırtık Tekir	3
31. Sevgi Canavarı	5
32. Turuncu Elbise	2
33. Umudunu Yitirmeyen Sığırcık	1
34. Yağmur Saçlı Kız	2
35. Yazazula	6
36. Yazazula'nın Çocuğu	4
37. Yüzyüz	8
38. Zogi	2

Tablo 3.2: Eserlerin Ayrıntılı Analizi

Sıra	Eserin adı	Yazar	Ülke
1	Acıkmadım ki	-Rebecca Cobb	İngiltere
2	Aslan ve Kuş	-Marianne Dubuc	Fransa
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	-Peter Brown	Amerika
4	Farklı ama Aynı	-Feridun Oral	Türkiye
5	Hayır	-Marta Altes	Avusturalya
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	-Beatrice Alemagna	Fransa
7	Nokta	-Peter H. Reynolds	Amerika
8	Öpücük Ne Renktir?	-Rocia Bonilla	İspanya
9	Yüzyüz	-Leo Lionni	İngiltere

Eserlerin çoğunun birden fazla başarısı olduğu için Başarı (Ödül) kısmı Eserin Künye Bilgileri bölümünde bahsedilmiştir.

3.3.1 Acıkmadım ki –Rebecca Cobb (İngiltere)

3.3.1.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Acıkmadım ki / Lunchtime

Yazar: Rebecca Cobb

Türkçe (Orijinal Dili: İngilizce)

Çeviren: Sevgi Atlıhan

Kitabın Ödül/ Başarısı: 2013 Waterstones Resimli Kitap Ödülü. Kısa listeler(Shortlist) kategorisinde 2013 Kate Greenaway Madalyası (Chartered Kütüphane Enstitüsü ve Bilgi Uzmanları Enstitüsü (CILIP) tarafından verilen İngiliz Edebiyat Ödülü. 2013 Carouge Resimli Kitaplar Ödülü ikincilik (İsviçre)

3.3.1.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.1: Acıkmadım ki Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: İnsan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Kadın
3. Kitap kahramanının/larının cinsiyeti: Kadın

Kitabın ana karakteri insandır, insanlaştırılmış hayvanlarla birlikte hikâye devam eder. Kitapta timsah, ayı ve kurt küçük kız çocuğunun yemediği yemeğini yemek için diyalog halindedir.

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Kitap metninde kahramanın kadın olmasına yönelik vurgulanan bir ifade yoktur ancak kahramanın annesinin yemeği hazırlayan, çocuğunu yemeğe çağıran ve yemeğini yediğinde ona olumlu geri bildirim veren ev kadını bir annenin diyaloglarına yer verilmiştir. Örneğin; “Yemeğin hazır. Hadi masaya gel.” “Annem yemeğimin hepsini bitirdiğimi görünce memnun oldu. ‘Tabağını silip süpürmüşsün. Çok akıllı bir kızsın sen’ dedi” gibi ifadeler kullanılmıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik(dişil/eril):
Hayır

Kitabın kapağında yemek masasında oturan kitabın kahramanı ve yanında ayı ve timsah ile resmedilmiştir. Dolayısıyla kapakta vurgulanan bir dişil ya da eril özellik bulunmamaktadır.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitabın tamamında tüm karakterler için cinsiyete vurgu yapan bir renk seçimi bulunmamaktadır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Rebecca Cobb çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Evet

Daha önce de belirtildiği üzere kitap metninde kahraman dışında, kahramanın annesinin yemeği hazırlayan, çocuğunu yemeğe çağıran ve yemeğini yediğinde ona olumlu geri bildirim veren ev kadını bir annenin diyaloglarına yer verilmiştir.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Evet

Karakter kitabın başında ve sonunda resim çizerken boyaları ve resimlerini yaparken çizilmiştir. Resim çizmek çocuklar için aynı zamanda bir oyundur. Dolayısıyla boyaları ve diğer materyalleri burada çocuğun oyuncakları olacaktır.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Kitabın metninde çocuk oyun oynadığını beyan etmemektedir ancak annesi yemeğe çağırdığında “Teşekkür ederim. Yemek yemeyeceğim. Çok meşgulüm.” diye yanıt vermiştir. Bu cevabı verirken resim yaparken resmedilmiştir. Resim çizmek aynı zamanda çocuk için bir oyundur. Genellikle resim çizerken kız çocukları resmedilir. Burada çizer, kahraman olan kızın kızların genellikle yaptığı resim çizmek yerine farklı bir oyun oynarken çizmeyi tercih etmemiştir.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Daha önce de belirtildiği üzere genellikle resim çizerken kız çocukları resmedilir. Burada çizer, kahraman olan kızın kızların genellikle yaptığı resim çizmek yerine farklı bir oyun oynarken çizmeyi tercih etmemiştir. Aynı zamanda anne yemek yapma ve hazırlama eylemi ile vurgulanmıştır.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet:

Giyimlerde cinsiyetçi bir yapı bulunmamaktadır. Kot jile, kırmızı beyaz çorap ve kırmızı kareli gömlek giyilmiştir, kıyafetleri ise kırmızı ve mavi tonlardadır. Kahraman genelde masa da oturduğu için gömlek ve kısa saçları ile dikkat çekmektedir.

Kitapta annenin kolu işaret parmağı ile masayı gösterirken resmedilmiş mavi çizgili bir kıyafetin ucu gözükmektedir. Anne kitapta kolu hariç hiç resmedilmemiştir.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Hayır

Kitabın resimlerinde kız çocuğunun cinsiyetini vurgulayacak herhangi bir aksesuara rastlanmamıştır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Hayır

Kitabın kahramanı ve diğer karakterlere dair mesleki bir vurguda bulunulmamıştır.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Anne resimlerle hiç gösterilmemesine rağmen annenin çocuğunun beslenmesine önem veren ve kurallarının uygulanması konusunda çocuğunu takip eden bir anne olduğu vurgulanmıştır. Annesi yemeğe çağırdığında “Teşekkür ederim. Yemek yemeyeceğim. Çok meşgulüm.” diye yanıt verdiğinde kahramanımızın olduğu resimde annenin kolu işaret parmağı ile masayı gösterirken “Bu yanıt annemi sinirlendirdi. Yanıma geldi ve hemen masaya oturmamı söyledi.” İfadesi ile annesinin bu konudaki taviz vermeyen tutumunun altı çizilmiştir. Geleneksel toplum anlayışında anne yemeği yapan, kuralları uygulayan ve çocuğa bakım veren birincil kişidir. Bu nedenle anneliğin kadın cinsiyeti ile ilişkilendirilmiş bir karakter olarak ele alındığı düşünülmektedir.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: Evet

Kitabın kahramanı olan kız çocuk ile anneyi evin içinde resmedilmesi çok belirgin olmamakla birlikte cinsiyetle ilişkilendirilen bir mekân algısını akla getirmektedir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kahraman olan çocuğun kız olduğu metinden anlaşılmaktadır. Kıyafetleri mavi ve kırmızı tonlarda olup kitabın kapağında masa da oturdukları için sadece gömleği görülmekte olup kısa saçları ile erkek çocuğuna da benzemektedir. Ayakta iken kot jile giydiği anlaşılmaktadır. Saçları kısa ve dağınıktır herhangi bir aksesuar kullanılmamıştır.

Kahramanın çizdiği resimlerde herhangi bir cinsiyet vurgusu yapılmadan hayvanları çizmektedir. Daha sonra da çizdiği timsah, ayı ve kurt yemek masasında canlanmaktadır. Kitabın ilk ve son sayfalarındaki iç kapakta da timsahın üzerindeki suluboya desenleri ile kaplanmıştır.

Yazar kitapta annesinin yemeklerinin güzelliği vurgulanmış ve kitabı kendi annesine ‘‘ anneme ‘‘ diye iç kapakta ithaf etmiştir. Kahramanın yemediği yemekleri yedikten sonra hayvanların verdikleri tepkiler şoyledir:

Timsah şaşkınlıkla, ‘‘ Bu kadar nefis yiyecekleri istememen hiç akıllıca değil’’

Kurt ‘‘ Bu şimdiye kadar yediğim en güzel yemektir’’ diye ekledi.

A kalan kahraman akşam yemeği için: ‘‘..Yemek nefis görünüyordu. Kimseye vermedim ve tabağımdaki her şeyi yedim.’’ Der.

Kitapta ocuk yemek yemek istemediğinde sinirlenir ve parmak sallar ancak yemeğini tabakta bitirdiğini görünce ‘‘tabağını silip sprmşsn çok akıllı bir kızsın sen ‘‘ der ve sosyal pekiştiren verir.

3.3.2 Aslan ve kuş – Marianne Dubuc (Fransa)

3.3.2.1 Eserin knyeye bilgileri

Kitabın Adı: Aslan ve Kuş / Le Lion et L’oiseau

Yazar: Marianne Dubuc

Türkçe (Orijinal Dili: Fransızca)

Çeviren: Can Belge

Kitabın dl/ Başarısı: 2014 Gouverneur Gnral İllüstrasyon dl

2014 TD ocuk ve Küçük ocuk Edebiyat dl Finalist

2014 Alvine Belisle dl

2014 Montreal Kütüphaneleri dl (0-5 yaş) Finalist

3.3.2.2 Eserin zmlenmesi

izerge 3.2: Aslan ve Kuş Toplumsal Cinsiyet zmlenmesi

1. Kitabın Türü: İnanlaştırılmış hayvan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Kadın

3. Kitap kahramanının/larının cinsiyeti: Erkek

Kitabın ana karakteri olan Aslan, bahçıvan tulumu giymiş bir erkek insanlaştırılmış hayvan olarak karşımıza çıkar, hikâyenin devamında kuş ile günlük yaşamının akışı ile devam eder.

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Cinsiyetçi bir metin ya da toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da kalıp kullanılmamıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik(dişil/eril): Hayır

Kitap kapağında omuzunda kuş olan, kot tulum ya da kot elbise giymiş olduğu düşünölen bir Aslan vardır. Elbise ya da tulum olduğu anlaşılmamaktadır Aslan ve kuş birbirlerine doğru bakmaktadır.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitabın tamamında tüm karakterler için cinsiyete vurgu yapan bir renk seçimi bulunmamaktadır. Ayrıca kitapta kullanılan kuru boya tekniğı ile renkler çok canlı olmamasına rağmen kitabın ilk ve son iç kapağı tamamen canlı kırmızı ile kaplanmıştır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Marianne Dubuc çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Hayır

Ana karakter olan insanlaştırılmış erkek Aslan ile hayvan olan kuşun birlikte geçen günleri resmedilmiştir. Kitapta başka cinsiyete ilişkin rol bulunmamaktadır. Kuşun cinsiyetine dair vurgu yapılmamış ve kıyafet ya da aksesuarla resmedilmemiştir. Kuşa ait hiçbir konuşma seslendirmesi bulunmamaktadır.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Hayır

Kitabın resimlerinde cinsiyetle ilişkilendirilen hiçbir oyuncuğa rastlanmamıştır.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Erkek olduğu düşünölmekte olan Aslan ve cinsiyeti belirtilmemiş kuş, karlarda kızak ile kayarlar, balık tutarlar.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Aslan ve kuş yemek yiyor, dış fırçalıyor ancak yemek pişirirken ya da mutfakta sofrayı kurarken hiç resmedilmemiş ya da metinde bilgi verilmemiştir. Kitapta direk yemek masasında yemek yerken resmedilmiştir. Geleneksel toplumda yemek pişirmeyi kadının görevi olduğu düşünölmür ve kitaplarda da çoğunlukla bu durum resmedilir. Oysa burada aslan bahçesinde yani dış mekânda güç gerektiren işlerde çalışır bahçesini çapalar, sular tohumlarını eker. Ayrıca buradan çalışkan ve sorumluluk sahibi olduğu düşünölmektedir. Entelektüeldir evde ve ağaç altında gölgede kitap okur, kızakla kayar, balık tutar. Sağlıklı birey olmak için gereken rutinlerden dış fırçalar ve gece uykusunu uyur.

Yaralanmış olan kuşa yardım eder.

“Aslan bahçesinde çalışırken bir ses duydu. Bir kuştı bu, vah yavrucak! Aslan kuşu orada, öylece bırakamazdı. (Kuşu avucuna almış resmedilmiştir.) Kanadını saralım dedi Aslan. Bu sana iyi gelecek.” Bu cümleden yardımsever olduğu düşünölmektedir.

Karlar eriyip kuşlar geri döndüğünde kuşunun gitmesine izin verir ve “Ne yapalım, hayat bazen böyledir.” cümlesinden anlayışlı bir birey olduğu düşünölmektedir.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet:

Kitabın metninde cinsiyetlerini öğreneceğimiz unvanlar bulunmamaktadır. Cinsiyetini anlamamız için kot tulum giydirilmiş olacağı düşünölmektedir. İlerleyen bölümlerde aslan mavi bir bere, beyaz ağırlıkta bir kazak, kot pantolon, kahverengi bot ve kırmızı atkı- eldiven giyilmiş resmedilmiştir. Evinin içinde bulunan askı da mavi yağmurluk, sarı yağmur çizmesi bulunmaktadır. Kırmızı pembe arası terlikleri de yatağın yanında resmedilmiştir.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Evet

Yazın bahçe de çalışırken hasır şapka, kışın karda kırmızı atkı, mavi bere ve kırmızı eldiven resmedilmiştir.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Evet

“Aslan bahçesinde çalışırken bir ses duydu.” cümlesinden ve Aslan’ın evinde de bulunan tırpan ve kazma ile sık sık görüntülenmiştir. Ektiği tohumları sular, onlara bakar; “Bahçedeki bitkiler büyüdü...” metninden sonra sebzeleri toplarken de resmedilmiştir. Kot tulumu, hasır şapkasından ve toprağı ekip sulamasından bahçıvan ya da çiftçi olacağı düşünülmektedir.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Erkek olduğu düşünülmekte olan Aslan yardımsever, düşünceli, duygusal ve hassastır. Göç sırasında düşen kuşun kanadını sarar ve arkadaşları göç ettiği için kuşa evini açar. “ Benimle kalabilirsin, burada ikimiz için de yeteri kadar yer var.”

Bak diğer kuşlar uçup gitti. Ama sen merak etme burada üşümezsin...” diyerek kuşu kafasının üzerine koyar.

“Güzel havalar geri döndü ve kuşlarda.. (Kuş kanadı ile dönen kuşları gösterir.) Evet biliyorum der Aslan...” Kuşun arkadaşlarının yanına dönmesi ve Aslan’ın yalnız kalması onu üzse de kuşun arkadaşlarının yanına gitme isteğini anlayışla karşılamıştır.

Kuş gittikten sonra Aslan mutsuz resmedilmiş, kuş varken huzurlu uyuyan Aslan yatağında gözleri açık üzgün olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde birlikte neşeli bir şekilde yemek yerken resmedilen Aslan, kuşun yokluğunda tabağı önünde üzgün olarak gösterilmiş, normalde kitap okuyan Aslan, kuş gittikten sonra ilk başlarda kitabı yerde hiçbir şey yapmadan otururken resmedilmiştir.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: İç ve Dış

Erkek olduğu düşünülmekte olan Aslan iç mekân olan evde ve dış mekân olan bahçede çalışırken, gölde balık tutarken, ormanda kitap okurken ve karda kızakla kayarken resmedilmiştir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kuş normal hayvan döngüsünde resmedilip hiç konuşulmaması da masada birlikte yemek yerken, diş fırçalarken ve Aslan'ın kafasında oturup onla birlikte eğlenirken resmedilmiştir.

Aslan'ın kıyafetinden başka cinsiyetine yönelik metinde hiçbir vurguya rastlanmamıştır. Kahramanın giydiği kıyafet renkleri kot renginden dolayı mavi ağırlıkta olup, sarı, kırmızı, beyaz, acık kırmızı tonlarıdır.

Kitabın iç kapakları canlı bir kırmızı ile kaplanmış, kitabın içindeki bazı sayfalar bembeyazdır. Bembeyaz olarak resmedilen sayfalarda olay döngüleri tamamlanmaktadır. İlk beyaz sayfalarda kış biterken ilkbahar başlamaktadır, ikinci ara beyaz sayfa da ise kuş aslandan ayrılıp arkadaşları ile göç etmeye gider. Üçüncü beyaz ağırlıklı sayfa da ise kuşa ait müzik notaları bulunur, aslan ve kuşun tekrar kavuşmasını simgeler.

Kitabın arkasına yazılan Kirkus görüşü ile bu beyaz sayfalara dikkat çekilmektedir:

“Beyaz boşluklar, kaybın ve umudun dili oluyor.. Duygu ve mutlulukla dolu derinlikte...”

Aslan bahçeyi ekip, ürün yetiştirip onları toplayıp yemek masasında resmedilmiştir. Kuşa bir ebeveyn gibi baktığı görülmekte ancak daha önce belirttiğim üzere yemek hazırlarken ya da pişirirken mutfakta resmedilmemiştir.

3.3.3 Bay kaplan yabana çıkıyor –Peter Brown (Amerika)

3.3.3.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Bay Kaplan Yabana Çıkıyor / Mr. Tiger Goes Wild

Yazar: Peter Brown

Türkçe (Orijinal Dili: İngilizce)

Çeviren: Sevin Okyay

Kitabın Ödül/ Başarısı: 2014 Golden Kite Award for Picture Book Illustration (Altın Uçurtma Ödülleri)

3.3.3.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.3: Bay Kaplan Yabana Çıkıyor Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: İnsanlaştırılmış hayvan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Erkek
3. Kitap kahramanın/larının cinsiyeti: Erkek

Kitabın ana karakteri insanlaştırılmış hayvan olan kaplandır.

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: hHayır

Kitap metninde dişi ve eril cinsiyetteki bütün hayvanlar kibar konuşurken metinleştirilmiştir.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril):
Evet

Kitabın kapağında çok resmi bir şekilde giyinen papyonlu uzun şapkalı eski zaman takım elbisesi giyen kaplan ormanın içinde resmedilmiştir.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitabın tamamında tüm karakterler için cinsiyete vurgu yapan bir renk seçimi bulunmamaktadır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Evet

Kadın ve erkek karakterini özellikle cinsiyete dair aksesuarla yerleştirerek resmetmiştir bu durum her ne kadar kitabın ana fikri toplumsal cinsiyetle ilgili altını çizilen bir fikir ile gösterilmese de dişil ve eril özellikleri ayırlama ihtiyacıyla kıyafetlerde kadına ve erkeğe has aksesuarlarla hayvanlar resmedilmiştir. Buradan hareketle bunun birincil amacının toplumsal cinsiyet rollerinin altını çizmek olduğu düşünülmemekle birlikte yine de görünenin ortaya konulması açısından hayvanlara

giydirilen kıyafetlerin toplumsal cinsiyet özelliklerini ön plana çıkacak şekilde resmedildiği düşünülmektedir.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Hayır

Belirgin bir rol olmamakla birlikte çocuklara öğüt veren bir dişi hayvan resmedilmiştir.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Hayır

Kitaptaki karakterler oyuncakla birlikte resmedilmemiş, metinde yazılı olarak da beyan edilmemiştir.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Birbirlerini kovalamaca oyunu oynamaktadırlar. Dişil ve eril cinsiyetlerin hepsi oyunu oynamaktadır.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Bay kaplan kibar olmaktan bıkkın yabani olmak istemektedir. Ancak buradan anlaşılan yabani kaba olmak değil kıyafetlerden kurtulup koşup oynama özgür olma isteğidir.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet:

Giyimlerde erkek cinsiyetinde olan hayvanlara büyük ve çocuk ayırt edilmeden uzun fötr şapka, papyonlu takım elbise giydirilmiştir. Kadın cinsiyetinde olan büyük ve çocuklara ise eski zamanlardaki kabarık etek ince bel kıyafet ile resmedilmiştir. Ormandan gelen Bay Kaplan'a takım elbise verilmemiş onun yerine mavi renkli desenli kısa kollu yazlık bir gömlek verilmiştir.

Bütün hayvanlar özüne döndükten sonra kıyafetler çıkarılmış kadın ve erkek cinsiyetindeki hayvanlar, sadece kadın ve erkek oldukları belli olan şapka takmışlardır.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Evet

Kitabın resimlerinde kadını ve erkeği vurgulayacak ayrı model şapkalar kullanılmıştır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Hayır

Kitabın kahramanı ve diğer karakterlere dair mesleki bir vurguda bulunulmamıştır.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Kitabın ana karakteri olan Bay kaplan, diğerk erkek ve dişi hayvanların davrandığı gibi kibar davranmak, rahatsız edici hareketlerini zorlaştırıcı kıyafetler giymek istemiyordu.

“ Bay Kaplan böyle davranmaktan bıkmıştı.” Masa da kibarca kahve içerlerken resmedildiği sayfada, Bay Kaplan bıkkın resmedilmiştir.

“- İyi günler, Bay Kaplan

-İyi Günler Bay Geyik.

-Hava ne güzel değil mi?

-Sanırım.

-Gerçekten yle.” Bay Geyik ile selamlaşan Bay kaplan burada da bıkkın resmedilmiştir.

“ Bakın şimdi, çocuklar lütfen yabani hayvanlar gibi davranmayın.” Koşan ocuk hayvanlara seslenen Bayan At’ın yanında da bıkkın resmedilmiştir.

“Gevşemek istiyordu.

Eğlenmek istiyordu.

O.. yabani olmak istiyordu..” Bay Kaplan bu sayfa da ise zgn resmedilmiştir.

Bay kaplan ormana gittikten sonra mutlu resmedilmiş daha sonraki sayfa da ise yine özgünlüğü belirtilmiştir. Bay Kaplan duygusaldır.

“Ama Bay Kaplan yalnızdı. Arkadaşlarını zliyordu. şehri zliyordu. Evini zliyordu.”

İstediği zaman ormana istediği zaman da şehre dönme cesareti göstermesi de cesaretli olduğunu gösterir.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: Hayır

İ ve diş mekân

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

“ Bay Kaplan böyle davranmaktan bıkmıştı.” cümlesinden ilk başta anlaşılın kibar olmak gibi görünse de kitabın sonunda ki sayfadan bıkmış olduğu durumun kibarlık değil esaret olduğu düşünülmektedir.

“Artık özgürdü, rahatlıkla kendi gibi davranabilirdi...Diğerleri de..”

3.3.4 Farklı ama aynı – Feridun Oral (Türkiye)

3.3.4.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Farklı ama Aynı

Yazar: Feridun Oral

Türkçe (Orijinal Dili: Türkçe)

Kitabın Ödül/ Başarısı: 2015 ÇGYD En İyi Resimli Çocuk Kitabı

3.3.4.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.4: Farklı ama Aynı Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: Hayvan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Erkek
3. Kitap kahramanının/larının cinsiyeti: Kadın

Doğduğunda ön bacakları tutmayan bir oğlak ve ona yardım eden çobanın hikâyesi anlatılmaktadır.

Başkahraman olan oğlağın cinsiyetine yönelik dişil ya da eril özellik resmedilmemiş olup, kitabın sonuna doğru erkek bir keçiyi kurtardığı çocukları olduğu ve onları emzirdiği için dişi oğlak olduğu anlaşılmaktadır.

“...Bir gün dağdaki yamaçta otlarken, erkek bir keçiyi boynuzlarına dolanan bir sarmaşıktan kurtardı. O günden sonra iki keçi arkadaş oldular, birlikte dolaşır

otladılar. Birbirlerinden hiç ayrılmadılar. Bahar geldiğinde iki küçük yavru dünyaya getirdi...”

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Cinsiyetçi bir metin ya da toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da kalıp kullanılmamıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik(dişil/eril):
Hayır

Kitap kapağında siyah ve beyaz renklerinde iki yavru oğlak ve bisikletle koşan yarısı siyah yarısı beyaz renginde cinsiyetine vurgu yapılmayan bir keçi kırlarda resmedilmiştir.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Feridun Oral çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Evet

Kahramanın dışında sadece çoban resmedilmiştir. Çobanın cinsiyeti de erkektir.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Hayır

Karakterle ilişkilendirilmiş bir oyuncak olmamaktadır ayrıca çoban kaval ile resmedilmiştir.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Hayır

Dişi ve erkek hayvanlar hep birlikte kırlarla koşuyorlar.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

“Bir gün yamaçta otlarken, erkek bir keçiye boynuzlarına dolanan sarmaşıktan kurtardı.”

Kahraman olan oğlağın son iki sayfaya kadar cinsiyetine yönelik belli başlı bir özellik belirtilmemiştir. Son sayfalarda erkek bir keçiye kurtardığı ve sonra ayrılmadıkları

yazıyor ve ardından da iki renkte yavrusunu beslerken resmedilmiştir. Genç keçinin dişi olduğu buradan belli olmaktadır.

Dişi keçi yavruları besliyor, onların beslenmesinden sorumlu.

“Onu kucağına aldı. Ön bacakları tutmuyordu bu haliyle yürümesi imkânsızdı.”

“ O akşamüstü dönüş yolunda durmaksızın meleyen küçük yavru, ağıla geldiklerinde çobanın kucağında uyuyakalmıştı.”

Çoban ise yürüyemeyeceğini anladığı oğlağı heybesinde taşıyor ve ona yardımcı olmak için oğlağın kendi basına hareket etmesini sağlayacak bisiklete benzer bir icat yapmaktadır.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet:

Giyimlerde cinsiyetçi bir yapı bulunmamaktadır. Çoban olan erkek karakter kot pantolon, tarçın deri renk arası üst giymiştir. Güneşten korunmak için hasır şapka ve sırtında da heybesi bulunur. Hayvanlarda dişil veya eril özellik gösteren hiçbir vurgu bulunmamaktadır.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Evet

Çoban (erkek) hasır şapka, heybe çanta, kot pantolon ve kazak

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Evet

Erkek olan karakterin mesleği çobandır.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Dişi keçi daha önce de bahsedildiği gibi erkek keçiyi sarmaşıklardan kurtarmıştır. Yardımseverdir. Çocuklarını besler, sorumluluk sahibidir.

Yine daha önce belirtildiği gibi çoban yeni doğan yürüyemeyen oğlağı kucağına alır, günlerce heybesinde taşır ve onun rahatça hareket edebilmesi için tekerlekli bir düzenek oluşturur. Çobanın merhametli, yardımsever ve akıllı olduğu düşünülmektedir.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: Evet

Erkek çoban ve dişi- erkek hayvanlar dış mekânda resmedilmiştir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kitabın iç kapağında yazar “ bütün çocuklara” olarak ithaf etmiştir.

Kitabın iç kapağında sürü ayak izlerinin yanında çobanın da ayak izleri var çünkü kahraman oğlağın ayakları basmıyor ve çoban onu her yere heybesinde götürüyor son iç kapakta ise çobanın ayak izleri yerine daha çok oğlak ayak izleri var. Çoban ona yürüebilmesi için bir bisiklet yaptığı için artık çobandan bağımsız olduğu ayak izlerinden resmedilmiştir.

Kitap kapağında ve içeriğinde oğlak ve yavrular resmedilmiştir. Ancak ana karakter oğlak olduğu kadar ayaklarının üzerinde duramayan bir oğlağı diğerlerinden ayırmayan ve yardımcı olan çobanında baskın karakterlerden biri olduğu düşünülmektedir.

Oğlak ilk defa koşarken annesinin yanına gider.

“Melemeleri öyle yüksekti ki, sesinden herkes uyanmıştı. Hemen annesinin yanına gitti. Kanatlanmış küçük bir kuş gibiydi. Artık yürüyebiliyordu.”

Kitapta cinsiyet vurgusu hiç bir şekilde yapılmamış son sayfalara kadar oğlağın cinsiyeti dahi anlaşılmamaktadır. Hikâyenin son sayfasında kahraman keçi çocukları emzirirken baba olan keçiyi onların yanında değil uzakta otlanırken resmedilmiştir. Yani Anne çocuklarını emzirirken baba da kendi karnını doyurmaktadır.

Geleneksel olarak düşünülen çocuk bakımı anne rolündeki keçidedir.

3.3.5 Hayır! - Marta Altes (Avusturalya)

3.3.5.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Hayır! / No!

Yazar: Marta Altes

Türkçe (Orijinal Dili: İngilizce)

Çeviren: Karin Karakaşlı

Kitabın Ödül/ Başarısı: 2012 Kısa Liste (Shortlisted) kategorisinde Waterstones Çocuk Kitap Ödülü

2012 Nottingham Çocuk Kitap Ödülü

2012 Moonbeam Çocuk Kitapları Ödülleri Gümüş (Resimli Kitap, 4-8 Yaş Kategorisi)

2013 Brezilya Çocuk ve Gençlik Kitapları Orginazasyon Ödülü (FNLIJ 2013)

2014-2015 Des Incurruptibles Ödülü (Anaokulu Kategorisi)

2015 Fundación Cuatrogatos Ödülü

3.3.5.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.5: Hayır! Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: Hayvan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Kadın
3. Kitap kahramanını/larının cinsiyeti: Erkek

Kitap kahramanı olan köpeğin cinsiyeti erkektir.

“Ben çok çok iyi bir oğlanım. O kadar iyiyim ki ailem bana sürekli ismimle seslenip durur!” metinden anlaşılmasının yani boynundaki tasma rengi de mavidir. Evdeki maceralarından bahsederken evin küçük iki bireyi de hikâyede resmedilmiştir. Aile bireyleri arasındaki diyaloglar hikâyede yer almıştır.

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Cinsiyetçi bir metin ya da toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da kalıp kullanılmamıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril):
Hayır

Kitap kapağında cinsiyete yönelik belirgin bir vurgu yapılmamaktadır, ağzında çiçek olan iki ayaklarının üzerinde duran boynunda mavi tasma olan bir köpek resmedilmiştir.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitapta erkek olan köpeğin tasmaları mavi renk olup, iç kapağın arkasındaki künye bilgilerinin olduğu kapakta mavi renk ile kaplanmıştır. Kitapta köpeğin ailesindeki kız ve erkek çocuklarında ise kıyafetler kırmızı ve mavi ağırlıktadır. İnsan kıyafetlerinde cinsiyetçi vurgu resmedilmediği düşünülmektedir.

Erkek çocuğun elinde kırmızı pelüş ayı bulunmaktadır, aynı pelüş ayı daha önce çocukların odasında resmedilmiştir ve kırmızı pelüş ayı oyuncağın yanındaki yatak ve masa lambası mavi renktedir.

Kız çocuğuna ait düşünülen yatakta ise lamba kırmızı ve yatak örtüsü kırmızı sarı puantiyelidir. O yatağın üzerinde de kız çocuğuna ait olduğu düşünülmekte olan mavi pelüş tavşan oyuncağı bulunmaktadır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Marte Altes çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Hayır

Kahramanın dışında kız ve erkek çocuğu da resmedilmiştir ancak ikisi de köpeğin yanındayken gösterilmiş. Köpeğin yaptığı yaramazlıklara hayır derler ve ikisinin de surat ifadeleri üzgün ve bıkkındır. Yani cinsiyete yönelik bir ayırım yapılmadan köpeğin yaptığı yanlışlara aynı dönütü verdikleri resmedilmiştir.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Evet

Erkek çocuk kırmızı pelüş ayı ile resmedilmiştir. Daha önceki sayfaların birinde çocukların odasını köpek dağıtmış halde gösterilmiştir. O odada kırmızı pelüş oyuncağın olduğu yatak mavi renkte, yatağının yanındaki abajur mavi renkte ve duvarda kardeşi ve kendini çizdiği resimler asılıdır. Buradan çıkarımla erkek

çocuğunun kırmızı pelüş oyuncak ve boya kalemleridir. Aynı sayfanın yanındaki yatak ise erkek çocuğunun kız kardeşine ait olduğu düşünülmekte olup; yatak örtüsü rengi kırmızı puantiyeli, başucundaki abajur kırmızı ve yatağının üzerinde bulunana pelüş tavşan ise mavi renkte gösterilmiştir. Yine yatağının olduğu yerdeki duvarda da kız çocuğunun çizmiş olduğu düşünülen resimler asılıdır. Buradan yapılan çıkarımla ise kız çocuğunun oyuncakları mavi pelüş ve boya kalemleridir.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Hayır

Çocuklar için resim çizmek bir oyundur. Kitapta kız ve erkek çocuğunun duvarlarında ve mutfağında çizilmiş resimler mevcuttur. Ayrıca pelüş oyuncakları bulunan çocukların onlarla da oynadığı düşünülmektedir.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Hayır

Kitapta kahraman dışında dişil eril cinsiyetle bir eylem belirtilmemiştir.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet: Hayır

Köpeğin ailesindeki kız ve erkek çocuklarında kırmızı üst ve altlarına mavi pantolon-tayt giyilmiş olarak resmedilmiştir. Erkek çocuğunun elinde kırmızı pelüş oyuncak vardır. Askıda köpeğin yere düşürdüğü çamaşırlar rengârenktir.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Hayır

Kitapta kullanılan tek aksesuar erkek köpeğin boynundaki mavi renk tasmadır. Cinsiyetle ilişkilendirilmemiştir.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Hayır

Kitapta hiçbir meslek belirtilmemiştir.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Erkek köpek iyi bir oğlan olduğunu kanıtlamak için ailesine sürekli yardım etmeye çalışmaktadır.

“Bahçede define aramalarına yardımcı olurum.”

“Yatmadan önce yataklarını ısıtırım.”

“Gazetelerini düzenlerim...”

Özgüvenlidir; “Acıktığımda yemeğimi kendim yerim.”

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekan: Evet

Kitapta erkek köpek iç ve dış mekanda resmedilmiştir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kitabın ilk ve son iç kapaklarında köpeğin yaptıkları eylemler resmedilmiştir. Künyenin yazdığı sayfada ise renk mavi ile kaplanmıştır.

Kitabın arka duvar renginde ağırlık olarak mavi kullanılmıştır.

İyi olmak için çabalayan ancak ailesi tarafından yanlış yaptığı için sürekli “hayır!” olarak seslenen köpeğin kendi adını Hayır sanmasını resmedilmesinden oluşmuştur.

Kitap kapağında köpeğin ön yüzü, son kapağında ise köpeğin arka kısmı çizilmiştir.

Yazar kitabı “ KÖPEĞİM FLOC’A, aileme, arkadaşlarıma ve bu yıl tanıdığım bütün o muhteşem insanlara.” Diye ithaf etmiştir.

Kitabın orijinalinde tasmada “SPIKE” yazılmıştır. Kendi köpeğini resmetmesine rağmen köpeğinin adını kullanmamış olduğu görülmektedir. Spike yurt dışında kullanılan erkek köpek isimlerinden yaygın olanlarından biridir.

3.3.6 Hiçbir şey yapmama günü – Beatrice Alemagna (Fransa)

3.3.6.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Hiçbir şey Yapmama Günü / Un Grand Jour De Rien

Yazar: Beatrice Alemagna

Türkçe (Orijinal Dili: Fransızca)

Çeviren: Rüzgar Rumi

Kitabın Ödül/ Başarısı: 2017 New York Şehir Kütüphanesi En İyi 10 Çocuk Kitabı Seçkisi (ABD)

2017 New York İllüstratörler Topluluğu Altın Madalya

2017 Fransa Molins İllüstrasyon Büyük Ödülü

2017 Fransa Landerneau En İyi Çocuk Kitabı Ödülü

2018 English Association En İyi Çocuk Kitabı Ödülü

3.3.6.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.6: Hiçbir şey Yapmama Günü Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: İnsan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Kadın
3. Kitap kahramanının/larının cinsiyeti: Erkek

Kitapta kahramanın cinsiyetine yönelik oğlum kızım gibi bir unvan vurgulanmamıştır ancak kıyafetlerden ve aynada kendisini gülümseyen babasına benzetmesinden erkek olduğu düşünülmektedir.

‘...İliklerime kadar ıslanmış bir halde eve koştum, yağmurluğu çıkardım ve aynaya baktım. Vay be! Bana gülümseyen gözlerle bakan babam mıydı o? ...’

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Cinsiyetçi bir metin ya da toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da kalıp kullanılmamıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril): Hayır

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitapta cinsiyetçi renk seçimi bulunmamaktadır. Erkek kahramanın giydiği fosforlu yağmurluk dışında her şey pastel tonlarında resmedilmiştir.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Beatrice Alemagna çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Evet

Anne vardır. Masa başında bilgisayarda iş yaparken resmedilmiştir.

“...Annem masasının başında sessizce çalışırken, ben Marslıların canına okuyordum...”

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Evet

Erkek çocuk tablet ile ilişkilendirilmiştir.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Daha önce de belirtildiği gibi “...Annem masasının başında sessizce çalışırken, ben Marslıların canına okuyordum...” cümlesinden çocuğun tablette Marslılarla alakalı savaş oyunu oynamakta olduğu anlaşılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolü algısında tablette kız çocukları bebek giydirme oynarken, erkek çocukları genellikle savaş oyunu oynamayı tercih etmektedirler. Bu durumda toplumsal cinsiyet algısına göre kalıplaşmış bir resmedilmiştir. Ancak daha sonra tableti suya düşürdükten sonra ormanda dünyaya ait güzellikleri keşfederken resmedilmiştir.

“... Bir ağaca tırmandım ve gözlerimin görebildiği en uzak noktaya baktım. Temiz havayı içime çekip ciğerlerime doldurdum. Tıpkı orman hayvanları gibi ağaçların dallarından süzülen yağmur damlalarını içtim. Daha Önce hiç görmediğim böceklerle tanıştım. Bir kuşla sohbet ettim. En muhteşem çamur sıçrayışımı yaptım. Bir cam kadar şeffaf taşlar topladım, dünyaya onlar içinden baktım. Neden bunları daha önce yapmamıştım ki? ...”

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Anne bilgisayarda çalışıyor, tableti elinden düşürmeyen çocuğuna kızıyor ancak ıslanan çocuğu ile şefkatle ilgileniyor olarak resmedilmiştir. Günümüz toplumda iş dünyasında kadının yeri ne kadar artış olsa da yine çocuk bakımında ilk görevlendirilecek ebeveyn anne olarak düşünölmektedir.

‘‘ Annem bana dođru dđnđp homurdandı, ‘Gđnlerdir aynı Őey! Artık Őu elindeki oyunu bırakmaya ne dersin? Bugđnđ de mi hićbir Őey yapmama gđnđ olarak gećireceksin?’ haklıydı! Canım hićbir Őey yapmak istemiyordu! Her zamanki gibi tableti elimden aldı ve sakladı.’’

‘‘Ooo! Sırılıklıam olmuŐsun, haydi gel kuruluyayım seni... ‘bir havlu aldık ve mutfağa gećtik...’’

Çocuk tablet oynuyor miskin ve sıkılđan ancak tableti bıraktıktan sonra neşeli ve atılđan olarak resmedilmiştir.

Kadın çalıŐsa bile çocuk bakımı ve ilgisi konusunda ilk gđrevlendirilen kişi konumunda dđŐđnđlmektedir.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet

Giyimlerde baskın bir cinsiyetçi yapı bulunmamaktadır. Anne ve erkek çocuğu kot pantolon, yeşil kazak giymiŐlerdir. Annenin kazağı hafif kđrkđmsđ gibidir renkler koyu pastel tonlarındadır. Eve girerken giydikleri yağmurlukta ise erkek çocuğunun fosforlu turuncu iken anneninki pastel siyah tonlarında resmedilmiştir.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Evet

Erkek çocuk gđzlđk takarken resmedilmiŐtir, anne ise hićbir aksesuar kullanılmamıŐtır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Evet

Anne iş kadımı da olsa çocuğunun bakımı ile ilgilenir olarak resmedilmiştir.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

‘‘Annem bana dođru dđnđp homurdandı: Gđnlerdir aynı Őey! Artık Őu elindeki oyunu bırakmaya ne dersin? Bugđnđ de mi hićbir Őey yapmama gđnđ olarak gećireceksin?’

Haklıydı! Canım hićbir Őey yapmak istemiyordu!

Her zamanki gibi tableti elimden aldı ve sakladı

Her zamanki gibi onu buldum ve dışarı çıktım...” Bu cümleden annenin çocuk için endişelendiği, ona kurallar koymaya çalıştığı ama çocuğun kurallara tamamen uymadığı bir durum anlatılıyor. Geleneksel anne rolünde de çocukları yetiştirmeye çalışan birincil kişi anne olarak gösterilir. Burada anne ne kadar çocuğun tabiriyle homurdanıyor gösterilse de çocuğunun kurallara sürekli uymadığı için çok sert bir şekilde davrandığı düşünülmemektedir.

Ayrıca ancak ıslanan çocuğu ile şefkatle ilgileniyor olarak resmedilmiştir. Annenin başta homurdanan ancak daha sonra şefkatle yaklaşan biri olarak gösterilmesi çocuğun bakış açısının değişmesinden sonra farklı algılanma olarak da düşünülebilir.

“Annem masanın başındaydı, hala yazıyordu, fakat şimdi bambaşka görünüyordu, tıpkı dışarda gördüğüm canlılardan biri gibi.”

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekan: Evet

Kadın iç mekân, erkek çocuk hem iç hem dış mekanda resmedilmiştir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kitapta göze çarpan en baskın renk fosforlu turuncu yağmurluktur. Kitabın iç kapakları olan ilk ve son sayfalarda tamamen fosforlu turuncu renk ile kaplanmıştır.

Anne ve çocuk birlikte resmedilmiş baba metinde bahsedilmiş ancak resim olarak birlikte çizilmemiştir.

“Babamı özlemiştim, o da burada olsa bana etrafi gezdirebilirdi.”

Çocuk dünyadaki güzellikleri fark edip mutlu olduktan sonra aynada babasının ona mutlu olarak baktığını görmüştür. Babasının hasretini çekmekte olduğu düşünülmektedir.

Hikâyenin başında sıkılan ve pasif olarak resmedilen çocuğun annesi de çirkin resmedilmiş ve çocuk annesinin onla konuşmasını homurdandı olarak tarif etmiştir.

Hikâyenin sonunda ise mutlu olmaya başlayan çocuğun annesini güzel bir kadın olarak resmedilmiştir.

“Annem masanın başındaydı, hala yazıyordu, fakat şimdi gözüme bambaşka görünüyordu, tıpkı dışarda gördüğüm canlılardan biri gibi...”

3.3.7 Nokta –Peter H. Reynolds (Amerika)

3.3.7.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Nokta / The Dot

Yazar: Peter H. Reynolds

Türkçe (Orijinal Dili: İngilizce)

Çeviren: Oya Alpar

Kitabın Ödül/ Başarısı: Nokta adlı eserinin film versiyonu 2005 yılında Amerikan Kütüphaneciler Derneğinin üstün eserlere verdiği Carnegie Madalyası’nı kazanmıştır. Ayrıca aynı yıl “Çocuklar İçin En İyi Video Film Ödülü”nü almıştır.

2004 The Christopher Ödülü’nü de almıştır.

3.3.7.2 Eserin Çözümlemesi

Çizerge 3.7: Nokta Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: İnsan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Erkek
3. Kitap kahramanın/larının cinsiyeti: Kadın

Kitabın ana karakteri olan kız çocuğunun resim öğretmeni ile aralarında geçen diyaloglar resmedilmiştir.

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Metinde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlara yer verilmemiştir.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril): Hayır

Kitap kapağında basit bir çizimle siyah beyaz çizilmiş bir dağınık küt saçlı, şort giymiş bir çocuk uzun bir fırça ile büyük bir yuvarlak resmi boyamaktadır. Üzerinde de nokta yazmaktadır.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitabın tamamında tüm karakterler için cinsiyete vurgu yapan bir renk seçimi bulunmamaktadır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Peter H Reynolds çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Evet

Kahramanın dışında bir öğretmen ve bir erkek çocuğu ile diyaloglara yer verilmiştir. Öğretmen uzun kıvrıkcık saçlı bir kadındır, Vashti'nın yanına gelen erkek çocuğu ise metinde de belirtilir.

“Vashti, küçük bir erkek çocuğunun kendisine baktığını fark etti.”

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Evet

Karakter kitabın başında ve sonunda resim çizerken boyaları ve resimlerini yaparken çizilmiştir. Resim çizmek çocuklar için aynı zamanda bir oyundur. Dolayısıyla boyaları ve diğer materyalleri burada çocuğun oyuncakları olacaktır.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Kitabın metninde çocuk oyun oynadığını beyan etmemektedir ancak resim yaparken resmedilmiştir. Resim çizmek aynı zamanda çocuk için bir oyundur. Vashti Resim yaparken resmedilmiş ve metinde belirtilmiştir. Ancak bu resimlerde hep nokta çizer ya da boyar.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Öğretmen resim yapmayan öğrencisine mizahi bir şekilde yaklaşmış, onun ilgisini çekmiş ve yaptığı işi önemsemıştır. Kitapta belirtilen kız ve erkek çocukları da resim yapmaktadır.

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet:

Giyimlerde cinsiyetçi bir yapı bulunmamaktadır. Kitabın ana karakteri olan Vashti'nın cinsiyetinin kadın olduğu resimlerden değil isminden anlaşılmaktadır.

Kitaptaki bütün insan resimleri siyah beyaz tonlarındadır. Öğretmenin kıyafetinin masadan dolayı sadece üstü görünmektedir. Diğer kız ve erkek çocukları ayırt edilemeyecek kadar aynı giyinmişlerdir. Hepsinde kısa pantolon ve uzun kollu üst resmedilmiştir.

Sergi de resmedilen erkek pantolon ve üst, sergide diğer resmedilen yaşlı kadın ise etek ve benzer bir üst giymiştir.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Evet

Kitabın resimlerinde kız çocuğunun cinsiyetini vurgulayacak herhangi bir aksesuara rastlanmamıştır ancak öğrenimde belli belirsiz kolye resmedilmiştir. Öğretmen gözlük kullanmaktadır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Evet

Kitapta bahsedilen tek meslek öğretmenliktir. Kitapta resmedilen cinsiyet kadındır.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

Resim çizmeyen öğrencisi ile mizahi sohbet edip onu yüreklendiren teşvik edici bir karakterde olan öğretmen ile öğrendikleri ile başkasını teşvik eden öğrencisi de aynı tutumu sergilemektedir.

‘‘Vashti'nin öğretmeni eğilip boş kâğıda baktı.’Aaa! kar fırtınasına yakalanmış bir kutup ayısı!.’Vashti, ‘Çok komik ama ben resim YAPAMIYORUM.’ Dedi.’’

Başta sinirli ve özgüvensiz olan kız çocuğu resim yaptıkça heveslenmiş ve özgüveni artmıştır.

“Öğretmeni gülümsedi.

‘Bir nokta yap bakalım, o seni nereye götürecek. ’ dedi.

Vashti boya kalemini elini aldı. Öfkeli bir şekilde boş kâğıdın ortasına bir nokta yaptı.

‘İşte’ dedi öğretmenine.”

Öğretmeni dikkatlidir.

“Öğretmeni kâğıdı eline alıp, dikkatlice inceledi. ‘Hımmm.’ diye mırıldandı.”

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: Evet

Okulda resmedildiği düşünülen resimlerde kadın erkek cinsiyet ayırt edilmeden herkes iç mekanda bulunmaktadır.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Kahraman olan çocuğun kız olduğu metinden anlaşılmaktadır. Saçlar, kıyafetler hepsi birbirine benzer. Kitapta sadece bir kadın yaşlı ve eteklidir. Kız ve erkek çocukları metinden bahsedilmektedir. Kız çocuğunun adından, diğer çocuğunda metinde belirtilmesindedir. “Vashti, küçük bir erkek çocuğunun kendisine baktığını fark etti.”

Kitabın iç kapağında; “Bu kitabı, resim yapmam için beni yüreklendiren 7. Sınıftaki matematik öğretmenim Bay Matson’a ithaf ediyorum.” Demiştir. Ancak çizimlerde onu yüreklendiren öğretmen kadın olarak resmedilmiş, orijinal metinden de kadın (she) olarak teyit edilmiştir.

3.3.8 Öpücük ne renktir? – Rocia Bonilla (İspanya)

3.3.8.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Öpücük Ne Renktir? / De qu color es un beso?

Yazar: Rocia Bonilla

Türkçe (Orijinal Dili: İspanyolca)

Çeviren: Müren Beykan

Kitabın Ödül/ Başarısı: İspanya Eğitim Kültür ve Spor Bakanlığı tarafından düzenlenen; 2016 Yılım En İyi Kitaplaşan Çocuk ve Gençlik Kitapları İlk Üç Çocuk Kitabı Seçkisi

3.3.8.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.8: Öpücük Ne Renktir? Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: İnsan
2. Kitap yazarı cinsiyeti: Kadın
3. Kitap kahramanın/larının cinsiyeti: Kadın

Kitabın ana karakteri kadındır. Ancak cinsiyeti net olarak çizimlerden anlaşılmamaktadır. Kahraman adını söylediğinde cinsiyetinin kadın olduğu anlaşılmaktadır.

“Benim adım Monika, ama herkes Minimoni der bana.”

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

Cinsiyetçi bir metin ya da toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da kalıp kullanılmamıştır.

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril): Hayır

Kitabın kapağında uzun siyah beyaz çizgili kıyafet, siyah pantolon ve siyah ayakkabılar giyen; saçları kız ve erkek çocuklarının da kullanabileceği boyda bir çocuk resmedilmiştir. Çocuğun elinde fırça olup çocuk düşünürken çizilmiştir. Çocuğun etrafında rengârenk boyalar bulunmaktadır.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitapta bütün renkler kullanılmış, ön plana çıkan ya da vurgulanan hiçbir cinsiyetçi renk kullanılmamıştır. Hatta her rengin sevdiği ve sevmediği somut soyut örnekleri

verirken, pembe rengine geldiğinde; ‘‘Perilerden de, prenseslerden de hiç hoşlanmam ben!’’ diye belirtilmiştir. Genellikle toplumsal cinsiyet algısında ufak kız çocukları pembe renge, prenses ve perileri çok severken Monika bu durumun tam tersi bir ifade kullanmıştır.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Rocio Bonilla çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Evet

Anne vardır. Monika’ya öykü anlatır.

‘‘ Kırlangıçları, çilekli kekleri ve annemin bana anlattığı öyküleri dinlemeyi çok severim...’’

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Evet

Monika’ nın kırmızı bisikleti, kendi kıyafetine benzer kıyafet giydirilmiş pelüş tavşanı ve rengarenk boya kalemleri, fırçaları bulunmaktadır. Çocuklar için resim yapmak bir oyundur ve boya kalemleri de onların oyuncaklarıdır.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Evet

Hızlı bisiklet sürmek, resim yapmak olarak belirtilmiştir.

‘‘ Bisikletime atladığımda rüzgardan hızlı sürerim!’’

‘‘Bütün bunlardan çok çok daha fazla sevdiğim şeyse.. RESİM YAPMAK!!!’’

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Evet

Monika öykü dinler, hızlı bisiklet sürebilir, çiçeklerin bakımı ile ilgilenir ve güzel sözler söyleyebilir. Resim yapmayı çok sever. Sorumluluklarını yerine getirir. ‘‘...annemin anlattığı öyküleri dinlemeyi severim. Evde balkondaki çiçeklerin bakımını ben yaparım, çünkü onları sulamaya ve hızlı büyüsünler diye onlara güzel şeyler söylemeye bayılırım.’’

Gerektiğinde yetişkinlerden destek isteyebilir. “Anneeee! Öpücükler ne renk olur, sen biliyor musun?”

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet

Kitapta gösterilen tek kıyafet Monikanın tişörtü, pantolonu ve ayakkabılarıdır. Tişörtü siyah beyaz çizgili ve pantolonu da siyahtır. Ayakkabıları da aynı şekilde siyah beyazdır. Monika'nın bazı sayfalarda yanında resmedilen tavşan pelüş oyuncağının kıyafeti de aynı Monika gibi siyah beyaz çizgilidir. Kitabın son sayfasında resmedilen anne de ise sadece suratı çizilmiş görülen bir kıyafet yoktur.

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Hayır

Kitapta hiçbir aksesuar kullanılmamıştır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Hayır

Kitapta hiçbir meslek belirtilmemiştir.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Evet

“...Güzel Şeyler söylemeye bayılırım” cümlesinde kibar,

“Çiçeklerin bakımını ben yaparım...” cümlesinden sorumluluk sahibi,

“...bisikletime atladığımda rüzgardan hızlı sürerim...” cümlesinden özgüvenli,

“Öpücük ne renk olabilir?” cümlesinden sonra bütün renklerde öpücüğün anlamını ararken anlatılmıştır buradaki yaptıklarından ise akıllı ve araştırmacı kişilik özelliklerini barındırdığı düşünülebilir.

Ayrıca tüm kitap boyunca resmedilmeyen anne, çocuğunun ihtiyacı anında ortaya çıkmış ona şefkatle sorusunun cevabını bulmak için öpücük kondurmuştur. Bu olaydan da annenin şefkatli ve yardımcı kişilik özelliğinde olduğunu anlayabiliriz.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekan: Evet

Monika iç ve dış mekanda da resmedilmiştir.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Hikâye başlamadan önce yazar kitabını; ‘‘Dünyanın yerinde durmayan tüm Minimoniler’ine, özellikle de benim Minimon’im olan Monika Mercader’ e’’ ithaf etmiştir. Aynı ismi ve karakter özelliğindeki kişi kitabındaki ana karakter olduğu düşünülmektedir.

Hikaye de çocuk annesi ile yaptığı eylemlerden bahsetmiş ve yardıma ihtiyacı olduğunda yine sorusunu annesine yönelttiği görülmektedir. Baba resmedilmemiş ve metinde de bahsedilmemiştir. Anne çocuğuyla birlikte resmedilmemiş olsa da çocuğun ihtiyacı halinde hemen ortaya çıkan ve ona şefkatle yardımcı olandır.

Kitabın iç kapağı siyah beyaz Monika’nın resim çizerken ki halleri ile donatılmıştır.

Hikaye boyunca öpücüğün rengini bulmaya çalışan Monika, annesi onu öptüğünde gökkuşağına benzer bütün renkler hayalinde canlanmıştı. Hiçbir renk ayırt edilmemiş olup hepsine aynı oranda kitapta yansıtıldığı görülmektedir.

3.3.9 Yüzyüz – Leo Lionni (İngiltere)

3.3.9.1 Eserin künye bilgileri

Kitabın Adı: Yüzyüz / Swimmy

Yazar: Leo Lionni

Türkçe (Orijinal Dili: İngilizce)

Çeviren: Kemal Atakay

Kitabın Ödül/ Başarısı: 1963 Caldecott Onur Kitabı

1963 New York Times Yılın En İyi Resimli Kitabı

1963 ALA Dikkate Değer Kitap

2012 Scholastic Parent& Child Çocuklar İçin En Harika Yüz Kitap Seçkisi

3.3.9.2 Eserin çözümlenmesi

Çizerge 3.9: Yüzyüz Toplumsal Cinsiyet Çözümlemesi

1. Kitabın Türü: hayvan

2. Kitap yazarı cinsiyeti: Erkek

3. Kitap kahramanın/larının cinsiyeti: Cinsiyetsiz Kahraman

4. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlar: Hayır

5. Kitap kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin bir özellik (dişil/eril):

Yoktur. Kitap kapağında suluboya tekniği ile resmedilmiş deniz altında bulunan kırmızı küçük balıklar ve siyah küçük balık olan Yüzyüz vardır.

6. Kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi: Hayır

Kitapta cinsiyetçi renk seçimi bulunmamaktadır. Kitap deniz altında geçtiği için ağırlıklı renk tonu mavidir ancak bu denizi resmettiği içindir.

7. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi yapı: Hayır

Kitabın yazarı ve çizeri olan Leo Lionni çizimlerinde cinsiyetçi bir yapı kullanmamıştır.

8. Kahramanın dışında cinsiyete ilişkin roller: Hayır

Kitabın çevirinde cinsiyete ilişkin bir rol bulunmamaktadır ancak kitabın orijinal dilindeki basımda küçük balıklar için sisters brothers olarak seslenmiştir. Türkçesinde de cinsiyete yönelik bir unvan kullanılmamıştır. Güçlü korkutucu olan Tuna balığı için ikinci bahsedilişte zamir olarak he yani erkek olduğu belirtilmiştir.

9. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oyuncak: Hayır

Kitapta resmedilmiş hiçbir oyuncak bulunmamaktadır.

10. Karakterlerle ilişkilendirilmiş oynanan oyun: Hayır

“Derken, Yüzyüz tıpkı kendini sürüsüne benzeyen bir minik balıklar sürüsü görmüş. Balıklar, kayaların ve yosunların koyu karanlığına gizlenmiş, öylece duruyorlarmış.

‘Hadi gidip yüzelim, oyun oynayalım, neler varmış GÖRELİM!’ demiş Yüzyüz mutlulukla.”

Cinsiyetsiz kahraman olan Yüzyüz yüzmeyi ve denizde dolaşmayı bir oyun olarak görmektedir.

11. Cinsiyete ilişkilendirilmiş eylem: Hayır

Cinsiyetsiz kahraman olan Yüzyüz diğer balıklardan hızlı olarak daha yetenekli olduğu düşünülmektedir.

“İçlerinden yalnızca biri, midye kabuğu gibi siyahmış. Bu siyah olan, kardeşlerinden daha hızlı yüzüyormuş. Adı Yüzyüz’müş.”

“Kara bir günde, hızlı, kızgın ve çok aç bir ton balığı, dalgaların arasından ok gibi fırlamış. Minik kırmızı balıkların hepsini bir lokmada yutuvermiş. Bir tek Yüzyüz kaçabilmiş.”

12. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş kıyafet: Hayır

13. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuar: Hayır

Kitabın resimlerinde balıklarda kıyafet ya da aksesuar bulunmamaktadır.

14. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş meslek: Hayır

Kitapta meslek hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

15. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliği: Hayır

Cinsiyetsiz kahraman olan Yüzyüz diğer balıklardan hızlı olarak daha yetenekli olduğu düşünülmektedir.

“İçlerinden yalnızca biri, midye kabuğu gibi siyahmış. Bu siyah olan, kardeşlerinden daha hızlı yüzüyormuş. Adı Yüzyüz’müş.”

“Kara bir günde, hızlı, kızgın ve çok aç bir ton balığı, dalgaların arasından ok gibi fırlamış. Minik kırmızı balıkların hepsini bir lokmada yutuvermiş. Bir tek Yüzyüz kaçabilmiş.”

“Derin sularda yüzerek uzaklaşmış. Korkuyormuş, yalnız ve çok üzgünmüş.”
cümlesinden arkadaşlarının başına gelen kötü olaydan dolayı üzüldüğünü ve korktuğunu anlıyoruz.

‘‘Yüzyüz uzun uzun düşünmüş. Sonra bir daha düşünmüş.

Birden ‘Buldum!’ demiş.

‘Hep birlikte denizdeki en büyük balık gibi yüzeceğiz!’’’ cümlesinden ise sorunlar karşısında vazgeçmediği ve çözümler aradığı anlaşılmaktadır.

16. Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekân: Dış mekân

Dış mekân denizin içinde yüzüyorlar.

17. Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi kitap: Hayır

Genel anlamda değerlendirildiğinde cinsiyetçi bir kitap olmadığı düşünülmektedir.

18. Sıra dışı bulgular:

Not: Eserin orijinalinde Yüzyüz için kullanılan sıfat erkeklere ait olan he dir. Burada Yüzyüz karakterinin erkek olduğundan bahseder ancak Türkçesinde metin dilinde erkek olduğuna dair hiçbir yazı yazmamaktadır. Kitabı orijinalindeki ‘‘His name was Swimmy’’ cümlesinden Yüzyüz’ü erkek cinsiyet olarak ele alındığı görülmekte ancak yorumlama çevirilerine göre yapılmaktadır.. Tuna balığı için de ikinci zamir kullanımında ‘he’ diye hitap edilmiştir.

Erkek ton balığı; aç, hızlı ve kızgın olarak metinde bahsedilmiştir.

Yapılan araştırmalarda eski tarihlerde yazılan kitaplarda cinsiyet belirtilmediği sürece kitaptaki cinsiyetsiz karakterlere he sıfatıyla seslenildiğini daha sonra toplumsal cinsiyet yargısına göre bu durumun cinsiyetçi bulunulduğu ve yeni yazılan kitaplarda artık kullanılmadığı görülmüştür. İncelenen kitabın çevirisi günümüz şartlarına göre düzenlenmiş ve araştırmada bu çeviri hale dikkate alınmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Araştırmacının son haline getirdiği ölçütlere bağlı olarak iki farklı uzman tarafından bütün kitaplar incelenmiştir. Aynı anda farklı uzmanlar tarafından yapılan analizler, Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği uyum yüzdesi formülü kullanılarak

karşılaştırılmıştır. Görüş birliği ve görüş ayrılığı sayılarının tespit edilerek güvenirlüğün hesaplandığı formül şu şekildedir:

$$\text{Uyum Yüzdesi} = (\text{Görüş Birliği}) / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100$$

Bu karşılaştırma sonrası kodlayıcılar arası güvenilirlik oranı %94 olarak bulunmuştur. Elde edilen yüzdeler, kodlamanın güvenilir olduğunu doğrulamaktadır (Miles ve Huberman, 1994). Analizler, hem nitel olarak hem de nicel olarak kıyaslamaya olanak sağlayacak halde yapılmış ve ulaşılan ortalama puanlar, her bir kitabın karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde tablolar halinde sunulmuştur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Eserlerin Ayrıntılı Analizi

Çalışmada yer alan eserler çoklu uzman görüşü alınarak oluşturulan Okul öncesi çocuk kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirme Formu sorularına göre başlıklar halinde tek tek incelenmiştir. Çalışmanın verilerin toplanması kısmında yer alan (Tablo 3.2) eserlerin ayrıntılı analizi ve yer alan ana başlık sorularına toplumsal cinsiyet çözümlemesi yapılmıştır.

Tablo 4.1: Kitabın Kahramanının Temsil Ediliş Biçimi

	N	F	%
İnsan	9	3	33,3
Hayvan	9	3	33,3
İnsanlaştırılmış hayvan	9	3	33,3
İnsanlaştırılmış obje	9	0	0

Tablo 4.1. Kitabın Kahramanlarının Temsil Ediliş Biçimine göre kahramanların %33.3 ü insan, %33.3 ü hayvan, %33.3 ü de insanlaştırılmış hayvandır.

Tablo 4.2: Kitabın Yazarının/ Çizerinin Cinsiyeti

	N	F	%
Kadın	9	5	55,5
Erkek	9	4	44,4

Tablo 4.2 Kitabın Yazarlarının Cinsiyetlerine göre yazarların aynı zamanda çizerlerin %55,5 i kadın, %44.4 ü erkektir.

Tablo 4.3: Kitabın Kahramanlarının Cinsiyeti

	N	F	%
Kadın	9	4	44,4
Erkek	9	4	44,4
Cinsiyetsiz Kahraman	9	1	11,1

Tablo 4.3 Kitabın Kahramanlarının Cinsiyetine göre %44.4 ü kadın, %44.4 ü erkek ve %11.1 i de cinsiyetsiz kahraman olarak resmedilmiştir. İki kadın yazar iki kadın ana

karakter, üç kadın yazar ise üç erkek ana karakter resmetmişlerdir. İki erkek yazar iki kadın ana karakter, bir erkek yazar bir erkek ana karakter ve kalan bir erkek yazarda cinsiyetsiz kahraman resmetmişlerdir.

Tablo 4.4: Kitap Metninde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kavramların Oluşu

	N	F	%
Kavram Vardır	9	-	0
Kavram Yoktur	9	9	100

Tablo 4.4 Kitap Metninde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kavram oluşuna göre değerlendirildiğinde incelenen hiçbir kitabın metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bulunmadığı görülmüştür.

Tablo 4.5: Kitap Kapağında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dişil / Eril özellik bulundurma

	N	F	%
Dişil	9	-	0
Eril	9	1	11,1
Dişil/Eril Özellik Taşıma Yok	9	8	88,8

Tablo 4.5 Kitap Kapağında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Dişil / Eril özellik bulundurmaya göre incelenen kitapların sadece birinde eril özellik olan papyon, takım elbise ve uzun fötr şapkaya rastlanmıştır.

Tablo 4.6: Kitapta Cinsiyete Yönelik Renk Seçimi

	N	F	%
Dişil	9	-	-
Eril	9	-	-
Cinsiyete Yönelik Renk Seçimi Yok	9	9	100

Tablo 4.6 Kitapta Cinsiyete Yönelik Renk Seçimine göre incelenen hiçbir kitapta cinsiyete yönelik renk seçimi kullanılmamış hatta incelenen kitaplardan ‘‘Hayır’’ da kız çocuğunda mavi tavşan pelüş oyuncak, aynı kitapta erkek kardeş figüründeki çizimde ise kırmızı pelüş ayı resmedilmiştir.

Tablo 4.7: Kitabın Resimlerinde Cinsiyetçi Yapı Bulundurma Durumu

	N	F	%
Kadın	9	0,5	5,5
Erkek	9	0,5	5,5
Cinsiyetçi Yapı Yok	9	8	88,5

Tablo 4.7 Kitabın Resimlerinde Cinsiyetçi Yapı Yok durumuna göre incelenen dokuz kitabın sadece bir tanesinin resimlerinde cinsiyetçi yapı bulunmaktadır. Bulunan cinsiyetçi yapı da kadın ve erkek cinsiyetçi yapılarına yer verildiği için frekans kısmına bir adet kitap eşit olarak paylaştırılmıştır.

Tablo 4.8: Kahramanın Dışında Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Roller

	N	F	%
Kadın	9	4	44,4
Erkek	9	1	11,4
İlişkilendirilmiş Rol Yok	9	4	44,4

Tablo 4.8 Kahramanın Dışında Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Rollerine göre incelenen kitaplarda kahramanın dışında ilişkilendirilmiş rollerin üç tanesi anne figüründe çocuğuyla ilgilenmektedir. Bunlardan bir tanesi çalışan bir kadını da resmeder. Bir tanesinde ise metinde belirtilmiş ancak resim olarak sadece kolu çizilmiştir. Resmedilen çocuk figürlerinde ise genellikle kız ve erkek çocuk ana kahramanın dışında eşit rollerde gösterildiği için tabloya eklenmemiştir. İncelenen Kitaplarda baba figürüne rastlanmamış; metinde bahsedilmemiş ve resimlerde çizilmemiştir. Ana Kahramanın dışında karşılaşılan tek erkek karakter ise çobandır.

Tablo 4.9: Kitapta Cinsiyetle Resmedilen Oyuncaklar

No	KİTABIN ADI	OYUNCAK	K	E	N
1	Acıkmadım ki	Boya Kalemi	x		
2	Aslan ve Kuş	Kızak	x		
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	-			
4	Farklı Ama Aynı	-			
5	Hayır	Kırmızı Pelüş Ayı			x
		Boya Kalemi	x	x	
		Mavi Pelüş Tavşan	x		
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	Tablet			x
7	Nokta	Boya Kalemi	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	Kırmızı Bisiklet	x		
		Pelüş Tavşan	x		
		Boya Kalemi	x		
9	Yüzyüz				

Tablo 4.9 Kitapta Cinsiyetle Resmedilen Oyuncaklara göre resmedilen oyuncaklar cinsiyetçi oyuncak özelliği taşımamaktadır. Kitaplarda gösterilen boya kalemlerinin % 75 i kız çocukları ile kalan %25 i erkek çocuk ile birlikte resmedilmiştir. Pelüş tavşanlar kız çocukları ile resmedilmiştir. Resmedilen bir pelüş tavşan ana kahraman olan kız çocuğu ile aynı siyah beyaz renkte resmedilmiş, diğeri ise mavi renktedir. Kırmızı pelüş ayı ise erkek çocuk ile resmedilmiştir. Kızak oyuncacı erkek ile resmedilmiştir. Kitaplarda resmedilen tablette oyuncak olarak listeye eklenmiştir. Tablet oyuncacıma sahip olan karakter ise erkek çocuktur.

Tablo 4.10: Kitabın Karakterleri İle İlişkilendirilmiş Oynanan Oyunlar

	KİTABIN ADI	OYUN	K	E	N
1	Acıkmadım ki	Resim yapmak	x		
2	Aslan ve Kuş	Kızak Kayma		x	
		Balık Tutma		x	
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	Kovalamaca	x	x	
		Koşma	x	x	
4	Farklı Ama Aynı	Koşma	x	x	
5	Hayır	Oyuncakla Oynama	x	x	
		Resim Yapma	x	x	
6	Hiçbir şey Yapmama Günü	Tablette Oyun Oynama		x	
		Ormanda Keşif		x	
		Çamura Atlama		x	
		Taş Toplama		x	
7	Nokta	Resim Yapmak	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	Hızlı Bisiklet Sürmek	x		
		Resim Yapmak	x		
9	Yüzyüz	Yüzmek			x

Tablo 4.10 Kitabın Karakterleri İle İlişkilendirilmiş Oynanan Oyunlara göre resim yapan karakterlerin %75 i kız çocuğu, %25 i erkek çocuğudur. Koşma, kovalamaca ve oyuncaklarla oynama, ise iki cinsiyet için eşit olarak resmedilmiştir. Hızlı bisiklet sürme kız çocuğunun oynadığı bir oyun olarak gösterilmiştir. Erkek çocukların oynadıkları ise kızak kayma, balık tutma, ormanda keşif yapma, çamurla oynama ve tablette oynama olarak resmedilmiştir. Tablette oynanan oyun ise “Marşlılarla Savaş” olarak metinde bahsedilmektedir. Ana kahramanı cinsiyetsiz olan kitapta ise karakterler “Hadi yüzelim, oyun oynayalım” dedikleri için yüzme eylemi oyun tablosuna da eklenmiştir.

Tablo 4.11: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Eylemler

	KİTABIN ADI	EYLEM	K	E	N
1	Acıkmadım ki	Resim Yapmak	x		
		Yemek Yapmak	x		
2	Aslan ve Kuş	Bahçe Bakımı		x	
		Birini Bir Durumdan Kurtarmak için		x	
		Yardım Etmek			
		Kızak Kaymak		x	
		Balık Tutmak		x	
3	Bay Kaplan Yabana	Koşmak	x	x	
	Çıkıyor	Sohbet Etmek	x	x	
4	Farklı Ama Aynı	Yavrusunu beslemek	x		
		Birini Bir Durumdan Kurtarmak için	x	x	
		Yardım Etmek			
		Birisini Taşımak		x	
		İcat Yapmak		x	
5	Hayır	Yardım Etmek		x	
6	Hiçbir Şey Yapmama	Bilgisayarda Çalışma	x		
	Günü	Çocuğun Bakımı	x		
		Çocukla İlgilenmek	x		
		Tablette Oyun Oynamak		x	
		Dolaşmak		x	
7	Nokta	Sohbet Etmek	x	x	
		Resim Yapmak	x		
		Sergi Açmak	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	Öykü Anlatmak	x		
		İlham Olmak	x		
		Bisiklet Sürmek	x		
		Çiçek Sulamak	x		
		Resim Yapmak	x		
		Güzel Sözler Söylemek	x		
9	Yüzyüz	Yüzmek			x
		Plan Yapmak			x

Tablo 4.11 Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Eylemlere göre incelenen tablo da oyun eylemlerinin dışındaki eylemler yorumlanacaktır. Oyun eylemleri Tablo 4.10 Kitabın Karakterleri İle İlişkilendirilmiş Oynanan Oyunlar başlığında yorumlanmıştır. Birini Bir Durumdan Kurtarmak için Yardım Etmek eylemi % 66.6 ile erkek cinsiyeti, % 33.3 ile de kadın cinsiyetiyle resmedilmiştir. Yemek yapmak, çocuğunu beslemek, çocuğunun bakımı ve çocukla ilgilenmek eylemleri kadın karakteri ile resmedilmiştir. Aynı şekilde bilgisayarda çalışma, sergi açma, öykü anlatma, ilham olma ve güzel

sözler söylemek yine kadına ait atfedilmiş eylemler olarak kitaplarda resmedilmiştir. Çiçek sulama kadına ait bir eylem olarak resmedilirken, bahçe ekip bitme, sulama ve yetiştirme de ise erkek kahramana ait bir eylem olarak resmedilmiştir. Birisini taşımak, icat yapmak erkek cinsiyeti ile resmedilmiştir. Sohbet etmek eyleminde olan kitapların hepsinde kadın ve erkek cinsiyet eşit olarak gösterilmektedir. Ana kahramanı cinsiyetsiz olan kitapta ise geçen eylemler yüzmek ve plan yapmaktır.

Tablo 4.12: Cinsiyetle ilişkilendirilmiş Aksesuar

	KİTABIN ADI	AKSESUAR	K	E	N
1	Acıkmadım ki	-			
2	Aslan ve Kuş	Hasır Şapka		x	
		Kırmızı Atkı		x	
		Kırmızı Eldiven		x	
		Mavi Bere		x	
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	Uzun Fötr Şapka		x	
		Fiyonklu Fötr Şapka	x		
4	Farklı Ama Aynı	Hasır Şapka		x	
		Heybe Çanta		x	
5	Hayır	-			
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	-			
7	Nokta	Kolye	x		
		Gözlük	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	-			
9	Yüzyüz	-			

Tablo 4.12 Cinsiyetle ilişkilendirilmiş aksesuarlara göre her kitapta aksesuar kullanılmamıştır. Kullanılan şapkalardan iki tanesi aksesuar amacıyla olup kadın ve erkek cinsiyet ayrımı yapmak için fiyonklu ve fiyonksuz uzun olarak resmedilmiştir. Diğer kitaplarda geçen erkek karakterlerde resmedilen hasır şapka ise güneşten koruma amacı ile çobana ve bahçivana resmedilmiştir. Yine aynı şekilde hiçbir kitapta kadın karakteri ile ilişkilendirilen çanta bulunmaz iken çobanlık mesleği ile özdeşleştirilen heybe çanta erkek karakter ile gösterilmiştir. İncelenen kitaplarda erkek karakterle gösterilen aksesuarlar; kırmızı atkı, kırmızı eldiven, mavi beredir. Kadın karakterle ilişkilendirilen tek aksesuarlı resim ise kolye ve gözlükle çizilmiş kadın öğretmen karakteri olmuştur.

Tablo 4.13: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Meslek Seçimi

	KİTABIN ADI	MEKAN	K	E	N
1	Acıkmadım ki	-			
2	Aslan ve Kuş	Bahçıvan		x	
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	-			
4	Farklı Ama Aynı	Çoban		x	
5	Hayır	-			
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	İş Kadını	x		
7	Nokta	Öğretmen	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	-			
9	Yüzyüz	--			

Tablo 4.13 Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Meslek Seçimine göre incelenen kitapların sadece dört tanesinde meslek belirtilmiştir. Erkeklerle ait resmedilen mesleklerde bahçıvan ve çoban bulunmaktadır. Kadına ait resmedilen mesleklerde ise iş kadını ve öğretmenlik mesleği bulunmaktadır. Kahramanın Dışında Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Roller tablosunda daha önceden belirtilen iş kadını mesleğindeki kadın karakteri de içinde bulunan üç anne meslek olarak belirtilmemiştir.

Tablo 4.14: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Karakter/ Kişilik Özelliği

	KİTABIN ADI	ÖZELLİK	K	E	N
1	Acımadım ki	Kuralcı	x		
		Sinirli	x		
2	Aslan ve Kuş	Yardımseser		x	
		Düşünceli		x	
		Hassas		x	
		Anlayışlı		x	
		Duygusal		x	
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	Bıkkın		x	
		Duygusal		x	
		Cesaretli		x	
		Üzgün		x	
		Mutlu	x	x	
		Özgür	x	x	
		Nezaketli	x	x	
		Kibar	x	x	
4	Farklı Ama Aynı	Sorumluluk Sahibi	x		
		Merhametli		x	
		Akıllı		x	
		Yardımseser	x	x	
5	Hayır	Yardımseser		x	
		Özgüvenli		x	
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	İlgili	x		
		Şefkatli	x		
		Kızgın	x		
		Sıkılğan		x	
		Pasif		x	
		Aktif		x	
		Mutlu	x	x	
7	Nokta	Komik	x		
		Teşvik Edici	x		
		Özgüvensiz	x	x	
		Sinirli	x		
		Hevesli	x		
		Özgüvenli	x		
8	Öpücük Ne Renktir?	İlham veren	x		
		Şefkatli	x		
		Yardımseser	x		
		Kibar	x		
		Sorumluluk Sahibi	x		
		Özgüvenli	x		
		Araştırmacı	x		
		Akıllı	x		
9	Yüzyüz	Problem çözen			x
		Yaratıcı			x
		Üzgün			x

Tablo 4.14 Cinsiyetle ilişkilendirilmiş karakter/ kişilik özelliğine göre kitaplar incelenmiştir. Resmedilen annelere bakıldığında annelerden biri; kuralcı ve sınırlı olarak ikincisi ise; kızgın, ilgili, şefkatli ve mutlu olarak üçüncü anne ise ilham veren şefkatli olarak resmedilmiştir. Kitapların hepsindeki olumsuz karakter/kişilik duygusundaki kişinin sonunda olumsuz durumu kitabın sonuna doğru olumlu hale dönmektedir. Kitabın başında pasif olan sonuna doğru aktif, üzgün olan mutlu, kızgın veya sınırlı olanların artık kızgın ve sınırlı olmadığı gibidir. Yardımsever kişilik özelliği kadın ve erkek karakterlerde aynı oranda resmedilmiştir. İki kitapta erkek cinsiyetindekiler yardımsever kişilik özelliğinde, bir kitabın içinde de ik kadın karakter yardımsever olarak resmedilmiştir. İncelenen kitaplarda kadın karakterleri ile özdeş ilen karakter/ kişilik özellikleri şunlardır; sorumluluk sahibi, komik, teşvik edici, hevesli, özgüvensiz, özgüvenli, kibar, araştırmacı ve akıllı. Erkek karakter özelliklerinde ise; düşünceli, hassas, anlayışlı, duygusal, cesaretli, bıkkın, sıkılğan, pasif, aktif ve özgüvensiz ve özgüvenli olarak resmedilmiştir. Duygusal olan kişilik/ karakter özelliği ise erkek karakterde iki kitapta yer almaktadır. Yine mutlu olmak durumu iki cinsiyette de verilmiş ve iki kitapta karşımıza çıkmaktadır. Mutlu, özgür, nezaketli ve kibar durumları da iki cinsiyet için de resmedilmiş gösterilmektedir. Cinsiyetsiz karakterde resmedilen kişilik/karakter özelliği ise problem çözen, yaratıcı, başta üzgün sonra mutlu olmak durumudur.

Tablo 4.15: Cinsiyetle İlişkilendirilmiş Mekân

	KİTABIN ADI		K	E	N	K.Çocuk	E.Çocuk
1	Acıkmadım ki	İç Mekân	x			x	
2	Aslan ve Kuş	İç Mekân		x			
		Dış Mekân		x			
3	Bay Kaplan Yabana Çıkıyor	İç Mekân	x	x		x	x
		Dış Mekân	x	x		x	x
4	Farklı Ama Aynı	Dış Mekân	x	x		x	x
5	Hayır	İç Mekân		x		x	x
		Dış Mekân		x		x	x
6	Hiçbir Şey Yapmama Günü	İç Mekân	x				x
		Dış Mekân					x
7	Nokta	İç Mekân	x	x		x	x

8	Öpücük Ne Renktir?	İç Mekân	x	x
		Dış Mekân		x
9	Yüzyüz	Dış Mekân	x	

Tablo 4.15 Cinsiyetle ilişkilendirilmiş mekâna göre incelenen kitaplarda kız ve erkek çocuklar hemen hemen hem iç mekân hem de dış mekânlarda resmedilmiştir. Acıkmadım ki kitabında anne ve kız çocuğu iç mekânda, Aslan ve Kuş kitabında resmedilen erkek karakteri hem iç hem dış mekânda, Bay Kaplan Yabana Çıkıyor kitabında geçen kadın, erkek, kız ve erkek çocuğu figüründeki karakterler hem iç hem dış mekânda, Farklı ama Aynı kitabında geçen kadın ve erkek karakterler dış mekânda, Hayır kitabında erkek karakter ve kız-erkek çocuk hem iç hem de dış mekânda, Hiçbir Şey Yapmama Günü kitabında erkek çocuk hem iç hem dış mekânda iken anne sadece iç mekânda, Nokta kitabında kadın, erkek, kız ve erkek çocukları iç mekânda, Öpücük Ne Renktir kitabında kız çocuk hem iç hem dış mekânda iken anne iç mekânda, Yüzyüz cinsiyetsiz karakterler ise dış mekânda resmedilmiştir.

İncelenen dokuz kitabın iki tanesinde kız, erkek çocuk iki mekânda iken anne iç mekânda resmedilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de yayımlanan erken çocukluk dönemi yaş grubundaki çocuklar için yazılan ödüllü resimli hikâye kitaplarında toplumsal cinsiyet öğelerinin ne şekilde gösterildiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, çalışmada en az bir ödül veya başarı almış, özellikleri resimli kitap kategorisi için uygun ve erken çocukluk dönemi yaş grubundaki çocuklar için yazılmış dokuz resimli hikâye kitabı incelenmektedir. Seçilen kitaplar çoğunlukla birden fazla ödül almıştır. Yerli ve çeviri kitaplar bulunmakla beraber, çeviri kitaplarda kitabın Türkçe çeviri metinleri değerlendirmeye alınmıştır.

Sunulan analiz, tasvir edilen kadın ve erkek ana karakterlerin miktarının kitaplarda birbirine yakın olduğunu göstermektedir. Bu, kitaplardaki ana karakterlerin genellikle eşit olarak yansıtıldığını ve böyle bir sonucun Narahara (1998) ve Brugeilles, Cromer ve Cromer (2002) çalışmalarının sonuçlarına karşılık gelmediğini ima eder. Narahara (1998) çalışmasında erkeklerin kitaplarda kadınlardan iki kat daha sık görüldüğünü bulmuştur. Buna ek olarak, Brugeilles, Cromer ve Cromer (2002) tarafından yapılan çalışma, resimli kitapların erkek egemen olduğunu ve karakterlerin çoğunlukla yetişkin olduğunu buldu. Öte yandan, Gündüz (2015) okulöncesi dönemde çocuklar için yayımlanan öykü kitaplarını cinsiyet stereotipleri açısından inceleyen bir çalışmada kadın ve erkek karakter sayısının birbirine yakın olduğunu bulmuştur. Bu nedenle, bu çalışmanın sonuçlarının son zamanlarda yapılan önceki çalışmaların sonuçlarına benzediği söylenebilir ve aynı zamanda yerli ve tercüme edilmiş kitaplar arasında kadın ve erkek karakter sayısı açısından anlamlı bir fark yoktur. Ayrıca analiz edilen kitaplarda cinsiyeti belirtilmemiş ana karaktere de rastlanmıştır.

Gündüz (2015), araştırmasında resimli kitaplarda kullanılan karakterlerin en çok insan olarak resmedilmiş oldukları görülmektedir. Araştırılan kitaplarda insan, hayvan, insanlaştırılmış hayvan kategorisinde bulunan karakterler eşit olarak yer almıştır. Bu bağlamda bu araştırmanın sonucuyla benzer özellikler gösterdiği söylenebilir.

Ödüllü kitapların incelendiği çalışmalarda yazarların genellikle kadın olduğu görülmektedir bizim çalışmamızda önemli bir fark bulunmamakla birlikte kadın yazarların daha fazla olduğu görülmektedir. Kadın ve erkek yazarların karakter resmedişindeki kadın ve erkek karakter tercihinde bir farka rastlanmamıştır. Narahara (1998), Anaheim’de bulunan bir okulda dört anasınıflı öğretmeninden çocuklara her yıl okudukları on kitabın listesini istemiştir. Her on kitaplık listeden beş kitap seçerek toplam yirmi kitabı incelediği çalışmasında kadın yazarların erkeklerin neredeyse iki katından fazla olduğunu belirtmiştir. Paynter-Crisp (2011), araştırmasında üç adet Caldecott ödüllü kitap ve kırksekiz adet en çok satılan resimli kitap incelemiştir. Paynter-Crisp erkek yazar ve çizerlerin kadın yazar ve çizerlerden daha fazla olduğunu belirtmiştir. Raol ve Smith (2014), hastaneyi konu alan 4-11 yaş çocuklarına yönelik kırksekiz kitabı incelediği çalışmasında, kitapların % 60’ı kadınlar tarafından, % 24’ü erkekler tarafından yazıldığı belirtilmiştir. Kalan % 16’lık dilimde, mevcut bilgiler temel alınarak cinsiyeti belirlemenin mümkün olmadığı ya da erkek ve kadın yazarların ortak olarak yazdığı belirtilmiştir. Bu bağlamda bu araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Kitapların metinleri incelendiğinde toplumsal cinsiyet bağlamında kavram ya da toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının bulunmadığı görülmüştür. Buradan hareketle seçilen kitapların erken çocukluk dönemindeki çocukların olumsuz kalıp yargılarına yönlendirmede bulunmayacağı için kitapların iyi birer örnek olarak temsil edilebileceği düşünülmektedir.

İncelenen kitap kapaklarındaki resimlerde sadece bir tanesinde papyon, fötr şapka ve ceket olmak üzere cinsiyetçi öğeye rastlanmıştır. Kitap kapakları çocukların kitabı seçmeden önceki ilk teması olarak düşünülebilir. Kapaklarda bulunan cinsiyetçi öğeler çocuklar için gizil mesajların iletişimi sağlayacağı düşünülmektedir. Bu durumda çalışmamızda çoğunlukla kitap kapaklarının cinsiyetçi öğe belirtilmemiş olması çocuklar için olumlu bir durum olarak düşünülebilir.

Cinsiyete göre renkler analiz edildiğinde cinsiyete yönelik renk ve kıyafet konusunda ağırlıklı olarak belirgin farklar görülmemiş. Çoğunlukla kız ve erkek çocuklarının

kıyafetleri ve renk seçimi konusunda belirgin farklar bulunmadığı görülmüştür. Resmedilen kız ve erkek çocukların cinsiyeti genel olarak isimlerinden anlaşılmaktadır. Çocuk karakterlerinin çoğunda saçlar dağınık, küt boylarda kısa ve aksesuar bulunmadığı görülmektedir. Resimlerde cinsiyet karakterlere yönelik çizim vurgusu yapılmamıştır. Kız ve erkek çocuk çocukları genel olarak kısa pantolon, pantolon, kot jile, kot pantolon ve rengârenk tişörtlerle resmedilmiştir. İncelenen kitaplarda renkler genellikle pastel tonlarında olup, kız ve erkek çocuklar için kullanılan renklerde yeşil, mavi ve kırmızı olmuştur. Aksine olan çalışmalarda ise Güder vd. (2017), araştırmalarında inceledikleri çizgi film karakterinin kıyafetlerinde pembe rengin ağırlıklı olduğundan bahsetmişlerdir. Gürşimşek ve Günay (2005) da okul öncesine yönelik olarak hazırlanan kitaplardaki cinsiyet rollerinin nasıl belirlendiği ve kitaplara nasıl yansıtıldığını inceledikleri araştırmalarında pembe rengin kadın kıyafetlerinde en çok tercih edilen renk olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yetişkin kadın ve erkek karakterlerinde ise ağırlıklı olarak pantolon resmedilmiş olup üst kıyafetlerde biraz daha ince çizgilerle renk ayırt edilmeksizin vurgular yapılmıştır. Yetişkin kadın karakterlerde saçlar genellikle toplu olarak resmedilmiştir. Kadın ve erkek çizimlerinde kirpik, iri dudak, bıyık, sakal gibi cinsiyete yönelik herhangi bir ipucu kullanılmamıştır. Kadınlarda etek ve elbise düşük oranda kitaplarda karşımıza çıkmıştır. İncelenen kitaplardan bir tanesinde kadın ve erkek karakterini özellikle cinsiyete dair aksesuar ve kıyafet yerleştirerek resmetmiştir bu durum her ne kadar kitabın ana fikri toplumsal cinsiyetle ilgili altını çizilen bir fikir ile gösterilmese de dişil ve eril özellikleri ayırtlama ihtiyacıyla kıyafetlerde kadına ve erkeğe has aksesuarlarla hayvanlar resmedilmiştir. Buradan hareketle bunun birincil amacının toplumsal cinsiyet rollerinin altını çizmek olduğu düşünülmemekle birlikte yine de görünenin ortaya konulması açısından hayvanlara giydirilen kıyafetlerin toplumsal cinsiyet özelliklerini ön plana çıkacak şekilde resmedildiği düşünülmektedir. Bu çalışmanın sonucu ile çalışmamızın tam anlamıyla örtüşmesine de Gürşimşek ve Günay'ın çalışmasının bazı kısımlarının benzer özellikte olduğu söylenebilir. Gürşimşek ve Günay (2005) elbiseler ve eteklerin kadınların kimliğini belirleyen önemli faktörler olduğunu, pantolonun ise erkek kimliğini tanımlamak için

kullanıldığını belirtmiş, incelenen kitaplarda kadın karakterleri tanımlamak için etekler ve elbiseler kullanılmıştır ve bunlar kadınsı kıyafetler olarak kategorize edilmiştir. Giysilerin cinsiyet ayrımcılığı kültürel normlara, inançlara ve düzenlemelere göre de değişmektedir, çünkü kadınların etek veya elbise giymesini öneren kesin kurallar yoktur. Bütün bu fiili kurallar ve düzenlemeler toplum tarafından oluşturulur.

Genel olarak çok fazla aksesuar kullanılmamaktadır, kullanılan aksesuarlarda belli belirsiz çizilmiş ve daha çok ihtiyaca yönelik gösterilmiştir. İncelenen kitaplarda çanta ve şapka erkek karakterlerde resmedilmiş ancak güneş altında çalışan çiftçi ve çoban mesleğindeki erkek cinsiyetindeki karakterlerin zorunlu kullanma aracı olarak düşünülmüştür. Aynı şekilde çanta olarak heybe de aynı amacı taşımaktadır. Gürşimşek ve Günay (2005), yaptıkları araştırmada kadınların tercih ettikleri aksesuarların eşarp, fular, kolye, küpe ve taç olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Erkeklerin ise aksesuarlarının arasında şapka ve gözlük yer almaktadır. Gündüz (2015)'ün çalışmasında kadınların en fazla tercih ettikleri aksesuarların saç tokası ve küpe olduğu, erkeklerin en fazla tercih ettikleri aksesuarların ise şapka ve gözlük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Kahraman ve Özdemir (2019) in araştırmasında resimli çocuk kitaplarında kadınların üzerinde erkeklere göre daha fazla aksesuar gösterildiği belirlenmiş, aksesuarların cinsiyet ayrımında kadın cinsiyetini ifade etmek amacıyla daha sık kullanıldığı görülmekte olduğunu belirtmiştir. Kitaplarda aksesuarın cinsiyet belirtme amacı ile kullanıldığını doğrulamaktadır. Yapılan benzer çalışmaların sonuçlarının aksine incelenen kitaplardaki bu aksesuarlar cinsiyeti belirtmek amaçlı kullanılan bir süs eşyası değil, ihtiyaca yönelik kullanım alanında olduğu düşünülmektedir. Kullanılan aksesuarların cinsiyet kalıp yargılarını vurgulamadığı benzer çalışmalardan desteklenmektedir.

Kullanılan atkı, bere, eldiven, gibi aksesuar kıyafetler ise kırmızı tonlarında kullanılmıştır. Cinsiyetçi renk vurgusu belirtilmemiştir.

Meslekler incelendiğinde fazla seçenek olunmadığı görülmüştür. Öğretmen, çoban ve çiftçi/bahçıvan resmedilmiştir. Öğretmen mesleğinde resmedilen kadın karakterde

belli belirsiz kolye ve gözlük ile gösterilmektedir. Kaynak (2017) de yaptığı araştırmada dikkat çeken sonuçlardan biri kadınlara en fazla öğretmenlik mesleğinin atfedilmiş olması olduğunu, özellikle öğretmenliğin toplumumuzda kadınlara yakıştırılmasının bir göstergesi olduğunu söylemiştir. Bu durum çalışmamız ile paralel bir durumu gösterir. Ancak Karabekmez, Yıldırım, Özyılmaz, Akamca, Ellez ve Bulut (2018) yaptığı okul öncesi çocuklarının mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarını incelediği çalışmada öğretmenlik mesleğinin hem kız hem de erkek çocukları tarafından hem kadınlara hem de erkeklere en uygun bulunan meslek olduğu görülmüştür. Yine aynı çalışmada çocukların görüşünün fiziksel açıdan güç gerektiren meslekler çocuklar tarafından zor olarak algılanmakta ve erkeklere uygun olduğu görülmekte olduğu cinsiyet kalıp yargısı ile kitabımızda bulunan çoban ve çiftçi/bahçıvan mesleklerinde bulunan karakterlerin erkek olması ile bu mesleklerin toplumsal kalıp yargısı ile sunulduğunu desteklemiş bulunmaktadır. Buna paralel olarak Köşeler (2009) yaptığı çalışmada öykü kitaplarında cinsiyete göre meslek analizleri sonucunda bahçıvan ve çiftçi mesleklerinin erkek karakterde gösterildiği sonucuna varılmıştır.

Kahramanın dışında ilişkilendirilmiş roller incelendiğinde dört kadından üçü çalışan dahi olsa anne figürüyle çocukla ilgilenmektedir. Kitaplarda baba figürüne rastlanmamış; sadece bir kitabın metinde kısaca bahsedilmemiş ve resimlerde çizilmemiştir. Bu durum Gündüz (2015) çalışmasıyla örtüştüğü görülmektedir. Gündüz 2015 yılında yaptığı çalışmada aile yapılarını incelemiş, annelerin babalardan daha fazla gösterilmekte olduğunu ve babaların yer alsın bile pasif durumda gösterildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun çocuk bakımında annenin rolü olduğuna dair gizil mesajlar içerdiğini belirtmiştir. Ayrıca annelerin kişilik özelliklerine bakıldığında biri; kuralcı ve sinirli olarak ikincisi ise; kızgın, ilgili, şefkatli ve mutlu olarak üçüncü anne ise ilham veren şefkatli olarak resmedilmiştir. Farklı toplumsal cinsiyet yaklaşımında olan anneler kitaplarda resmedilmiş olup, kalıplaşmış bir annelik yargısında bulunmanın doğru olunmayacağı düşünülmektedir.

Kahramanın dışındaki çocuk rollerinde ise kız ve erkek çocukları eşit olarak kitaplarda resmedilmiştir.

Resmedilen oyuncaklar cinsiyetçi oyuncak özelliği taşımamaktadır. Kitaplarda gösterilen boya kalemleri kız çocuklarına ağırlıkta olmak üzere iki cinsiyetle de gösterilmiştir. Pelüş oyuncaklar da renk vurgusu yapılmadan iki cinsiyette de bulunmaktadır. Kızak oyuncuğu ve tablet erkek çocuklarla birlikte gösterilmiştir. Gösterilen oyuncaklar Yavuzer, Güder ve Alabay'ın çalışmalarının aksi yönünde cinsiyet kalıp yargısı açısından olumlu durum sergilemiş olduğu düşünölmektedir. Yavuzer (2017), çocuklar için oyuncak seçiminde cinsiyet faktörünün önemli olduğunu belirtmektedir. Kızlar için en çok tercih edilen oyuncaklar bebekler, modeller, inşaat oyuncaklarıdır. Erkekler için seçilen oyuncaklar tekerlekli, pille çalışan ve uzaktan kumandalı araçlar, toplar, silahlar, inşaat oyuncaklarıdır. Bu bilgiler hem ebeveynler hem de çocukların oyuncak seçimleri tarafından onaylanmıştır. Güder ve Alabay (2016) da üç-altı yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerini toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından inceledikleri araştırmalarında kız çocuklarının en çok çay seti, dikiş seti ve kız bebek gibi oyuncakları; erkek çocuklarının en çok araba, sürat motoru, kamyon, iş makinesi ve tamir seti gibi oyuncakları tercih ettiklerini tespit etmişlerdir.

Koşma, kovalamaca, resim yapma ve oyuncaklarla oynama, ise iki cinsiyet için eşit olarak resmedilmiştir. Hızlı bisiklet sürme kız çocuğunun oynadığı bir oyun olarak gösterilmiştir. Erkek çocukların oynadıkları ise kızak kayma, balık tutma, ormanda keşif yapma, çamurla oynama ve tablette savaş oyunu oynama olarak resmedilmiştir.

Yemek yapmak, çocuğunu beslemek, çocuğunun bakımı ve çocukla ilgilenmek eylemleri kadın karakteri ile resmedilmiştir. Köseler (2009) buna paralel olarak yaptığı çalışmada annenin çocuğun bakımından, beslenmesinden, sağlığından, yanlış olan davranışları düzeltmesinden sorumlu olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde bilgisayarda çalışma, sergi açma, öykü anlatma, ilham olma ve güzel sözler söylemek yine kadına ait atfedilmiş eylemler olarak kitaplarda resmedilmiştir. Çiçek sulama kadına ait bir eylem olarak resmedilirken, bahçe ekip bitme, sulama ve yetiştirme de ise erkek kahramana ait bir eylem olarak resmedilmiştir. Dilek (2014) de araştırmasında incelediği kitaplarda kadınların ev hanımı olarak yer aldığı, görevlerinin ise çocukları uyutmak, okula gitmesi için uyandırmak, yemek hazırlamak,

çamaşır yıkamak, ev temizliği yapmak olduğunu belirtmiştir. Vatandaş (2007), toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışını incelediği araştırmasında kadınların rollerinin yemek hazırlayan, temizlik yapan, çocuklara yemek hazırlayan, çocuklara bakan, onları giydirme işlerinde yardımcı olan ve el işi yapan şeklinde olduğunu tespit etmiştir. Birisini taşımak, icat yapmak erkek cinsiyeti ile resmedilmiştir. Yine Köşeler (2009) da araştırmasında erkeklerin tamir işleri ile ilgilendiği, işe gitme ve gazete okuma eylemlerini gerçekleştiren kişiler olarak kitaplara yansıtıldığı sonucuna ulaşmıştır. Gündüz (2015) araştırmasında sanatsal faaliyetlerde erkeklerin kadınlardan daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Kok ve Findlay (2006) tarafından yapılan bir başka çalışmada, erkek karakterlerin kadın karakterlerden daha katı bir şekilde kalıplaşmış olduğu fikrini desteklemek için yeterli kanıt bulunmadığını göstermiştir. Hem aktivite türlerinde hem de özellik türlerinde yer alan erkek ve kadınların sayısı önemli ölçüde farklı bulunmamıştır.

Birini bir durumdan kurtarmak için yardım etmek eylemi, sohbet etmek ağırlıkta erkek cinsiyetinde olmak üzere kadın ve erkeğe de resmedilmiştir. Kadın ve erkek eşit olarak resmedilen karakter özelliklerinde ise yardımsever kişilik özelliği, duygusal olmak, mutlu, özgür, nezaketli ve kibar durumları vardır. Olumlu ve olumsuz kişilik özellikleri incelenen kitaplarda iki cinsiyette de bulunmaktadır. Kitapların hepsindeki olumsuz karakter/kişilik duygusundaki kişinin sonunda olumsuz durumu kitabın sonuna doğru olumlu hale dönmektedir. Kitabın başında pasif olan sonuna doğru aktif, üzgün olan mutlu, kızgın veya sinirli olanların artık kızgın ve sinirli olmadığı gibidir.

İncelenen kitaplarda kadın karakterleri ile özdeş ilen karakter/kişilik özellikleri şunlardır; sorumluluk sahibi, komik, teşvik edici, hevesli, özgüvensiz, özgüvenli, kibar, araştırmacı ve akıllı. Erkek karakter özelliklerinde ise; düşünceli, hassas, anlayışlı, duygusal, cesaretli, bıkkın, sinirli, sıkılgan, pasif, aktif ve özgüvensiz ve özgüvenli olarak resmedilmiştir. Köşeler (2009) ve Alabay, Güder (2014) 'ın yaptığı çalışmaların bizim çalışmamızla çeliştiği düşünülmektedir. Köşeler (2009) yaptığı çalışmada erkek karakterler daha aktif, sorunlar karşısında yıkılmayan biri olarak kadın karakterler ise daha pasif sorun karşısında ne yapacaklarını bilemeyen bir tutum içinde gösterilmekte olduğunu söylemektedir. Alabay ve Güder (2014) 'ın en çok

izlenen oyuncak reklamları ile yaptıkları çalışmada erkek çocuklarının kalıp yargısal ifadelerini kurtaran, maceracı, güçlü, kazanan, yetenekli, yaratan, bilgili ve kahraman; kız çocuklarının ise süslenen, yardım eden, sevgi/şefkat gösteren, havalı, misafir ağırlayan, kararsız gibi geleneksel söylemler olduğu belirlenmiştir. Erkek ve kadın karakter özellikleri ile yapılan çalışmalarda kadınların daha sakin ve ılıman erkeklerin ise daha aktif ve saldırgan olması beklenir. Ancak çalışmamızda aktif ve pasif, sakin ve saldırgan davranış türlerinin iki cinsiyette de bulunduğu görülmektedir. Buna paralel olarak yine aynı yıl Bayramoğlu (2015) okulöncesi çocukların cinsiyet rollerine ilişkin algılarını incelemiş üzüntü duygusuna ilişkin kız ve erkek çocuk çizimleri arasında bir farklılaşma olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumun toplumsal cinsiyet rollerinde kadına ve erkeğe ilişkin eylem ve karakter özelliklerinde iyileşme olduğunu gösterebilir. Cinsiyetsiz karakterde resmedilen kişilik/karakter özelliği ise problem çözen, yaratıcı, başta üzgün sonra mutlu olmak durumudur.

İç ve dış ortamda bulunan cinsiyet durumu genellikle yakın oranda resmedilmiştir. Ancak incelenen kitaplardaki anne figürleri iç mekânda resmetmiştir. Buna paralel olarak Kahraman ve Özdemir (2019) yaptığı çalışmada kadın karakterler en fazla ev ve çevresinde erkek karakterler ise dış mekânda gösterilmiştir. Resimli hikâye kitaplarını inceleyen bu araştırma, çalışma hayatında erkeğin ön planda tutulduğunu ve erkeklerin yaptıkları meslek gruplarının daha çeşitli olduğunu göstermektedir. İncelenen resimli çocuk kitapları içerisinde meslek sahibi olarak gösterilen kadın karakterlerin yarıdan fazlası öğretmen olarak gösterilmiştir. Kız veya erkek çocuk hem dış hem de iç mekanda da gösterilmiştir. Bununla birlikte, bu çalışmaların aksine, Kükrer (2015) tarafından yapılan bir başka çalışmada, erkeklerin daha fazla mesleki rolleri olduğunu ve görsel ve metinlerde kadınlardan daha fazla tasvir edildiğini ve erkeklerin aile rollerinde kadınlardan daha fazla tasvir edildiğini bulmuştur.

Kız veya erkek çocuklar ise hem dış hem de iç mekanda da gösterilmiştir. Kız ve erkek çocuklarla özdeşim kuran çocuklar için bu durum toplumsal cinsiyet rolü açısından olumlu örnek teşkil edebilir.

5.2.Öneriler

Ödüllü okul öncesi dönem hikâye kitaplarındaki metinsel ve görsel içerikleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur;

- Araştırmacılara Öneriler:

Çalışmadaki incelenen kitap sayısı arttırılarak ele alınabilir.

Değişim ve gelişme yaratan sosyal yapının zaman zaman farklı olduğu varsayılarak, bu konu sadece hikâyelerde değil, genel anlamda da belirli aralıklarla ele alınmalıdır.

Ödüllü kitaplar ile ödül alamamış kitapların toplumsal cinsiyet rolleri karşılaştırılabilir.

- Ailelere ve Öğretmenlere Öneriler:

Aileler ve öğretmenler için cinsiyet mesajlarından uzak kitap seçimi hakkında bilgilendirme sağlanabilir.

Okul öncesi kurumlarda ve sınıflardaki okuma köşelerinde toplumsal cinsiyet mesajları ve görselleri içermeyen kitapların bulunması sağlanıp, çocukların toplumsal cinsiyet farkındalığını toplumsal cinsiyet kalıplarından uzak öğretimi sağlanabilir.

- Üniversitelere Öneriler

Bazı üniversitelerde çocuk hakları dersi seçmeli olmakla birlikte bazılarında hiç yoktur. YÖK'ün yeni programına bakıldığında insan hakları ve demokrasi dersi konmuştur yine burada da çocuk hakları ve insan hakları konusunda kadın erkek eşitliği veya cinsiyet ayrımcılığı yapmama gibi bir kavramın altı özellikle çizilmemektedir. Bu konu başlığının psikoloji alt tabanını kullanan bütün bilim dallarından en azından ders olarak açılması hatta bu konuda uzmanlaşmaya gidilmesi konusunda önem arz ettiği düşünülmektedir.

Son olarak, erken çocukluk eğitimi bölümlerindeki öğretmen eğitimi müfredatının, hikaye kitaplarının sınıf içi kullanımı ile ilgili öğretmen adaylarına cinsiyet açısından nasıl rehberlik ettiği konusunda araştırma yapmak bilgilendirici olabilir. Ayrıca,

öğretmenlerin ve öğrencilerin hikaye kitaplarındaki cinsiyet temsili algılarını araştırmak ve sınıf ortamında öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci etkileşimlerini cinsiyet perspektifinden gözlemlemek de yararlı olabilir.

- Yayınevlerine Öneriler

Yayınevleri tarafından kitaplara basılan pedagoğ onaylı amblem gibi toplumsal cinsiyet eşitliğı amblemi hazırlanıp bu konuya dikkat çekilebilir.

KAYNAKLAR

- AÇEV.** (2015). *3-4 Yaş Gelişim Özellikleri*. <http://www.acevokuloncesi.org> adresinden 24.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Akçum, E.** (2005). *5-6 Yaş Çocuklarının Yaratıcık ve Öğrenime Hazır Buluş Düzeylerine Okul Öncesi Eğitimin Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Akgül, A. S.** (2016). *Pamuk Şekerim I-II Kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı (2013) Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Aksoy, A. ve Dere, Ç. H.** (2009). *Duygusal Gelişim*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Alabay, E. ve Yağan, G. S.** (2014). *Oyuncak Reklamlarının Mesajı: "Bana Cinsiyetini Söyle, Sana Oyuncağını Söyleyeyim..."* Akdeniz Üniversitesi I. Dil, Kültür ve Edebiyat Çalıştayı, 5 Haziran 2015, Antalya, 1-16.
- Alemagna, B.** (2018). *Hiçbir Şey Yapmama Günü*. İstanbul: Aylak Kitap Yayınları.
- Alpöge, G.** (2006). *Okul Öncesi Kitapları ve Çocuk Edebiyatı*. Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı T.C Maltepe Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Altes, M.** (2018). *Hayır*. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Anderson, D. A. ve Hamilton M.** (2005). Gender Role Stereotyping of Parents in Children's Picture Books: The Invisible Father. *Sex Roles*, 52.
- Andı, F. T.** (2014). *Okul Öncesi Çocuklarda Öğretmen Tarafından Ölçülen Sosyal Davranış Denetimi, Sosyal Uyum ve Sosyal Yeterlilik Düzeylerinin, Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları ile İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M.** (2000). *Okul Öncesi Eğitim 1*. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Arslan, E.** (2015). A content analysis of male and female characters portrayed in turkish television commercials. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), ss.235-251.
- Aydın, E.** (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısı: Hacettepe Üniversitesi Mühendislik ve Edebiyat Fakültesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bayramoğlu, L.** (2015). *Okulöncesi Dönem Çocuklarının Cinsiyet Rollerine İlişkin Algılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kıbrıs.
- Bonilla, R.** (2018). *Öpücük Ne Renktir?* İstanbul: Günışığı Kitaplığı Yayıncılık.
- Bozdemir, N. ve Özcan, S.** (2011). Cinselliğe ve cinsel sağlığa genel bakış. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 5(4), ss.38.
- Brown, P.** (2018). *Bay Kaplan Yabana Çıkıyor*. İstanbul: Hep Kitap Yayınları.
- Brugelles, C., Cromer, I. ve Cromer, S.** (2002). Male and female characters in illustrated children's books or how children's literature contributes to the construction of gender. *Population*, 57(2), ss.237-267.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F.** (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Cartılı, K. ve Bedel, A.** (2015). Sosyal problem çözme beceri eğitiminin annelerin sosyal problem çözme ve çocuk ilişkisine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (43), ss.95-105.
- Cobb, R.** (2019). Acıkmadım Ki. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çatalcalı, A.** (2004). *Okul Öncesi Dönem Çocuk Hikaye Kitaplarında Yer Alan Stereotipler ve İnşa Edilen Kimlikler*. Omep Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı. İstanbul: Ya-Pa Yayıncılık.
- Çayır, K., Bağlı, M. T. ve Esen, Y.** (2008). *Pusulâ Gençlerle İnsan Hakları Eğilimi Kılavuzu*. İstanbul: Bilgi Yayıncılık.
- Çelik, Ö.** (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çınar, K. E.** (2013). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Dam, H.** (2017). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Deliorman, S.** (2014). *Bir Kitabın Sürecinde Çizerin Yolculuğu*. Ankara: Paydos Yayıncılık.
- Dilek, A.** (2014). 4-6 Yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleki analizi. *Journal Of Qafqaz University*, 2 (1), ss.94-102.
- Dilidüzgün, S.** (2000). *Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi.
- Dökmen, Y. Z.** (2015). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dubuc, M.** (2018). Aslan Kuş. İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.
- Duran, C. Z.** (1997). Çocuk kitapları. *Türk Kütüphaneciliği*, 11 (1), ss.62-64.
- Erden, Ş.** (2012). *Duygusal Gelişim*. Konya: Maya Akademi.
- Esen, Y. ve Bağlı, M. T.** (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35 (1-2).
- Fine, C.** (2010). *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*. Çev. K. Tanrıyar, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Foster, M. C.** (2014). *Representations of gender and embodiment in children's picture books*. (Unpublished doctoral dissertation). University of Toronto, Toronto, Canada.
- Gooden, A. M. ve Gooden, M. A.** (2001). Gender Representation in Notable Children's Picture Books: 1995–1999. *Sex Roles*, 89-101.
- Göktaş, İ.** (2015). *Aile Katılımı ve Sosyal Beceri Eğitimi Programlarının Tek Başına ve Birlikte 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Anne-Çocuk İlişkileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Gönen, M.** (1988). *Anaokuluna Giden Dört-Beş Yaş Çocuklarına Resimli Kitaplarla Yapılan Eğitimin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Güder, Y. S. ve Alabay, E.** (2016). 3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17 (2), ss.91-114.

- Güder, Y. S., Ay, S., Saray, F. ve Kılıç, İ.** (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – ENAD*, 5 (2), ss.95-110.
- Gülay, H. ve Önder, A.** (2011). Annelerin tutumlarına göre 5-6 yaş çocuklarının sosyal-duygusal uyum düzeyleri. *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), ss.89-105.
- Güleç, Ç. H. ve Geçgel, H.** (2006). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Güleç, H. Ç. ve Geçgel, H.** (2015). *Çocuk Edebiyatı Okulöncesinde Edebiyat ve Kitap*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Gümüšoğlu, F.** (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4): ss.39-50.
- Gündüz, Ş. S.** (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Basılan Resimli Öykü Kitaplarının Toplumsal Cinsiyete İlişkin Kalıpyargılar Yönünden İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Gürşimşek, I. ve Günay, V. D.** (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18).
- Kabasakal, Z. ve Çelik, N.** (2010). The effects of social skills' training on elementary school students' social adjustment. *İlköğretim Online*, 9(1), ss.203-212.
- Kahraman, P. B. ve Özdemir, H.** (2019). Resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13 (27), ss.64-85.
- Kaptan, S.** (1991). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tek Işık Web ofset Tesisleri.
- Karabekmez, S., Yıldırım, G., Özyılmaz Akamca, G., Ellez, A. M., ve Bulut, Ü. A. N.** (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının mesleklere yönelik toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi)*, 2(1), ss.52-70.
- Karatay, H.** (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalın önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), ss.463-477.
- Kaynak, D.** (2017). Okul Öncesi Hikaye ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerini. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kıbrıs, İ.** (2010). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kirman, M. A.** (2011). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kocabaş, İ.** (1999). *Çocuk Kitabı Seçim Kriterleri ve 1997 Yılına Kapsayan Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kok, J. L. ve Findlay, B.** (2006). An exploration of sex-role stereotyping in australian award-winning children's picture books. *The Australian Library Journal*, ss.248-261.

- Koyuncu, S. S. ve Kaptan A. Y.** (2005). Çocuk Kitaplarında Görsel Anlatım ve Tasarım Sorunları. *Hece Aylık Edebiyat Dergisi*, Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı 104-105, ss.256-262.
- Köseler, F.** (2009). *Okul Öncesi Öykü ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu*. Master Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Kurt, İ.** (2017). *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri Ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Kükreler, M.** (2015). *The Analyze of Secondary School Textbooks For Social Gender Equility*. Master Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Lionni, L.** (2018). *Yüzyüz*. Ankara: Elma Yayınevi.
- McCabe, J., Fairchild, E., Grauerholz, L., Pescosolido, B. ve Tope, D.** (2011). Gender in Twentieth-Century Children's Books. *Gender & Society*, 197-226.
- MEB.** (2006). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*, Ankara.
- MEB.** (2013). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*, Ankara.
- MEB.** (2013). *Okul Öncesi Eğitim Programı*. Ankara.
- MEB.** (2016). *Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Ankara.
- Mehmetoğlu, Y.** (2003). *Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Gelişimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Narahara, M.** (1998). Gender stereotypes in children's picture books. *U.S. Department of Education*, ss.1-23.
- Nilges, L. ve Spencer, A.** (2002). The Pictorial Representation of Gender and Physical Activity Level in Caldecott Medal Winnig Children's Literature. *Sport Education and Society*, ss.135-150.
- Ogelman, H. G., Önder, A., Seçer, Z. ve Erten, H.** (2013). Anne tutumlarının 5-6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve okula uyumlarının yordayıcı etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), ss.143-152.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G.** (2002). *Okul Öncesi Eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Oktay, A.** (2002). *Yaşamın Sihirli Yılları. Okul Öncesi Dönem*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Oral, F.** (2019). *Farklı Ama Aynı*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Yayıncılık.
- Orçan, M.** (2011). *Sosyal Gelişim*. Ankara: Ertem.
- Oruç, C.** (2011). *Okulöncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: DEM Yayınları.
- Öcal, M.** (2004). Okulöncesi ve ilköğretim çağı çocuklarının Allah tasavvurları üzerine bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (2), ss.59-80.
- Özcan A.** (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

- Özkan, R.** (2013). İlköğretim ders kitaplarında kadın figürü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (5), ss.617-631.
- Öztürk, A.** (2010). *Çocuk Edebiyatı ve Okul Öncesi Eğitimde Türkçe Dil Etkinlikleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Özyürek, A. ve Ceylan, Ş.** (2014). Okul öncesi çocuklarda sosyal becerilerin desteklenmesi konusunda öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35 (35), ss.99-114.
- Paynter, K. C.** (2011). *Gender Stereotypes and Representation of Female Characters in Children's Picture Books*. Published Dissertation. Liberty University.
- Poyraz H. ve Dere, H.** (2006). *Okul Öncesi Eğitim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Raol, H. ve Smith, H.** (2014). The representation of women doctors in children's picture books. *Journal of the Royal Society of Medicine*, 107 (12), ss.480-482.
- Reynolds, P. H.** (2019). Nokta. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Rollas B. O.** (2017). *0-6 yaş resimli çocuk hikaye kitaplarında toplumsal cinsiyet inşası*. Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- San, B. P. ve Artan, İ.** (2014). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa.
- Sayer, H.** (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Sayılan, F.** (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim; Olanaklar ve Sınırlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Seçgin, F.** (2012). *Toplumsal Cinsiyet Etkinliklerinin Öğrencilerin Algı ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Senemoğlu, N.** (2007). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık.
- Sever, S.** (2002). Çocuk kitaplarına yansıtılan şiddet (Milli eğitim temel yasası ve çocuk haklarına dair sözleşme bağlamında bir değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), ss.25-37.
- Sever, S.** (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C.** (2007). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Şahin, E.** (2005). *Okul Öncesi Eğitimi Öğretmen Adayları ve Öğretmenleri İçin Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, S.** (2004). *Okul Öncesi Çocuklarının Dil ve Kavram Gelişimlerine Etkisi Yönünden Öykü İle Masal Kitaplarının İncelenmesi*. Proje Çalışması, Aydın.
- Şener, G., Çavuşoğlu, Ç. ve Irklı, H. İ.** (2016). *Medya ve Toplumsal Cinsiyet*. Ankara: Dipnot.
- Tan, M.** (2000). *Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A.Ş.
- Tanrıverdi, H. ve Erarslan, N.** (2015). Okul öncesi çocukların sosyal uyum ve beceri düzeyleri ile değer kazanımları arasındaki ilişki. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), ss.9-23.

- Temiz, G.** (2014). *Anne Çocuk İletişim Becerileri Eğitiminin Çocukların Duyguları Tanıma ve İfade Etme Becerilerine Etkisi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tezer, A. H.** (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi*, 2(2): ss.65-74.
- Topaloğlu, A. Ö.** (2013). *Etkinlik Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Çocukların Akran İlişkilerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tür, G. ve Turla, A.** (2005). *Okul Öncesinde Çocuk, Edebiyat ve Kitap*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Türedi, H.** (2008). *Örtük Programın Eğitimde Yeri ve Önemi*. yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- TÜSİAD ve KAGİDER,** (2008). *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri*, “Kadın- erkek eşitliğine doğru yürüyüş: Eğitim, çalışma yaşamı ve siyaset” raporunun güncellemesi, İstanbul.
- Uluyağcı, C. ve Yılmaz, A. R.** (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 6, ss.141-155.
- Ural, O. ve Ramazan, O.** (2007). *Türkiye’de Okul Öncesi Eğitimin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Uzmen, S. ve Mağden, D.** (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, ss.193-212.
- Uzun, Z., Erdem, S., Güç, K., Şafak-Uzun, A. M. ve Erdem, E.** (2017). Toplumsal cinsiyet algısı ve toplumsal cinsiyet rollerine eğitimin etkisi: deneysel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(1), ss.678-693.
- Vatandaş, C.** (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin inşası. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, ss.29-56.
- Yavuzer, H.** (2011). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.** (2017). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, A.** (2008). Okulöncesi çocuklara yönelik kütüphane hizmetlerinin önemi ve başarılı bir kütüphane örneği. *Türk Kütüphaneciliği*, 22 (2), ss.169.
- Yılmaz, T. M.** (2011). *Cinsel Gelişim*. Ankara: Ertem Yayınları.
- Yorgancı, F.** (2008). *The construction of the social sex roles in the primary-education textbooks*. Master Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Zeybekoğlu, Ö.** (2009). *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

EKLER

Ek 1: Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirme Formu

Ek 2: Kitap İzinleri

Ek 1: Okul Öncesi Dönem Çocuk Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Açısından Değerlendirme Formu

Kitap Adı:

Yazar Yada Çizerin Aldığı Ödül, Hangi Kitap:

Yazar Adı:

Kitap Basım Yılı:

Kitabın Türü:

insan hayvanlaştırılmış insan insanlaştırılmış obje insanlaştırılmış hayvan ve insan

1. Kitap yazarının/çizerinin cinsiyeti nedir?

Erkek Kadın Erkek-Kadın

2. Kitap kahramanının/larının cinsiyeti/cinsiyetleri nedir?

Erkek Kadın Hem Erkek Hem Kadın Kahraman
Bulunmamaktadır.

3. Kitabın metninde cinsiyetçi bir yapı var mıdır?

Evet Hayır

4. Eğer metnin belirgin bir cinsiyeti var ise, bu cinsiyet hangisidir?

Erkek Kadın

5. Kitap metninde toplumsal cinsiyet bağlamında kavramlara yer verilmekte midir?

Evet Hayır Cinsiyetçi Metinle Başlayıp Sonucunu Cinsiyetsiz Metinle Bağlamış.

6. Cevabınız Evet ise, vurgulanmak istenen kavramlar nelerdir?

7. Kitabın kapağında toplumsal cinsiyet bağlamında belirgin (dişil veya erkil) bir özellik var mıdır?

Evet Hayır

8. Eğer cevabınız “Evet” ise bu özellikler nelerdir?

9. Kitapta renk seçimi cinsiyetçi midir?

Evet Hayır

10. Renkler cinsiyetçi ise daha çok hangi renkler yoğunlukla kullanılmıştır?

11. Kitabın resimlerinde cinsiyetçi bir yapı var mı ?

Evet Hayır Bazı Bölümlerde

12. Eğer cevabınız “Evet” veya “Bazı Bölümlerde” ise ne gibi özellikte bir yapı vardır?

13. Kitapta kahramanın dışında cinsiyete ilişkin başka roller verilmiş mi?

Evet Hayır

14. Eğer cevabınız “Evet” ise bu roller nelerdir?

15. Kitapta hangi cinsiyetle hangi oyuncu birliktedir?

16. Kitapta hangi cinsiyetle hangi oyunu oynarken göstermişlerdir

17. Kitapta çizilen kadın ve erkek eylemleri nelerdir? (örn: kadın temizlik yapıyor, erkek ağır eşyaları kaldırıyor, kadın duvar boyuyor vb)

18. Kitapta hangi cinsiyetle hangi kıyafetler ilişkili resmedilmiştir?

19. Kadın ve erkekte kullanılan aksesuar var mı? Neler kullanılmıştır.?

20. Kitapta geçen meslekler hangi cinsiyette seçilmiştir?

21. Kitapta vurgulanan kadın ve erkek ile ilişkilendirilen duygusal edinimler ve kişilik özellikleri nelerdir? (erkek cesur, kadın ağlar, erkek yemek yapar vb)

22. Hangi cinsiyetteki kişiler hangi mekânlarda gösterilmiştir?

23. Genel anlamda değerlendirdiğinizde bu kitap cinsiyetçi bir yapıya sahip midir?

Evet Hayır

24. Sıra dışı bulgular var mı? Varsa nelerdir?

Ek 2: Kitap İzinleri

Yüksek Lisans Tez İzin Yazısı

ayten ayhan <aytenayhan34@gmail.com>
13.02.2020 Per 07:44
TUBA YENER; info <info@altinkitaplar.com.tr> ✉

Tuğba Hanım Merhaba,

Genel Yayın yönetmenimiz Nokta kitabını teziniz de örnek olarak kullanmanızda sakınca olmadığını söyledi. Fakat bütün resimleri kullanmamanızı belirtmemi istedi.

Saygılarımla,
Ayten Ayhan

TUBA YENER <tubakaya4@stu.aydin.edu.tr>, 7 Şub 2020 Cum, 09:05 tarihinde şunu yazdı:
Merhaba Sayın Yetkili
Ben Tuba Yener, İstanbul Aydın Üniversitesi'nde ; "Okul Öncesi Hikaye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği Ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi " başlıklı tezi yazan yüksek lisans öğrencisiyim. Tez danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Aylin SÖZER ÇAPAN. Tez danışmanım ve ben "Nokta" Hikayenizi metinsel içerik ve resimleri açısından örnek olarak incelenmesi için izninizi talep ediyoruz. Saygılarımı sunuyorum.

Not : Tezde kaynak muhakkak eklenecektir.
Dönüşü mail yolu ile yapabilirsiniz.

Tuba Yener
İstanbul Aydın Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Yüksek Lisans Öğrencisi

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İletişim

OD Ozlem DINCER <ozlem.dincer@iskultur.com.tr>
12.02.2020 Çar 05:44
TUBA YENER ✓

Merhaba Tuba Hanım,

Kitap olarak basılıp dağıtımı yapılmadığı sürece kullanımınız uygundur.

Çalışmanızda kitabın künye bilgilerine de yer vermenizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

Özlem DINCER
Genel Koordinatör
Kültür Yayınları İş Türk A.Ş
İstiklal Cad. Meşelik Sok. No:2 Kat 4
Beyoğlu / İstanbul
Tel : 0212.252.39.91
Faks : 0212.252.39.95
ozlem.dincer@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr
www.facebook.com/iskultur
www.twitter.com/iskultur

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Tez İzin Yazısı

GY Gurcan Yeşilirmak <gurcan.yesilirmak@hepkitap.com.tr>
12.02.2020 Çar 02:25
TUBA YENER; aylinsozer@aydin.edu.tr ✓

Tuba Hanım merhaba,

Geç yanıt veriyoruz kusura bakmayın asıl hak sahibinden biz de henüz yanıt alabildik. Şu şekilde bir notları var:

"Tez olduğu müddetçe, ve hiçbir amaçla dağıtılmadığı, çoğaltılmadığı, kopyalanmadığı takdirde problem olmayacaktır. Kaynak gösterileceğine zaten değinmişler."

Çalışmalarınızda kolaylıklar dileriz.

İyi dileklerimizle,

Gürcan Yeşilirmak
Telif Hakları Yönetmeni
Rights & Acquisitions Supervisor

hep kitap
Caferaga Mah. Neşet Ömer Sk. Aydın İş Merkezi No:4A/ 4 34710 Kadıköy-İstanbul-Türkiye
T +90 (216) 232 23 53/ 303 F+90 (216)338 00 08

hep kitap

TEAS PRESS

Tez izin yazısı

SŞ

Sevda Şahin (YKKS) <Sevda.Sahin@ykykultur.com.tr>

7.02.2020 Cum 02:07

TUBA YENER; Aslihan Dinç <Aslihan.Dinc@ykykultur.com.tr>; Mine Bölen <Mine.Bolen@ykykultur.com.tr> ✉

Merhaba,

Sabah sizinle yapmış olduğumuz telefon görüşmesinde tezinizde yalnızca "Farklı Ama Aynı" kitabını kullanacağınızı belirtmişsiniz.

Kitabı kullanmanız uygundur.

Çalışmanızın bir dergide yayımlanması ya da kitap halına getirilmesi durumunda ayrıca izin almanız gerekmektedir.

Saygılarımla

Sevda ŞAHİN
Mali ve İdari İşler

 YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

 YAPı
KREDİ
KÜLTÜR
SANAT

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık

Ticaret ve Sanayi A.Ş.

Adres:İstiklal Caddesi No:161 Beyoğlu / İSTANBUL

Tel : (0 212) 252 47 00 D:414 Fax:(0 212) 293 30 93

Boğaziçi Kurumlar Vergi Dairesi – 9370017490

Tic.Sicil No:203423 Mersis No:8949957685547534

...

Tez İzin yazısı

Deniz Can <deniz2073@gmail.com>
4.02.2020 Sal 15:33
TUBA YENER

Merhaba Tuba Hanım,

İlgili eserle ilgili çalışmanızdan memnuniyet duyuyoruz.

İyi Çalışmalar,

Deniz

iPhone'umdan gönderildi

TUBA YENER <tubakaya4@stu.aydin.edu.tr> şunları yazdı (4 Şub 2020 21:29):

Merhaba Sayın Yetkili

Ben Tuba Yener, İstanbul Aydın Üniversitesi'nde ; "Okul Öncesi Hikaye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği Ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezi yazan yüksek lisans öğrencisiyim. Tez danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Aylin SÖZER ÇAPAN. Tez danışmanım ve ben "Hicirsey Yapmama Günü" Hikayenizi metinsel içerik ve resimleri açısından örnek olarak incelenmesi için izninizi talep ediyoruz. Saygılarımı sunuyorum.

Not : Tezde kaynak muhakkak eklenecektir.

Dönüşü mail yolu ile yapabilirsiniz.

Tuba Yener

Tez İzin Yazısı

Özlem Doğan <kurumsaliletisim@final.com.tr>
6.01.2020 Pzt 07:24
TUBA YENER; aylinsozer@aydin.edu.tr

Tuba Hanım merhaba,

Tabii ki kullanabilirsiniz.

Kolaylıklar dileriz.

 Özlem DOĞAN
Final Kültür Sanat Yayınları
Kurumsal İletişim Uzmanı
Tel : 212 343 76 00 / 168
Faks : 212 343 76 04
Email: kurumsaliletisim@final.com.tr
Büyükdere Cd. No:23 Ka:6 C.E.M. İş Merkezi
Şişli / İSTANBUL

TUBA YENER
2.01.2020 Per 13:21
kultursanat@final.com.tr; aylinsozer@aydin.edu.tr

Merhaba Sayın Yetkili

Ben Tuba Yener, İstanbul Aydın Üniversitesi'nde ; "Okul Öncesi Hikaye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği Ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezi yazan yüksek lisans öğrencisiyim. Tez danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Aylin SÖZER ÇAPAN. Tez danışmanım ve ben "Aslan ve Kuş", "Hayır" adlı Hikayelerinizi metinsel içerik ve resimleri açısından örnek olarak incelenmesi için izninizi talep ediyoruz. Saygılarımı sunuyorum.

Not : Tezde kaynak muhakkak eklenecektir.

Tez İzin Yazısı

Merhaba Tuba Hanım,

Bilgilendirmeniz için çok teşekkür ediyoruz. Söz konusu kitabımızı çalışmalarınızda misafir edebilirsiniz elbette.

Kolaylıklar diliyoruz.

Demet Uyar
Editör

Akademi Artı Yayıncılık AŞ
Aziziye Mah. Portakal Çiçeği Sok.
No: 37/7 Çankaya/Ankara
Tel: (+90312) 417 72 73 Dh: 16
Fax: (+90312) 417 36 46
www.elmacocuk.com
www.elmayayinevi.com

...

TUBA YENER

2.01.2020 Per 13:27

bilgi@elmayayinevi.com; aylinsozer@aydin.edu.tr ✓

Merhaba Sayın Yetkili

Ben Tuba Yener, İstanbul Aydın Üniversitesi'nde ; "Okul Öncesi Hikaye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği Ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi " başlıklı tezi yazan yüksek lisans öğrencisiyim. Tez danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Aylin SÖZER ÇAPAN. Tez danışmanım ve ben "Yüzyüz" Hikayenizi metinsel içerik ve resimleri açısından örnek olarak incelenmesi için izninizi talep

Hande Demirtas <hande@gunisigikitapligi.com>

19.02.2020 Çar 05:09

TUBA YENER

Sayın Tuba Yener,

"Okul Öncesi Hikâye Kitaplarındaki Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kitabın Metinsel İçeriği ve Kitabın Resimleri Açısından İncelenmesi" başlıklı tezinizde **Öpücük Ne Renktir?** isimli kitabımızın metin ve desenlerini örnek olarak inceleyebilirsiniz. Kitabın telif sözleşmesine istinaden tezinizde yer alacak metin ve desen alıntılanmasının, kitabın bütününde %20'yi geçmemesi hususu ve kitabımızın telif bilgilerinin aşağıdaki biçimde yer alması önemlidir:

Öpücük Ne Renktir?

Desenler ve Metin: Rocia Bonilla

© Güneşiği Kitaplığı, 2016

Kitabımıza gösterdiğiniz ilgi için teşekkür eder, tezinizde başarılar dileriz.
Saygılarımızla,

Hande Demirtas

Genel Müdür Yardımcısı

Telif Hakları

GÜNEŞİĞİ
KİTAPLIĞI

ÖZGEÇMİŞ

İsim Soyisim: Tuba YENER
Adres Bilgileri: Mustafa Kemal Paşa Mah. İstiklal Caddesi No:39/A
Avcılar / İSTANBUL
E-posta: tb.kaya@outlook.com
tubakaya4@stu.aydin.edu.tr

Kişisel Bilgiler

Cinsiyet: Kadın
Doğum Tarihi: 16.07.1989
Medeni Durum: Evli
Uyruk: T.C

Eğitim Bilgileri

- Yüksek Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği
- Üniversite: Marmara Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği
- Lise: Çapa Anadolu Öğretmen Lisesi

Sertifika

- Oluşum Drama: Yaratıcı Drama Eğitimliği Eğitimi
- Aylin Sözer Çapan : Resim Analizi Programı

İş Deneyimi

Şehit Beşir Balcıoğlu Ortaokulu Kadrolu Anasınıfı Öğretmeni (2020-2014)

